

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**GAZİANTEP’TE KENTLEŞME, KENTSEL NÜFUSUN
DAĞILIMI VE DAVRANIŞSAL COĞRAFYA AÇISINDAN
BAŞLICA SORUNLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Atilla KOYUNCU

Balıkesir, 2018

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**GAZİANTEP’TE KENTLEŞME, KENTSEL NÜFUSUN
DAĞILIMI VE DAVRANIŞSAL COĞRAFYA AÇISINDAN
BAŞLICA SORUNLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Atilla KOYUNCU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU**

Balıkesir, 2018

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

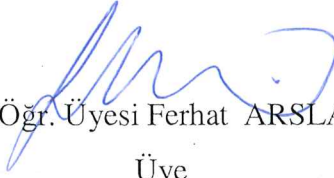
TEZ ONAYI

Enstitümüzün COĞRAFYA Anabilim Dalında 201412515008 numaralı Atilla KOYUNCU'nun hazırladığı "Gaziantep'te Kentleşme, Kentsel Nüfusun Dağılımı ve Davranışsal Coğrafya Açısından Başlıca Sorunlar" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 21/12/2018 tarihinde yapılmış sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Alpaslan ALIAGAOĞLU

Başkan(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ARSLAN

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Alper UZUN

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

...../...../20..

Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Gaziantep’te Kentleşme, Kentsel Nüfusun Dağılımı ve Davranışsal Coğrafya Açısından Başlıca Sorunlar” başlıklı çalışmanın temel amacı Gaziantep’in kent olarak şekillenmesinde etkili olan faktörleri ortaya çıkarmaktır. Ayrıca kentte nüfusun dağılım düzenini ele alarak kentin potansiyel gelişim alanlarını belirlemek ve kentin sorunlarını çevresel algı üzerinden anlamaya çalışmaktır. Bu kapsamda çalışma sahası ve konusuna ait bilgi ve veriler elde edilerek tablolar ve haritalar hazırlanmıştır.

Bu çalışmada birçok değerli insanın emekleri geçmiştir. Yüksek lisans dönemim boyunca beni yönlendiren, yapıcı eleştirileriyle katkılarını ve desteklerini esirgemeyen, tecrübelerinden istifade ettiğim değerli danışman hocam Prof. Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU’na sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Her şeyden önce bu çalışmanın gerçekleştirilmesi ve sonuca bağlanması tamamen kendisinin iyi niyet ve hoşgörülü yaklaşımlarının sonucudur. Çalışmanın sistematığının oluşturulmasında, materyal ve yöntem konusundaki yardımları ve yönlendirmeleriyle kendisine şükranlarımı borçluyum.

Tez çalışmamın başlangıç aşamasında desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. İsa CÜREBAL’a harita çizimleri aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve bana sürekli yol gösteren saygıdeğer arkadaşım Murat FIÇICI’ya ayrıca teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatım boyunca gerek maddi gerekse manevi desteklerini esirgemeyen annem Emine KOYUNCU, babam Süleyman KOYUNCU, kardeşlerim Halime, Özge ve Tahir KOYUNCU ’ya teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

GAZİANTEP’TE KENTLEŞME, KENTSEL NÜFUSUN DAĞILIMI VE DAVRANIŞSAL COĞRAFYA AÇISINDAN BAŞLICA SORUNLAR

KOYUNCU, Atilla

Yüksek Lisans, Coğrafya Anabilim Dalı

Tez danışmanı: Prof. Dr. Alpaslan ALIĞAOĞLU

2018, 128 Sayfa

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Gaziantep Kenti’ndeki kentleşme süreci 1927-2017 dönemi boyunca ele alınmakta ve kentli nüfusun dağılım düzeni mahalle ölçeğinde ortaya konulmaktadır. Çalışmasının esas amacı, Gaziantep’in kent olarak şekillenmesinde etkili olan faktörleri ortaya çıkarmaktır. Bunun yanı sıra, kentte nüfusun dağılım düzenini ele alarak kentin potansiyel gelişim alanlarını belirlemek ve kentin sorunlarını kentsel çevresel algısı üzerinden anlamaya çalışmaktır. Böylece kent nüfusunun gelecekteki dağılışının kontrol edilmesi veya kentin potansiyel gelişim alanlarının tespit edilmesi nüfusun dağılım düzeninin ortaya konulmasıyla daha da kolay olabilecektir.

Çalışmada öncelikle literatür taraması yapılarak konu hakkında teorik altyapı oluşturulmuştur. Daha sonra materyal elde etme aşamasına geçilmiştir. İnceleme alanına ait mevcut sayısal imar haritası Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilmiştir. Çalışma alanının nüfus verileri Türkiye İstatistik Kurumu’ndan elde edilmiştir. Kentin geçmiş yıllara ait mahalle nüfuslarına yerel gazete ve dergiler aracılığıyla erişilmiştir. Çalışmada farklı tarihli ve ölçekli verilere altlık oluşturması bakımından Gaziantep’in 1988 tarihli 1/25.000 ölçekli topografya haritaları taranarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Kentin sorunlarını belirlemek için Gaziantep’in sosyo-ekonomik açıdan farklı 3 bölgesinde tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılarak 430 kişiye anket uygulanmıştır.

Bu tez çalışmasında Gaziantep'te kentleşme süreci 3 dönem halinde ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, Gaziantep Kenti'nin Türkiye kentleşme hareketlerinin tarihsel süreçte geçirdiği gelişmeleri sergilemesi yanında kendine has bazı özellikler de taşıdığını göstermektedir. Çalışmada kentsel nüfusun dağılımını göstermek için nüfus miktarı ve yoğunluğu haritaları yapılmıştır. Buna göre kentin çekirdek kısmında yer alan mahalleler nüfus kaybetmişlerdir. Bunun en önemli nedeni bu mahallelerin Merkezi iş sahası sınırları içerisinde yer alması sebebiyle konut dışı kullanım alanlarının fazla olmasıyla ilişkilidir. Kentin kenarında bulunan mahalleler ise nüfus kazanmışlardır. Bu nüfus artışı daha çok 1980 sonrası kente yapılan göçlerle gerçekleşmiştir. Kente göçle gelen kesimin mahalle tercihlerinde hemşerilik bağları gibi ağ ilişkileri önemli rol oynamıştır. Günümüzde kentin güneyindeki mahalleler nüfusun en fazla olduğu yerleşmelerdir. Bunun sebebi, Gaziantep Üniversitesi'nin ve Tıp Fakültesinin bu bölgede konumlanmış olması, kentin bu istikamette gelişmesi, yeterli talep gören arazi varlığı ve TOKİ uygulamalarıdır.

Tez çalışmasının son bölümünde kentsel sorunlar ele alınmıştır. Anketlerden elde edilen verilere göre katılımcılar Suriyeli mültecileri kentin en önemli sorunu olarak görmektedir. Ayrıca katılımcılar ekonomik yetersizlikleri, altyapı yetersizliğini, çarpık kentleşmeyi ve sosyo-kültürel eksiklikleri Gaziantep'in genel sorunları olarak görmektedirler.

Anahtar kelimeler: Kentleşme, Nüfusun Dağılımı, Kentsel Çevre Algısı, Kent Coğrafyası, Gaziantep Kenti.

ABSTRACT

URBANIZATION in GAZİANTEP, DISTRIBUTION OF URBAN POPULATION and IN TERMS OF BEHAVIORAL GEOGRAPHY THE MAIN PROBLEMS

KOYUNCU, Atilla

Master Thesis, Department of Geography

Thesis supervisor: Prof. Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU

2018, 128 Pages

In this study, which is prepared as master science thesis, the urbanization process in Gaziantep city is handled during the period of 1927-2017 and the distribution pattern of the urban population is revealed in the neighborhood level. The main purpose of the study is to reveal the factors that are effective in shaping city of Gaziantep. In addition to this, it is aimed to determine the potential development areas of the city by taking into consideration distribution of the population in the city and to try to find out the problems of the city through urban environmental perception. Thus, checking the future distribution of the city population or determining the potential development areas of the city will be easier through distribution of the population.

In the study, first of all the literature was searched and the theoretical framework was established about the subject. Subsequently, the material acquisition phase was started. The existing digital zoning map of the study area was obtained from Gaziantep Metropolitan Municipality. The population data of the study area were obtained from the Statistical Institute of Turkey. The neighborhood populations of the city were accessed through local newspapers and magazines.

In this study, in order to form a base for different dated and scaled data, Gaziantep's 1988 and 1 / 25.000 scale topography maps were scanned and transferred to computer. In order to determine the problems of the city, by using simple random sampling method, people have completed 430 questionnaire in socio-economically 3 different regions of Gaziantep.

In this thesis, the process of urbanization in Gaziantep was addressed in 3 periods. The findings show that the city of Gaziantep exhibits developments in the historical process of urbanization of Turkey, as well as some unique features. In this study, population and density maps were made to show the distribution of urban population. According to this, the neighborhoods in the core part of the city have lost population. The most important reason for this is that these neighborhoods are located within the boundaries of the central business district and are related to the high use of non-residential areas. Neighborhoods which are on the edge of the city have gained population. This population increase was mostly due to migrations to the city after 1980. Network relations have played an important role in the neighborhood preferences of the migrants who migrated to the city. The neighborhoods in which the south of the city are the most populated settlements nowadays. The reason for this is that Gaziantep University and the Faculty of Medicine are located in this region, the city is developing in this direction, the land that has adequate demand and the applications of TOKİ.

In the final chapter of the thesis study, urban problems are discussed. According to the data obtained from the questionnaires, the participants see Syrian refugees as the most important problem of the city. Moreover, the participants see that the economic deficiencies, urban infrastructure deficiencies, irregular urbanization and socio-cultural deficiencies as the general problems city of Gaziantep.

Key words: Urbanization, Distribution of Population, Urban Environmental Perception, Urban Geography, City of Gaziantep.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	6
1.2. Amaç ve Araştırma Soruları.....	6
1.3. Önem	7
1.4. Sınırlılıklar	8
1.4. Tanımlar	8
1.5. Çalışma Sahasının Konumu, Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi	9
2. İLGİLİ ALANYAZIN	13
2.1. Kuramsal Çerçeve	13
2.1.1. Mekân Kavramı.....	13
2.1.1.1. Mekân Kavramı Üzerine Düşünenler	13
2.1.2. Kentsel Mekân Kavramı	15
2.1.2.1. Kent ve Kentleşme Olgusu.....	16
2.1.2.2. Kentleşme Aşamaları	18
2.1.2.3. Kentleşme Nedenleri.....	19
2.1.2.3.1. Ekonomik Nedenler	19
2.1.2.3.2. Teknolojik Nedenler.....	20
2.1.2.3.3. Siyasal Nedenler	21

2.1.2.3.4. Sosyo-Psikolojik Nedenler.....	21
2.2. Kentsel Nüfusun Dağılımı Kavramı	21
2.3. Davranışsal Coğrafya ve Kentsel Çevre Algısı.....	22
2.3.1. Kentsel Çevre Algısı	22
2.4. Türkiye’de Kentleşme Nedeniyle Ortaya Çıkan Sorunlar	23
2.4.1. İşsizlik Sorunu.....	23
2.4.2. Sektörler Arası Dengesizlik	24
2.4.2.1. Enformel Sektör	25
2.4.3. Konut Sorunu	25
2.4.3.1. Gecekondu Kültürü	26
2.4.4. Kentsel Uyum Sorunu	26
2.4.5. Altyapı ve Çevre Sorunları	27
2.5. Türkiye’de Kentleşme.....	28
2.5.1. Ulus-Devletin Kentleşmesi ve Topraksallaşması (1927-1950).....	28
2.5.2. Emek Gücünün Kentleşmesi (1950-1980).....	29
2.5.3. Sermayenin Kentleşmesi (1980 ve sonrası).....	30
2.6. İlgili Araştırmalar.....	32
2.6.1. Önceki Çalışmalar	32
2.6.1.1. Konu İle İlgili Literatür.....	32
2.6.1.2. Araştırma Sahası İle İlgili Literatür	36
3. YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Evren ve Örneklem	40
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	41
3.4. Veri Toplama Süreci	41
3.5. Verilerin Analizi.....	42
4. BULGULAR.....	43
4.1. Gaziantep Kent Makroformu	43

4.1.1.Makroformu Biçimlendiren Doğal Etmenler	43
4.1.2.Makroformu Biçimlendiren Yapay Etmenler	44
4.2. Gaziantep’te Kentleşme Süreci	44
4.2.1. Ulus-Devletin Kentleşmesi ve Topraksallaşması Döneminde Gaziantep Kenti (1927-1950).....	44
4.2.2.Emek Gücünün Kentleşmesi Döneminde Gaziantep Kenti (1950-1980) .	52
4.2.2.1. Gaziantep Kenti İmar Planları (1950-1980).....	54
4.2.2.1.1. Hamit Kemali Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru Planı (1950)	54
4.2.2.1.2. Zühtü Can Planı (1974).....	57
4.2.3. Sermayenin Kentleşmesi Döneminde Gaziantep Kenti (1980 ve sonrası) ..	58
4.2.3.1. Hilmi Oğuz Aldan Planı (1990)	61
4.2.3.2. Gaziantep’te Planlı Gelişen Kentsel Konut Alanları	65
4.3. GAZİANTEP KENTİ’NDE NÜFUSUN MAHALLELERE GÖRE DAĞILIMI	68
4.3.1. Gaziantep Kenti Mahalle Nüfuslarının Gelişimi (1969-1990).....	68
4.4.2. Gaziantep Kenti Mahalle Nüfuslarının Gelişimi (1990-2000).....	74
4.4.3. Gaziantep Kenti Mahalle Nüfuslarının Gelişimi (2000-2017).....	77
5. GAZİANTEP’TE KENTSEL SORUNLARIN AMPİRİK DEĞERLENDİRİLMESİ	89
5.1.Katılımcıların Genel Demografik Profili	89
5.2. Gaziantep Kenti’nin Davranışsal Coğrafya Açısından Başlıca Sorunları.....	93
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	101
6.1. Sonuçlar	101
6.2. Öneriler	103
KAYNAKÇA	104
EKLER	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1950 ve 2014 Yılları Arasında Kıta Ölçeğinde Kentli Nüfusun Değişimi.	2
Şekil 2. Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası.	10
Şekil 3. Gaziantep Kenti'nin Tarihsel Gelişimi (GBB, 2011).	12
Şekil 4. Kentleşme Aşamaları (Aliagaoglu ve Uğur, 2015).	18
Şekil 5. Türkiye'de ve Gaziantep'te Kentleşme Hızı (%) (1927-2017) (TÜİK, 2017).	46
Şekil 6. Yıllar İtibari İle Gaziantep'te Kentsel Nüfusun Gelişimi (1927-2017) (TÜİK, 2017).	47
Şekil 7. Gaziantep'te Kentleşme Hızı (%) (1927-2017) (TÜİK,2017).	48
Şekil 8. Jansen Planı (1938) (GBB,2011).	50
Şekil 9. 1950-1980 Arası Dönemde Gaziantep ve Türkiye'de Kentleşme Hızı.	53
Şekil 10. Hamit Kemali Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru Planı (1950) (GBB, 2011).	56
Şekil 11. Gaziantep Kenti'nde Kentsel Arazi Kullanımı (1974) (Ay, 2001).	57
Şekil 12. Türkiye'nin Gaziantep Kenti'nin 1980 Sonrası Kentleşme Hızı.	59
Şekil 13. Gaziantep'te Çalışan Nüfusun İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılışı (1990) (DİE, 1990).	60
Şekil 14. Türkiye'nin ve Gaziantep Kenti'nin 1990 Sonrası Kentleşme Hızı.	62
Şekil 15. Oğuz Aldan Planı (1990) (GBB, 2011).	63
Şekil 16. Türkiye'de ve Gaziantep Kenti'nde Kentleşme Hızı (1927-2017).	64
Şekil 17. Gaziantep Kenti'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (1990).	73
Şekil 18. Gaziantep Kenti'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2000).	76
Şekil 19. Gaziantep Kenti'ndeki Mahalleler (2017).	78
Şekil 20. Gaziantep Kenti'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2017).	83
Şekil 21. Gaziantep Kenti'ndeki Mahallelerin Nüfus Gelişimi (2000-2017).	85
Şekil 22. Gaziantep'te Şehir İçi Arazi Kullanımı (Kaya, 2017).	87
Şekil 23. Gaziantep Kenti'ndeki Mahallelerin Nüfus Yoğunluğu (2017).	88
Şekil 24. Gaziantep Kenti Arazi Rayiç Bedelleri (GBB, 2017).	94

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'de Nüfus Aralıklarına Göre Kent Sayısı ve Oranı (1927-1945).....	28
Tablo 2. Türkiye'de Kent Sayısı ve Oranlarının Farklı Büyüklükteki Kentlere ve Dönemlere Göre Dağılımı (1980-2010).....	31
Tablo 3. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Gaziantep Kenti'nde Bulunan Mahalleler. ...	51
Tablo 4. 1969 Yılında Gaziantep Kenti'nde Bulunan Mahalleler ve Nüfusları	69
Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyeti.....	89
Tablo 6. Ankete Katılanların Yaş Profili.	89
Tablo 7. Katılımcıların Eğitim Düzeyi.....	90
Tablo 8. Katılımcıların Doğum Yeri Profili.....	91
Tablo 9. Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.....	91
Tablo 10. Katılımcıların Hane Halkı Büyüklüğü.	91
Tablo 11. Katılımcıların Mülkiyet Durumu ve Aylık Kira Bedeli Özellikleri.	92
Tablo 12. Katılımcıların Aylık Gelir Seviyesi.	92
Tablo 13. Aylık Toplam Kazanca Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların Çapraz Sorgulaması.	95
Tablo 14. Meslek Gruplarına Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların Çapraz Sorgulaması.....	96
Tablo 15. Meslek Gruplarına Göre Gaziantep Kenti'nin En Büyük Sorunu ya da Sorunları Çapraz Sorgulaması.....	96
Tablo 16. Eğitim Düzeyine Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların Çapraz Sorgulaması.....	97
Tablo 17. Meslek Gruplarına Göre Suriyeli Sığınmacıların İkamet Edilen Mahallelerde En Önemli Sorun Olarak Görülmesinin Çapraz Sorgulaması.	98
Tablo 18. Kira Bedeline Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların Çapraz Sorgulaması.....	99
Tablo 19. Anketin Geneline Göre Mahallelerde Öne Çıkan Sorunlar.	99
Tablo 20. Anketin Geneline Göre Gaziantep Kenti'nin Genel Sorunları.	100

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Havaalanı Yolu Üzerinde Bulunan Perilikaya-Serinevler TOKİ Konutları (12.05.2016).....	66
Fotoğraf 2. Özdemirbey Caddesi Üzerindeki Çamlıca Konutları (07.08.2016).	66
Fotoğraf 3. Bir Kapalı Toplum Özelliği Gösteren Antepia Güvenlikli Siteleri (09.08.2016).	67
Fotoğraf 4. Suburcu Caddesi/Çukur Mahallesi (21.09.2015).	79
Fotoğraf 5. Gaziantep'in Gecekondu Yerleşmelerinden Biri Olan Yeşilova Mahallesi/ Karşiyaka Bölgesi 12.10.2015.	80
Fotoğraf 6. Gaziantep'te Yapılaşmanın İmar Planı İçerisinde Geliştiği Karataş Bölgesi (11.08.2016).	81
Fotoğraf 7. Gaziantep'te Yapılaşmanın İmar Planı İçerisinde Geliştiği İbrahimli Bölgesi (Güvenevler Mahallesi) 20.09.2016.	82

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AVM	: Alışveriş Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
CAD	:Computer Aided Design (Bilgisayar Destekli Tasarım)
CBS	:Coğrafi Bilgi Sistemleri
DİE	:Devlet İstatistik Enstitüsü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GATEM	:Gaziantep Ticaret ve Endüstri Merkezi
GBB	: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
GSO	: Gaziantep Sanayi Odası
GYODER	: Gayrimenkul ve Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere
KÜSGEM	: Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
MİA	: Merkezi İş Alanı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SPSS	: Statistical Package For The Social Sciences
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TEM	: Trans European Motorway (Avrupa Transit Otoyolu)
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNIDO	: The United Nations Industrial Development Organization

1. GİRİŞ

Endüstri Devrimi ile başlayan kentsel değerler bütün dünyaya yayılarak kent yaşamını konuşulur hale getirmiştir. Kentteki nüfusun giderek artmasının yanında, kentlerin işlevi de sorgulanmaya başlamıştır. Nüfusun belirli merkezlerde yoğunlaşması, bu durumla karşı karşıya kalan tüm ülkelerde sosyal ve ekonomik sorunları beraberinde getirmiştir. Bütün bu sorunlarla birlikte kentin ve kentleşmenin incelenmesi de önemli bir hale gelmiştir.

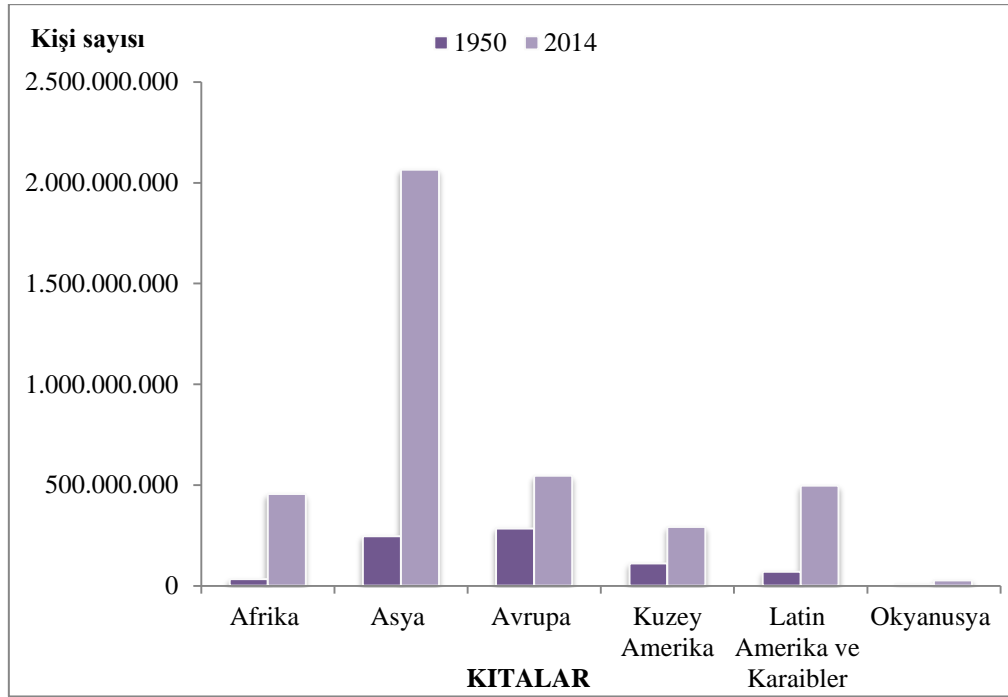
Yeryüzünde kentlerin ve kentleşme olgusunun geçmişi oldukça eskiye dayanmasına rağmen, endüstri devrimine kadar olan süreçte kentleşme hızı düşük bir şekilde cereyan etmiştir. 19.yy'ın ortalarına gelindiğinde aradan çok uzun bir zaman geçmesine karşın, nüfusu 5.000'i aşan yerleşmelerde yaşayanların oranı, yaklaşık 1 milyar (980 milyon) olan dünya nüfusunun %3'ünü 20 bini aşan yerleşmelerde yaşayanların oranı ise dünya nüfusunun %2,4'ünü geçmemiştir (Göney, 1995).

20. yüzyılda dünyada kentleşme hareketleri farklı bir boyuta ulaşmıştır. Örneğin; 1950 verilerine göre sanayileşen ve sanayiye hammadde sağlayan kıtalarda yüksek kentleşme oranları görülürken, sanayileşmede başarı sağlayamamış kıtalarda bu oran düşüktür. Henüz sanayileşme sürecinin başlamadığı Afrika kıtasında kentli nüfus oranı oldukça düşüktür. Kentli nüfusun en fazla olduğu kıta Avrupa'dır. Burada kentli nüfusun fazlalığı sanayileşme ile açıklanabilir. Kentli nüfus miktarı bakımından ikinci sırada Asya Kıtası yer almaktadır. Bu kıtada kentli nüfus oranının oldukça düşük olması kentli nüfustaki fazlalığın sanayileşmeden ziyade kıta nüfusunun fazla olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Kentli nüfus miktarı bakımından Avrupa'nın gerisinde kalan yenedünya (Latin Amerika, Avustralya ve Kuzey Amerika) kıtalarında kentli nüfus oranının Avrupa'dan yüksek olması dikkat çekmektedir. Bunun sebebi, Avrupalıların kendi sanayi tesislerine hammadde sağlamak için bu kıtalarda koloni merkezleri kurmalarıdır (BM, 2014).

Kentli nüfus dünyada 1950 yılında 746 milyon iken yılda ortalama %2.58 oranında artarak 2014'te 3 milyar 880 milyona ulaşmış ve 64 yıl içerisinde 3.13 milyar artmıştır (BM, 2014). Kentli nüfus artışı üzerinde etkili olan esas faktör sanayileşmedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır bunu şu şekilde açıklayabiliriz: 1800-1950 arasında kurulan sanayi tesisleri ile kentler

oluşmuş ve kentli nüfustaki artışı kurulan sanayi tesisleri sağlamıştır. 1950-2014 yılları arasında ise sanayileşme ile birlikte sanayileşmeye yardımcı olan *nüfus patlaması* da kentli nüfusun fazla olmasında etkili olmuştur (BM, 2014). BM (2014)'e göre 1950-2014 yılları arasında kıta ölçeğinde kentsel nüfusun değişimine bakıldığında;

- Avrupa ve Kuzey Amerika gibi sanayileşmiş kıtalarda 1950-2014 yılları arasında sadece 445 milyonluk kentli nüfus artışı yaşanmıştır.
- 3.13 milyarlık artışın %85'lik kısmı Asya, Afrika, Latin Amerika ve Karaibler'de gerçekleşmiştir.
- Artışta sanayileşme sürecinin başında olan kıtaların payı sanayileşen kıtalara oranla daha fazladır.
- Bu değişimlerden yola çıkarak, sanayileşmenin kentleşme üzerinde devamlı bir etkisinin olmadığını söylenebilir. Kısacası, sanayileşme açısından belli bir doygunluğa ulaşıldıktan sonra kentleşme hızı da düşmektedir.

Şekil 1. 1950 ve 2014 Yılları Arasında Kıta Ölçeğinde Kentli Nüfusun Değişimi.

1950-2014 yılları arasında dünya nüfusu yılda ortalama %1.67 oranında artmıştır. 2014-2050 yılları arasında ise dünya nüfus artış hızının azalması, yıllık %0.77 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Nüfus artış hızındaki azalmaya rağmen dünya nüfusedeki artışın devam edeceği ve 36 yıllık bir süre içerisinde yaklaşık 2.3 milyar artarak 9.5 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (BM, 2014).

Dünya nüfusundaki hızlı artışa paralel olarak, dünya kentli nüfusunda da bir artış öngörülmektedir. 2014'te 3.88 milyar olan "dünya kentli nüfusunun" 36 yıl içerisinde 2.45 milyar artarak 2050 yılında 6.3 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (BM, 2014).

Kentleşme hareketi gelişmiş ülkelerde yavaş bir şekilde süregelmiştir. Endüstri devriminden 20. yüzyıla gelinceye kadar aradan bir buçuk asır geçmesine rağmen, bu ülkelerde kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı %50'yi aşmamıştır. Gelişmiş ülkelerde kentli nüfusun toplam nüfusa oranı %80'leri aşmış, ancak artış hızı azalmıştır. Buna karşılık, az gelişmiş ülkelerde ise kentli nüfus oranı daha az olmasına rağmen, artış hızı daha fazladır (Şenol, 2010). Gelecekte kentli nüfus oranının gelişmiş ülkelerde değişmeyeceği, az gelişmiş ülkelerde ise artacağı görülmektedir. Dünya genelinde kentli nüfusun artış hızında yavaşlama söz konusudur. Bunun nedeni, gelişmiş ülkelerde kentli nüfusun belli bir olgunluğa ulaşmasıdır. Ancak kentleşme hızının bu kadar düşme eğilimi göstermesine karşılık, kentli nüfus miktarı devamlı artmaktadır. Bu daha çok az gelişmiş ülkelerde gerçekleşmektedir. Kentleşme üzerinde doğal nüfus artışından öte kırsal alandan kente doğru olan göçler etkili olmuştur. Fakat gelişmiş ülkelerde bu durum farklıdır. Gelişmiş ülkelerde kırdan kente göç sanayi tesislerinin iş gücü gereksinimini karşılamak amacıyla gerçekleşmiştir. Az gelişmiş ülkelerde ise, kentlerde iş gücü açığı olmadığı halde kırsal nüfus değişik sebeplerden dolayı kente akın etmiştir. Kentlerin mevcut altyapısı gelen nüfusun ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap vermediği için nüfus yığılması anlamında kentleşme yaşanmış, fakat sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan kentleşme yaşanmamıştır (Şenol, 2010).

Yukarıda anlatılanlar dünya kentleşme sürecinin kıta ölçeğinde bir özeti idi. Türkiye Cumhuriyeti'nin kentleşme serüveninin aslında Osmanlı Devleti'nin batılılaşma süreçleriyle başladığını söyleyebiliriz. Yani bu dönemde başlayan kentleşme ve kent planlama çalışmaları, Cumhuriyetin modernleşme projesi içinde daha da önem kazanmıştır. Bu dönem, geç gelişmeyle ilişkili olarak kendine özgü batı dışı bir modernleşme deneyimine şahitlik eder (Tekeli, 2001). Buna koşut olarak, kurumsallaşamayan ve meşruiyet kazanamayan bir kent planlama sisteminin sürekli aşılmaya çalışıldığı ve bu sürecin sonucunda doğal ve yapılı çevrenin akılcı olmayan bir dönüşüm geçirdiği söylenebilir. Türkiye, batının sanayi devriminin ardından iki yüzyıla yakın bir sürede ve ciddi sermaye birikimi ile gerçekleştirdiği

kentleşme sürecini, kısıtlı kaynaklarla ve hızla gerçekleştirmek istemektedir. Bir yandan mevcut birikimlerini kalkınma için seferber etmekten diğer yandan sağlıklı bir kentleşmeyi başarmak önemli bir kaynak gerektirmektedir. Ayrıca kırdan kente olan göç, kentleşme hızı düşünüldüğünde doğal ve tarihi çevrenin korunmasının büyük baskılar altında kalacağı kolayca gözlemlenebilir (Çavuşoğlu, 2004).

Cumhuriyet döneminde kentleşme sürecinde ortaya çıkan en büyük değişiklik devletçilik uygulaması ve demiryolu programına paralel olarak liman kentlerinin, İç Anadolu kentlerine göre öneminin azalmasıdır. Bu dönemin ayırıcı özelliği 1930-35 yıllarında çıkarılan yasalarla belediye yönetimi ve imar mevzuatının tamamen yenilenmesidir. Bu yasalarda belediyenin görev alanı genişletilmiş, kentlerin, sağlığın, temizliğin, güzelliğin ve modern kültürün örneği olmasına çalışılmıştır. Bu yeni kentsel yaşam, Osmanlı imgelerini taşımayacak, çağdaş olacaktı. Bunun içinde belediye yasası ile her belediyeye imar planı yapma yükümlülüğü getiriliyordu. Planların nitelikleri çıkarılan Yapı ve Yollar Yasası ile ayrıntılı biçimde belirleniyordu (Niray, 2002).

Türkiye’de kentleşme 1923-1950 yılları arasında nüfus artış hızının azlığı ve kentleşme hızının yavaş olması nedeniyle düşük ölçüde gerçekleşmiştir. Bu nedenle de kentlerin çoğu az miktarda nüfus kazanmış ve nüfusun kent içindeki yerleşiminde ve aynı zamanda alansal gelişiminde büyük problemler ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla nüfus hareketleri, planlama ve alt yapı ile ilgili çalışmalar düşük düzeyde kalmıştır. 1950 yılından sonra tarımda makineleşme ve ulaşımdaki gelişmelerin sonucunda kentlerin aldığı aşırı göç nedeniyle nüfusları birden artmaya başlayınca kentlerin alansal gelişmeleri de buna bağlı olarak büyümeye başlamış ve birçok kent hızlı gelişmeye hazırlıksız yakalanmıştır (Karakas, 2010).

Modernite projesinin uzantısı ve batıdan ithal bir müdahale olan planlamanın toplumsal alanda kabul görmediği söylenebilir. Bir toplumsal mutabakata ve aydınlanma projesine dayanmayan planlama bu zayıf ontoloji ile ancak görece yasal orta-sınıf toplum kesimi üzerinde bir baskı aracı gibi çalışmakta; toplumun diğer kesimleri için farklı biçimlerde aşılması gereken bir engel olarak görülmektedir (Çavuşoğlu, 2004). Özellikle 1980 sonrası dönemde, rant ekonomisinin gelişmesinin ardından kent merkezlerindeki büyük rant alanları birçok grubun ilgi odağı haline gelmiş, yerel, ulusal ve uluslararası yatırımcılar için karlı birer yatırım alanına

dönüşen kent parçalarının hızla farklılaştığı ve işlev değiştirdiği gözlenmiştir. İlginç olan çoğu kez bu dönüşümlerin, plan aracılığıyla değil, mevcut kent planlama sisteminin hantal yapısı neden gösterilerek gerçekleşen emrivakiler, yerel ve kimi zaman merkezi iktidarı by-pass eden kararlar aracılığıyla gerçekleşmesidir (Çavuşoğlu, 2004).

1980'lere kadar Türkiye kentlerindeki planlama sorunları, kente yeni göç edenlerin kurduğu yoksul mahaller bağlamında düşünülmekteyken, 1980 sonrasında kent rantlarının sermaye tarafından keşfedilmesinin ardından büyük kentsel projeler kent planlama sistemini zorlamaya başlamıştır. Kentsel planlamanın ve korumanın gözden düşmesi ve daha küçük ölçekli tasarım ve dönüşüm projelerinin gündeme gelmesi bu rant paylaşımı süreçleriyle ilişkili olarak düşünülebilir (Çavuşoğlu, 2004). Yukarıda anlatılanlara bakıldığında kabaca bir asırlık dönem boyunca Türkiye'deki kentleşmenin kamusal düzenlemelerin ve kentsel kurumların denetimi ve yönlendirilmesi altında, yani planlı olarak gerçekleşmediğini söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra bu süreç, kuralları kamuca belirlenen, açık piyasa mekanizması koşulları içinde de gerçekleşmemiştir. Ülkemizde kentleşme geleneksel *devlet-toplum* ilişkilerinin belirlediği, merkezîyetçi ve otoriter kurullarla işleyen kurumlar; güçsüz yerel yönetimler ve popülist politikaların beslediği enformel örgütlenmelerin karşılıklı etkileşiminin oluşturduğu ve dıştan bakıldığında kaotik olarak algılanabilecek bir ortamda gerçekleşmiştir (Niray, 2002).

Eldeki araştırmanın konusu olan Gaziantep'te kentleşme, kentsel nüfusun dağılımı ve davranışsal coğrafya açısından başlıca sorunlar ile Gaziantep'teki kentleşme süreci 1927-2017 dönemi boyunca ele alınmaktadır. Çalışmada kentli nüfusun dağılım düzeni mahalle ölçeğinde ortaya konulmaktadır. Ayrıca yapılan anket çalışmasıyla kentin önemli sorunları mahalleler üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır.

Söz konusu bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde konu genel hatlarıyla açıklanmış, problem ortaya konarak, çalışma sahasının konumu, araştırmanın amacı ve önemi belirtilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde kuramsal temel oluşturularak kavramlar açıklanmış, çalışma sahası ve çalışma konusu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde yöntem, veri toplama araç ve teknikleri, veri toplama süreci ve verilerin nasıl analiz edildiği üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın dördüncü bölümünde, Gaziantep Kenti'nde nüfusun miktarı ve yoğunluğunun mahalle bazında dağılımı ele alınmıştır.

Araştırmanın beşinci bölümünde, anket sonuçları değerlendirilerek, Gaziantep Kenti'nin sorunları üzerinde durulmuş ve bu sorunların nedenleri irdelenmiştir. Araştırmanın altıncı bölümünde ise sonuç ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

1.1. Problem

Gaziantep'in, Türkiye'nin önde gelen metropol kentlerinden biri olmasını sadece 1980 sonrası Türkiye'nin ekonomik olarak liberalleşme ve küreselleşme sürecine entegre olmasıyla açıklamak doğru olmayacaktır. Aynı zamanda tarihsel olarak Gaziantep'in yarattığı kurumsal derinlikte kentin gelişmesinde etkili olmuştur.

Gaziantep, günümüzde Türkiye kentleşme hareketlerinin tarihsel süreçte geçirdiği gelişmeleri sergilemesinin yanı sıra bu süreçte kendine has özellikler de taşımaktadır. Söz gelimi benzer fiziki coğrafya koşulları sayesinde yerleşme tarihi son derece eski olan Kilis, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Zeugma (Nizip), Karkamış, Adıyaman gibi yerleşmelerden hiçbirinin Gaziantep kadar gelişmemiş olmasında fiziki coğrafya koşullarının yanı sıra beşeri coğrafya faktörlerin de ne derece etkili olduğunu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında Gaziantep'in ülkenin önemli kentlerinden biri oluşu Türkiye'de kentleşme ve metropolleşme üzerine yapılan araştırmalarda Gaziantep'in de incelenmesini gerekli kılmaktadır.

1.2. Amaç ve Araştırma Soruları

Türkiye'nin hızla büyüyen sanayi ve ticaret kentlerinden biri olan Gaziantep sahip olduğu özel konumu nedeniyle Güneydoğu Anadolu'nun Ortadoğu'ya açılan bir kent havzası olma özelliği göstermektedir. Kentin 1990'lardan itibaren, daha önceki yıllarda sahip olduğu kamu odaklı yatırımların üstüne özel yatırımları eklemesi ve yerel girişimcilerin katkılarının da bir sonucu olarak bölgede bir çekim

merkezi haline gelmesi Gaziantep'in çevre yerleşmelerden yoğun göç almasına, alansal bakımdan gelişmesine ve nüfusunun hızla artmasına sebep olmuştur.

Bu kapsamda tez çalışmasının esas amacı da Gaziantep'in kent olarak şekillenmesinde etkili olan faktörleri ortaya çıkarmaktır. Ayrıca kentte nüfusun dağılışı düzenini ele alarak kentin potansiyel gelişim alanlarını belirlemek ve kentin sorunlarını kentsel çevresel algı üzerinden anlamaya çalışmakta tezin amaçları arasındadır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda çalışmada yanıt aranan sorular aşağıda sıralanmıştır.

1. Tarihi süreç içerisinde Gaziantep'te kentleşmeyi etkileyen faktörler nelerdir?
2. Gaziantep Kenti'nde belli yıllar arasında nüfus artış hızı ne ölçüde değişmiştir?
3. Kent nüfusunun belli yıllarda (1990-2000 ve 2017) mahallelere göre dağılışı nasıldır?
4. Kentin mahallelere göre en önemli sosyal ve ekonomik sorunları nelerdir?

1.3. Önem

Kentleşme süreci özünde ekonomik ve toplumsal bazı dinamikleri içinde birleştirmesi sebebiyle kentler açısından çok önemli bir olgu olarak görülmektedir. Özellikle nüfus miktarının fazla olduğu büyük kentler sosyal ve ekonomik avantajları sayesinde kentleşme sürecine şahitlik etmektedirler. Kentli nüfusun çok sayıda özelliği mevcut olmakla birlikte kentsel nüfusun dağılışı düzeni ve ilişkileri özellikle kentsel planlama ve karar verme sürecine önemli katkılar sağlayacaktır. Kent içi trafik, eğitim, sosyo-kültürel, sağlık gibi hizmetlerin kent ölçeğinde etkin ve adil sunumu ve kent altyapısının kullanımı, kent nüfusunun gelecekteki dağılışının kontrol edilmesi veya potansiyel gelişim alanlarının tespit edilmesi nüfusun dağılışı düzeninin ortaya konulmasıyla daha da kolay olabilecektir.

1.4. Sınırlılıklar

Bilimsel çalışma yapan çoğu araştırmacı çalışmasına kaynaklık edecek olan verileri elde etme aşamasında birçok engelle karşılaşabilmektedir. Bu tez çalışmasında nüfusun kent içindeki dağılışı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Çalışma sahasının mahalle nüfuslarına ait ilk veriler 1969 yılına aittir. Ancak tez çalışmasında nüfusun mahallelere göre dağılışı haritaları 1990, 2000 ve 2017 yılları ile sınırlıdır. Bunun sebebi kentin mahallelerine ait altlık haritaların bu dönemlerle sınırlı olmasıdır. Bunun yanı sıra günümüzde Gaziantep Kenti'nde 281'e yakın mahalle bulunmasına rağmen çalışmada Gaziantep Kenti'ndeki mevcut mahalle sınırları haritası 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı yeni Büyükşehir Belediye Yasası'ndan önceki dönemi kapsamaktadır. Bunun nedeni Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından mevcut mahalle sınırları haritasının henüz hazırlanamamış olmasından kaynaklanmaktadır.

1.4. Tanımlar

Kent: Kent yazınında kente ilişkin çok çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Aslında bu tanımlar arasında belli bir farkın olmadığını ve genellikle belli bir tanım üzerinde hem fikir olunduğu göze çarpmaktadır. Kentin özellikle tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, kontrol mekanizmalarının toplandığı, belirli büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine ulaşmış bir mekân olarak ifade edilmesi kentin bilinen tanımlarının başında gelmektedir (Kıray, Örgütlemeyen Kent: İzmir(2.Baskı), 1998). Keleş (1998) kenti, "sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan yerleşme birimi" (Keleş, 1998) olarak tanımlamaktadır.

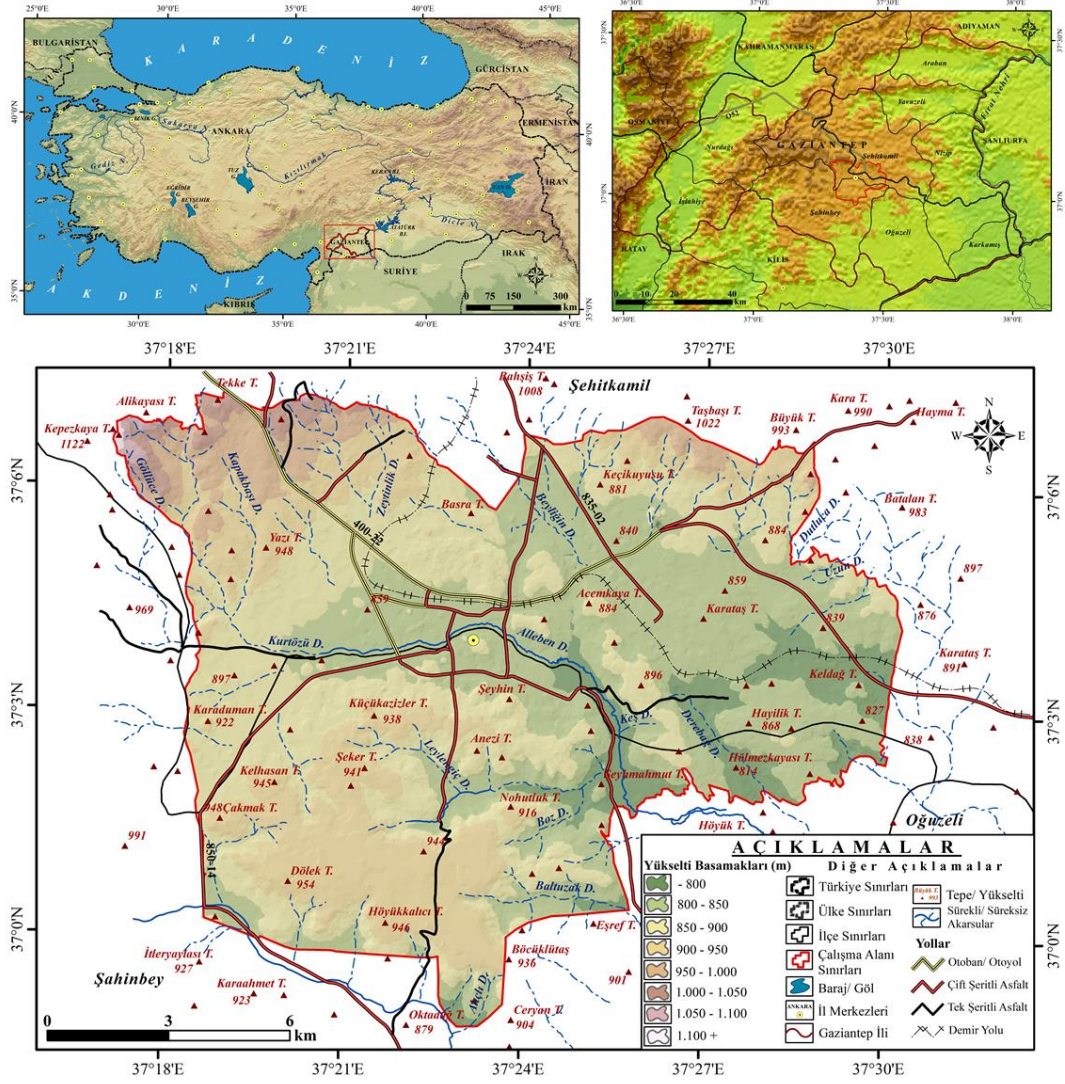
Kentleşme: "Sanayileşme ve modern hizmet sektörleriyle aynı yön ve hızda geliştiği, mekâna bu sektörle aynı biçimde yayıldığı ve istihdamdaki niteliksel gelişmelerle ilişkisi kurulduğu ölçüde ekonomik ve toplumsal gelişmeyi hızlandırıcı bir etkidir" (Tolan, 1991). Ayrıca yazar kentleşmeyi "hem kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşme süreci, hem de kentsel mekânın ve toplumsal pratiğin değişme ve evrimleşme süreci" olarak da tanımlamaktadır (Tolan, 1991).

Kent olarak tanımlanan yerleşmelerde yaşayanların mutlak ve oransal olarak artışı veya kent sayısındaki artış olarak tanımlanabilir. Kentleşme, kentlerin yatay olarak büyüme sürecini de ifade eder (Aliağaoğlu ve Uğur, 2015). Kentleşme çoğu ülkede, sanayileşme sonrası ekonomik kalkınmanın doğal bir sonucu ve uyarımıdır. Kentleşme, belirli bir büyüklükteki kent merkezlerinde yaşayan bir ülke nüfusunun oranındaki bir büyümeyi temsil eder (Abercrombie ve diğerleri, 1988). “Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir” (Keleş, 1998). Kentleşme belirli bir zamana ve ülkeye göre, kent olarak kabul edilen yerleşme birimlerinde nüfusun yoğunlaşma hızı ve oranını vermektedir. Mayhew, (1997) kentleşmenin kent ve kasabalardaki nüfusun, sosyal ve ekonomik değişimlerden dolayı kırsal alanlardan göç ederek veya başka bir deyişle, bir kırsal kesimden kent temelli toplumlara dönüşüm yoluyla artması ile eşanlamlı olduğunu belirtmiştir (Mayhew, 1997).

Çevresel algı: Çevre ve insan karşılıklı etkileşim halindedir. Bu etkileşimde çevre, insana mesajlar gönderir ve bunların insanların zihinlerinde süzgeçten geçirilmesi çevresel algı olarak ifade edilir (Karadağ ve Turut, 2013).

1.5. Çalışma Sahasının Konumu, Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

Coğrafi koordinatları açısından 37° 18' ile 37° 30' doğu boylamları ve 37° 00' ile 37° 09' kuzey enlemleri (Şekil 2) arasında yer alan Gaziantep Kenti Alleben Deresi ve kolları tarafından yarılmış olan Gaziantep Platosu'nun alçak kesimlerinde kurulmuştur. Yapılan arkeolojik araştırmalara göre Gaziantep ve çevresi Anadolu'nun ilk yerleşilen alanlarından biridir. Yöredeki ilk yerleşimlerin M.Ö. 10.000'lere tarihlenen Paleolitik Çağ'a uzandığı yapılan kazılarda ele geçen buluntulardan anlaşılmaktadır. Ayrıca bölgede Kalkolitik, Tunç, Mitanni, Hitit, Asur, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerine ait buluntular da elde edilmiştir. Mezopotamya ve Suriye ile Anadolu arasındaki önemli geçiş noktalarından bir olan Gaziantep'te, Dülük Köyü civarında yer alan Şarklı Mağara Paleolitik dönem insanların barındıkları yerdir. Burada yaşayan insanlar literatüre "Dolikien" adıyla geçmiş olan özel bir alet tipini geliştirmişlerdir (GBB, 2011).

Şekil 2. Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası.

Geç Tunç Çağında (M.Ö. 1400–1200) Gaziantep Hitit Devleti'nin merkez kenti konumunda olan Gaziantep dışındaki Dülük, Kargamış, Zincirli, Coba Höyük ise bölgedeki diğer önemli şehirler olmuşlardır. Gaziantep'in 10 km. kuzeybatısında yer alan Dülük kenti dini merkez olması nedeniyle diğerlerinden ayrılır (GBB, 2011). Ayrıca, İslâhiye'nin 20 km. güneybatısındaki Hititlerin heykel atölyesi olarak kullandıkları Yesemek ise türünün dünyada tek örneğidir. Ayıntap olarak bilinen eski kent, bugünkü Gaziantep'in 12 km. kuzeybatısında Dülük Köyü ile Karahöyük Köyü arasındadır. Yapılan arkeolojik araştırmalarda taş, kalker ve bakır dönemlerine ait kalıntılara rastlanmış olması yörenin Anadolu'nun ilk yerleşim alanlarından birisi olduğunu göstermektedir. Frigya Devletinin kurulmasıyla Gaziantep bağımsız Hitit Kent Devleti durumuna gelmiştir. Bölge, Mezopotamya'da kurulan Asur Devleti M.Ö. 850 ile 612 arasında Asur egemenliğinde kalmış, daha sonra Medler'in

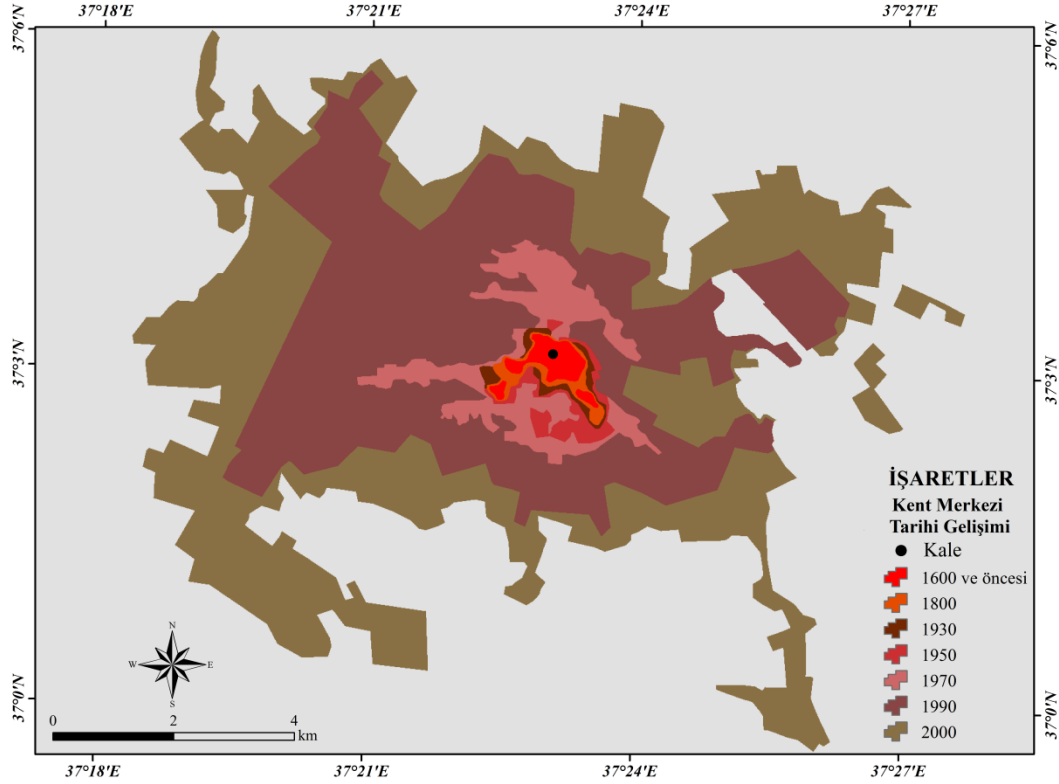
hâkimiyeti altına girmiş, M.Ö. 539–533 yılları arasında Perslerin eline geçen yöre Kapadokya Satraplığı'na bağlanmış, M.Ö. 333'te Büyük İskender'in Pers Devletini yıkmasından sonra da Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır (GBB, 2011).

İslam ordusunun kenti Bizanslılardan 639 yılında almasıyla, halk Müslümanlığı kabul etmiştir. Fetih sembolü olarak meşhur Ömeriye Camii yapılmıştır. Antep ve Hatay, Anadolu topraklarında Müslümanlar tarafından fethedilen ve İslam halklarının yerleştirildiği ilk bölge olarak bilinmektedir. Eyyubiler ve Memlûklüler zamanında Ayıntab Kenti büyük gelişme göstermiştir. Cami, medrese ve köşkler yapılarak kent kısa sürede bir sanat ve kültür merkezi haline gelmiştir. Bölgede Malazgirt Savaşı'ndan sonra Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı bir Türk devleti kurulmuştur. 1270 yılında Moğolların kenti istila etmesiyle yıkılan kent önce Dulkadiroğulları daha sonrada Memlûklüler'in eline geçmiştir (Turan, 2015).

1516 yılında Mercidabık Savaşı ile Osmanlı topraklarına dahil olan bölge, Cumhuriyet Dönemine kadar "Ayıntap" olarak adlandırılmıştır. Ayıntap adını suyunun güzelliğinden ve bolluğundan almıştır. Ayın; pınar, kaynak ve suyun gözü anlamındadır. Tap ise; parlak ve güzel anlamındadır. Bu nedenle Ayıntap güzel pınar ve güzel kaynak manasına gelmektedir. Yine Tap; güç ve takat anlamına da gelmektedir. Kente suyunun bolluğundan dolayı bu isimin verildiği söylenmektedir. Gaziantep'in yetiştirdiği ünlü ilim adamı tarihçi Bedrüddin Ayni'nin ifadesiyle Gaziantep'in eski adı ve asıl adı Kala-ı Füsüs'tür. "Kala-ı Füsüs" yüzük kalesi anlamına gelmektedir. Ayıntap adının nerden geldiği ile ilgili bunlardan başka birçok rivayet de bulunmaktadır (Turan, 2015).

16.yy.da Antep bölgesel ekonomik güç haline gelmiştir. Arabistan, Suriye, İran ve Irak'a açılan bölgede kavşak noktası olması kentin önemini arttırmıştır. Halkın her şeyi devletten beklememesi Antep'in bölgede fark edilir bir gelişme göstermesini sağlamıştır. Halep'e bağlı olmasına rağmen kendi hinterlandını oluşturmayı başarmıştır. 1520-1580 yıllar arasında Akdeniz Havzası'nın büyümesinden yararlanmışır. Hac ibadeti yapmak için İstanbul-Antep-Şam-Mekke güzergâhının izlenmesi hac ticaretini beraberinde getirmiştir. Hacı adaylarının Antep çarşılarından alıveriş yapması ekonomik canlılığı arttırmıştır. Ayrıca Mekke ve Medine'de yapılan tekstil fuarına da çok sayıda tüccar katılmaktadır. Gaziantep,

Halep'ten farklı alanlarda üretim yapmaya başlamıştır. Bu farklılaşma ticaret ve sanayide önemli bir kent olmasını sağlamıştır (Mortan ve Erolat, 2009).

Şekil 3. Gaziantep Kenti'nin Tarihsel Gelişimi (GBB, 2011).

Osmanlıların gerileme devrinde ise Gaziantep de karışıklıklar olmuş, çeşitli başkaldırmalar görülmüştür. Kent, 1818'de kuraklık, 1821'de deprem, 1826'da veba salgını ve 1839'da Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Oğlu İbrahim Paşa'nın saldırısından geniş ölçüde etkilenmiştir (GBB, 2011). 1918'de Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşında yenilgiyi kabul etmesi üzerine imzaladığı Mondros Mütarekesi sonucunda 1919'da önce İngilizler tarafından işgal edilen kentin Fransızlara devredilmesiyle işgalin sürekli olduğu anlaşılmıştır. Ancak, Gaziantep'liler, hiçbir kuvvete ve desteğe güvenmeden sadece istiklal ve hürriyet emeliyle 1 Nisan 1920 de direnişe başlamış, 25 Aralık 1921'de de Kent işgalden kurtulmuş, Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Antep Savunması, Ulusal Kurtuluş Savaşı tarihimizde yiğitlik, kahramanlık ve fedakârlığın ulaşılmaz abidesi olmuştur. 6 Şubat 1921'de T.B.M.M. tarafından kente "GAZİ" lik unvanı verilmiştir (GBB, 2011).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Mekân Kavramı

Mekân kavramı üzerine bilim dünyasında tam bir fikir birliği henüz oluşmamıştır. Ayrıca mekân kavramı başka kavramlarla birlikte kullanılarak da tanımlanmaktadır. Bu kavram genel olarak “zaman” ile birlikte kullanılmaktadır; buradaki asıl güçlük ise zaman-mekân diyalektigi içerisinde yalnızca mekânın çalışmalara konu olmasıdır. Doğada tüm canlılardan belki de en fazla sosyal olan insandır. İnsanın birlikte hareket etme duygusu, birçok alanda kendisini gösterdiği gibi mekânsal pratiklerde de göstermektedir. Mekân insan için vazgeçilmez bir olgudur (Kaçar, 2008).

Mekânın anlaşılması, yorumlanması ve insan ile olan etkileşimine yönelik çalışmalar, sembolik, yapısalcı, psikolojik, fenomenolojik, hermeneutik, organizmik, bağlamsal, dönüşümsel, etkileşimsel, davranışsal, kültürel, ampirist/deneyimci, kişi temelli, sosyal grup temelli, antropolojik ve tarihsel gibi pek çok başlık altında ele alınmaktadır. Bu ilişkinin bu denli çok başlık altında ele alınmasının ana nedeni konunun disiplinler arası özelliği ve dolayısıyla her disiplinin önem verdiği nesnelere yapmış oldukları vurgu farklılıklarıdır (Solak, 2017).

2.1.1.1. Mekân Kavramı Üzerine Düşünenler

Mekân kavramı ile ilgili literatür genelde, Henri Lefebvre, David Harvey, Manuel Castells, Edward Soja, Michael Foucault, Doreen Massey gibi yazarların söylemleri ile şekillenmektedir. Lefebvre, Harvey, Castells ve Soja’yla başlayan mekânsallık sorunu onlarla birlikte ve onlardan sonra daha çok özellikle kentsel mekân bağlamında gelişmiş ve mekân, kent bağlamında kapitalist ilişkiler içinde yeniden yorumlanmıştır (Solak, 2017). Mekânın bu dönemdeki (20.Yüzyıl) yükselişi Marxist teori kapsamında mekânın kapitalist üretim biçiminde nasıl üretildiği ve

yeniden üretildiği, bunun hem bir üretim aracı hem de kontrol ve ideoloji bir aracı olarak nasıl kullanıldığıyla ilgili yeni tartışmalar gerçekleşmiştir (Solak, 2017).

Lefebvre (1995) mekânın pasif, coğrafi bir alan olmaktan çıkıp fonksiyon kazandığını belirtmekte ve analizlerinde mimari yapı ve şehir planının araçsallığı üzerinden mekânın politik kimliğine gönderme yapmaktadır. Ona göre, mekân, ne ideoloji veya politikadan ayrıştırılabilecek bilimsel bir nesne, ne bir özne, ne de sadece sosyal ilişkilerin ve eylemlerin basit bir sahnesi değildir. Mekân, bir şey değil ancak şeyler arasındaki ilişkinin bir kuruluşudur, toplumsal olarak üretilir ve toplumsal faaliyetin ürünüdür Lefebvre'ye göre, hiçbir mekân toplumsal bakımdan tarafsız değildir, stratejik ve siyasi anlamlar taşıyan toplumsal bir üründür ve her üretim biçimi kendi mekânını üretmektedir (Solak, 2017).

Yine Lefebvre'ye göre mekân, yansız bir yığın olmayıp, bir mücadele alanını temsil etmekte ve üretim ile yeniden üretim alanlarını kapsamaktadır. Egemen toplumsal yapı kendisini mekânsal yapıda da hissettirmektedir. Bu nedenle mekân üzerine yapılacak bir mücadele ile üretim ilişkileri çerçevesindeki mücadele arasında benzerlik kurmaktadır. Lefebvre'in çizdiği üçüncü boyut ile Cassirer'in mekân üzerine olan düşünceleri arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Cassirer'in simgesel mekân olarak aktardığı soyut mekânsal örüntü, Lefebvre için zihinsel icatlar şeklinde görünüyor gibi olsa da, asıl olan mekânsal söylemlerin maddi temelli olmasıdır. Lefebvre için hayal edilen mekânsal örüntü maddi iken, Cassirer için simgesel mekân soyuttur (Kaçar, 2008).

Harvey (2003) için mekân, ontolojik bir kategori değil, insanı biçimlendiren ve insan tarafından biçimlendirilen toplumsal bir evredir. Mekânsal biçimler, içinde toplumsal süreçlerin olduğu cansız nesnelere olarak değil, toplumsal süreçleri, bu süreçlerin mekânsal olmasıyla aynı tarzda içeren şeyler olarak görmektedir (Solak, 2017). Harvey'in kuramsal çerçevesinde kentsel mekânın önemi ise kapitalist üretim ilişkilerini açıklamasıyla tanımlıdır. O, kenti, toplumsal artık değer, iktisadi örgütlenmenin egemen tarzı ve toplumun mekânsal örgütlenmesi arasındaki ilişkiler alanı kapsamında ele almış ve kenti sermaye birikim süreçleri bağlamında değerlendirmiştir. Harvey, kenti anlamın hem toplumsal, hem de coğrafi düşünceyi kapsayacak ve bundan hareket edecek bir kavramsal çerçeve ile mümkün olacağını ifade etmekte ve sosyolojik ve coğrafi yöntemlerin bu şekilde kaynaştırılması ile kentsel sorunların üstesinden gelinebileceğini düşünmektedir (Solak, 2017).

Castells (1997) Marksist kuramın temel kavramlarıyla kentsel mekân çözümlemesi yapmıştır. Toplumsal oluşumları ekonomi, ideoloji ve siyaset çerçevesinde inceler ve bunların kentsel mekânda ifadesini bulduğunu savunur (Solak, 2017). Castells'in kentsel çalışmalar alanına yaptığı en önemli katkı, yeniden üretim süreçlerinin yarattığı çelişkileri kentsel düzeyde sistematik ve ayrıntılı biçimde kavramsallaştırmasıdır. Castells'e göre kent ve kentsellik aslında ideolojik içeriğe sahip kavramlardır. Bu yaklaşım da mekânın biçimlenmesinin, kentsel yaşamın ve kent sorunlarının ancak kapitalizm ile kentsellik arasındaki ilişkiler çerçevesinde anlaşılabilceğini varsaymaktadır. Castells'e göre her toplumda mekânsal birimler üretim tarzının niteliğine yani ekonomik ögelere göre tanımlanır. Bu bağlamda da kentsel örgütlenme sadece mekânsal formların basit bir düzenlemesi değil daha çok hane halklarının günlük tüketim örüntülerinin kolektif olarak ele alınması süreçlerinin ifadesidir (Solak, 2017).

Soja'nın (1996) İlk mekân ve İkinci mekân kavramları Lefebvre'nin mekân pratikleri (algılanan mekân) ve mekân temsilleri (kavranan mekân) kavramlarına denk düşerken, Üçüncü mekân da bu ikili yapıların geleneksel ilişkisini bozarak üçlemeyi meydana getiren yaşanan mekânı tanımlamaktadır (Üngür, 2011). İlk mekân, Lefebvre terminolojisinde olduğu gibi ampirik olarak ölçülüp çizilebilen görüngülerin ilk elden deneyimlenen dünyasıdır. İkinci mekân ise ilk mekânın temsil ve görüntüleriyle ilişkilidir. Daha öznel ve yorumsaldır. Ancak Lefebvre'nin mekân temsillerinde olduğu gibi insan algısını, pratiğini ve üretimini belirleyen ve yönlendiren baskın bir özelliğe sahip değildir. Daha çok 'ikincildir'. Soja'ya göre Üçüncü mekân, coğrafi düşünme tarihine damgasını vurmuş olan Birinci mekân-İkinci mekân ikiliğinden ve bunun yarattığı kısıtlamalar ve yanılsamalardan kurtularak üçüncü bir yol bulmanın aracıdır (Üngür, 2011).

2.1.2. Kentsel Mekân Kavramı

Kentler ilk insan topluluklarının yerleşik hayata geçtikten sonra ortaya çıkmışken, kentleşme daha çok sanayi devriminden sonra sermayenin yoğunlaşmasıyla araştırılmaya başlamıştır. Elbette Endüstri Devriminden önce de kentleşme üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Ama bu kavramın daha çok araştırma objesi haline gelmesi daha çok Endüstri Devrimine dayanmaktadır. Kapitalizmin

kendisine mekânsal örüntü olarak kenti hedef alması nedeniyle kent ve kentleşme kavramları ilk olarak incelenmiş, kentsel mekân kavramı ise bu kavramlar çerçevesinde ele alınmıştır.

2.1.2.1. Kent ve Kentleşme Olgusu

Kentlerin doğuş nedenini farklı kuramsal yaklaşımlar içinde değerlendirmek mümkündür. Bu kuramları yöntemlerine göre kendi içinde iki ana kategoriye ayırabiliriz (Aslanoğlu, 2000).

- Kentlerin doğuşunu belirleyici temel bir nedene bağlı olarak ele alan kuramsal yaklaşımlar¹
- Birden fazla nedenin karşılıklı etkileşimi içinde kent olgusunu ele alan kavramsal çerçeveler²

Karl Marx ve Frederich Engels ekonomi politik bir yaklaşım tarzıyla kenti tanımlamaya çalışmışlardır. Ekonomi politik yaklaşımının temsilcisi bu düşünürler kentleşmeyi kapitalizmin gelişimi çerçevesinde analiz etmektedir. Marx ve Engels kapitalist devlet ve sınıf mücadelesi kavramında kenti ayrı bir analiz birimi olarak görmemektedirler. Feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde kenti tarihsel bir nesne olarak ele almışlardır. Kentin rolünü kır ve kent arasındaki çelişki ve kapitalizmin gelişimi açısından incelenmişlerdir. Engels'e göre kapitalizmin yarattığı sömürü yalnızca üretim alanında değil, yeniden üretim alanında da kendini gösterir. Bu nedenle çalışmasının özgün yanı yaşam mekânına sınıf çelişkisi çerçevesinde dikkat çekmesidir. Marx ve Engels'in çalışmalarında kapitalist kentin ortaya çıkışı iki yönlü değerlendirilir. Kapitalist üretim ilişkileri burjuvazinin zaferinden sonra sömürü ilişkilerine yol açarken diğer yandan ileri sanayi proleteryanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Kılıç, 2016).

Childe (2009) çalışmasında M.Ö 3000 yıllarında Mısır, Mezopotamya ve İndus vadisinde ortaya çıkan toplumsal değişiklikleri kentsel devrim olarak değerlendirmektedir. Childe'in kentsel devrim olarak nitelediği gelişmelerin,

¹ Bunlar sırasıyla; a) hidrolik toplum kuramı ve artık ürün, b) Ekonomik Kuram: Pazar yeri olarak kent, c) askeri kuramlar:(güç odağı olarak kent) ve son olarak d)Dinsel Kuramlar: kutsal yer olarak kent (Aslanoğlu, 2000).

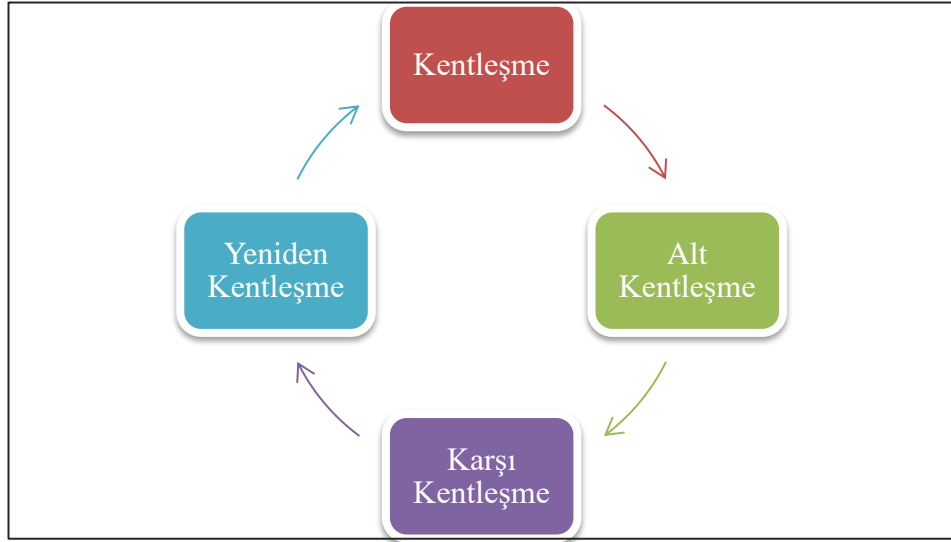
² Bunlar ise; childe, sjoberg ve lampard'ın geliştirdiği kuramsal çerçevelerdir (Aslanoğlu, 2000).

coğrafya ve toplumsal ilişkiler açısından, Doğu uygarlıklarında meydana geldiği anlaşılmaktadır (Yılmaz ve Çitçi, 2011). İdari ve demografik açıdan kent; belli bir nüfus büyüklüğüne ulaşan yerleşim birimidir. Ancak nüfus, bir kent kavramsallaştırmasında yeterli ölçüt olamaz. Weber'e göre önemli olan kentin siyasal ve ekonomik örgütlenme biçimidir. Weber (2003) bir yerleşim biçiminin kentsel topluluk olabilmesi için: a) Savunma amaçlı kalesi, b) Pazarı, c) Mahkemesi ya da görelî otonom yasaları, d) Kısmî bir ekonomisi ve özerkliği olması gerekmektedir (Kılıç, 2016).

Kentleşmenin günümüzde toplumsal ve bireysel yaşama ciddi etkisini anlamakta bazen güçlük çekeriz. Bunun nedeni, onu saf kent idealiyle birleştirmemizden kaynaklanmaktadır. Nüfusça kalabalık, yapısal açıdan büyük, bireylerin artık salt yiyecek üretimiyle uğraşmadığı her türlü kentsel yapıyı "kent" olarak adlandırmamızın bizim için yeterli olduğu sanılmaktadır. Kentleşme, bu ölçütleri öylesine bünyesinde barındırır ki, aralarında çoğu kez hiç fark gözetmeyiz. Genişleyen metropoliten bir bölgeyi sadece aşırı büyümüş bir kent ya da bir araya toplanmış "kentler" yığını olarak ele alma eğilimimizin nedeni tam da bu olmaktadır. Bookchin'e (1999) göre bu oluşumu kent olarak kabul etmenin giderek zorlaştığı düşünülmektedir. Ona göre, Kentsel varlık adını verdiği bu yerleşimlerde yaşayan insanların kentsel işlerde uğraşması ve kentsel bir yaşam sürmeleri kafamızı karıştırır. Oysa buradaki kentsel çevre doğal değil sentetiktir. Kentleşme artık, doğal ekonomiyle uğraşan zanaatkâr ve tüccarların oluşturduğu teokratik, monarşik, demokratik ve ekonomik insan topluluklarını kapsayan kent kavramına zıt düşmektedir. Kentleşmenin ürünü olan "kent kuşakları" ya da "birleşik kentler" dev ticaret girişimleri, endüstri ağları, dağıtım sistemleri ve idari mekanizmaları çalıştıran devasa motorlardır (Bookchin, 1999). Kentleşme süreci salt nüfusun mekânda yer değiştirme sürecini aşan ekonomik, toplumsal ve kültürel bir dizi değişim sürecine işaret etmekte ve bu süreç ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel düzeyde bir dizi değişimle yaşanmaktadır (Yılmaz ve Çitçi, 2011).

2.1.2.2. Kentleşme Aşamaları

Kentleşme farklı safhalardan oluşan bir olgudur. Bunlar kentleşme, alt kentleşme, karşı kentleşme ve yeniden kentleşmedir (Aliagaoglu ve Uğur, 2015). Bu aşamaların her birinde kent merkezinde (core), çevresinde (ring) ve kentin geniş etki sahasında (wider hinterland) nüfuslanma bakımından farklılıklar yaşanmaktadır. Kentleşme (urbanization) kırsal kesimden kente gelen göçü ifade etmektedir. Bunu alt kentleşme (suburbanization) takip etmektedir. Kentin yeniden yapılanması ve arazi değerlerinin değişimi sonucu nüfus ve işlerin merkezden çevreye göçü olarak tanımlanmaktadır. Kent merkezine gidip-gelme mesafesinde konumlanmış bu yeni yaşam alanları uydu kent³ ile eş anlamlı olmayan bir kavramdır.

Şekil 4. Kentleşme Aşamaları (Aliagaoglu ve Uğur, 2015).

Karşı kentleşme (counterurbanization) büyük kent merkezi ve çevresinin, küçük ve orta ölçekli kentler lehine nüfus kaybetmesi olayıdır. Kavram ilk kez Berry tarafından 1970'li yılların ikinci yarısında ABD'de tespit edilmiştir. Bu kavram yeni ve karmaşık olmasının yanında tanımlanması konusunda henüz fikir birliği sağlanamamıştır. Bazılarına göre, kentsel nüfusun kırsal kesime göçü iken, bazıları yerleşme sisteminde karşı yönde (kentsel- kırsal yönde) yoğunluğun azalması durumu olarak tanımlanmaktadır. Son aşama olan yeniden kentleşme (reurbanization)

³ Çünkü uydu kentler ekonomik anlamda kent merkezine bağımlı olmakla birlikte gidip gelme zonu (commuting zone) dışında kalmaktadır (Aliagaoglu ve Uğur, 2015).

ise merkezin nüfus kazancı anlamına gelmektedir. Bu durum kentsel yenilenme ile ilgili olabileceği gibi küreselleşmenin etkisiyle de ortaya çıkabilmektedir (Aliğaoğlu ve Uğur, 2015).

2.1.2.3. Kentleşme Nedenleri

Kentleşme itici, iletici ve çekici güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen bir nüfus hareketidir. İtici nedenler; nüfusu kırsal alan ve tarım dışına yönlendiren etmenleri, iletici nedenler ulaşım araçları ve olanaklarındaki gelişmeyi, çekici nedenler ise nüfusu kente doğru çeken ekonomik ve toplumsal etmenlerdir (Tekeli, 2011).

2.1.2.3.1. Ekonomik Nedenler

Kentleşmenin ekonomik nedenlerini itici etmenler (olumsuz göç nedenleri) ve çekici etmenler (olumlu göç nedenleri) olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Örneğin köylerde yaşayan insanları buradan göçe zorlayan nedenler itici etmenleri oluşturur. Bunlar tarımsal sektörün içine düştüğü şartlardan kaynaklanan nedenlerdir (Ertürk ve Sam, 2011).

Tarımda meydana gelen gelişmeler kentleşmeyi etkileyen en eski faktör olarak görülmektedir. Birinci tarım devriminden itibaren artış gösteren yiyecek maddeleri üretimi tarım dışı işlerde çalışan çok sayıda insanın beslenmesini mümkün kılmıştır. Sanayi devrimini doğuran esas nedenlerden biri de tarımda dörtlü tarla sistemine geçiş ve arazi çevirme hareketidir (Keleş, 1998). Günümüze yakın zamanlarda tarımın makineleşmesi ve ticari özellik kazanması çok sayıda insanın kente göç etmesine neden olmuştur. Keleş'e göre (1998) bir traktörün tarımdan ayırdığı nüfus miktarı ortalama altı tarım işçisidir. Büyük arazi sahipliği tarımsal arazisinin parçalı ve az oluşu, tarımda verim düşüklüğü ve kırsal kesimde aşırı kalabalıklaşma gibi tarımsal kökenli başka bazı nedenler de kırdan kente göçü dolayısıyla kentleşmeyi teşvik etmektedir (Aliğaoğlu ve Uğur, 2015).

Çekici etmenler ise, kırsal kesimde yeterli gelir elde edemeyen ve gelecek için güvence bulamayan nüfusu kentlere çeken nedenlerdir. Ertürk ve Sam'a (2011) göre kentleri çekici kılan ekonomik üstünlükleri 5 noktada toplayabiliriz.

-Uzmanlaşma (içsel biriktirimler): Uzmanlaşarak üretim büyük ölçüde üretim işini kolaylaştırmakta, üretimin aşamalarına bölünme fırsatı sunmakta ve bu süreçte çok sayıda uzmana ihtiyaç duyulmaktadır.

-Dışsal Biriktirimler: Birbirlerini tamamlayan, birbirlerinin üretimlerini kullanarak onlara ihtiyaç duyan üretim kurumlarının bir arada bulunmayı tercih etmelerinin sağladığı ekonomik yarar. Bunu ölçek ekonomisi⁴ olarak da kavramsallaştırabiliriz.

-Kentleşme Biriktirimleri: Çeşitli ekonomik etkinliklerin belirli bir özekte yığılma sonucunda sağladıkları bir takım üstünlükleri vardır. Buna kentleşme biriktirimleri denilmektedir

-Üretim faktörlerini kolayca bulabilme olanağı: Kentler nitelikli iş gücü potansiyelinin kolaylıkla bulunabildiği mekânlardır.

-Sosyal olanaklar: Kentlerde yaşayanlar, kırsaldakilere göre bulmaları zor olan mal ve hizmetleri daha kolay bulma imkânına sahiptir.

2.1.2.3.2. Teknolojik Nedenler

Teknolojik nedenlerle, bir sanayi dalında kullanılan üretim yöntemlerini, bu çerçevede kullanılan araç, gereç ve aletleri bunların üretimden kullanıma kadar olan aşamalarındaki bilgide ve ayrıca insanların etrafındaki maddi dünyayı değiştirmek, dönüştürmek ve denetlemek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerde meydana gelen değişimler sonucu kentleşmenin artmış olması kastedilmektedir (Şahin,2010). Kentlerde teknolojinin gelişmesi ile ürünlerde artış sağlanmıştır. Artan üretimin kentleşmede rol oynaması, ürünün kolay ve ucuz taşınmasını sağlayacak teknolojik araçların gelişmesine bağlıdır. Ulaşım teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak daha önce sınırlı büyüklükteki çevresi için üretim yapan küçük sanayi kuruluşları ile

⁴Bir işletmenin üretim ölçeği genişledikçe ortalama maliyetin azalmasına *ölçek ekonomileri* denir. Kısaca, ölçek ekonomileri, üretim ölçeği arttıkça birim (ortalama) maliyetlerde düşüş olarak tanımlanabilir. Burada ölçek, bir üretim biriminin üretebileceği ürün miktarını belirtir. Ölçek ekonomilerine göre, üretim kapasitesi arttıkça birim maliyetler düşer. Ancak bu, potansiyel ölçek ekonomilerini gösterir. Gerçekte birim maliyetlerin ölçek arttıkça düşmesi tam kapasite veya tam kapasiteye yakın bir düzeyde üretim yapılmasıyla sıkı bir şekilde ilişkilidir (Arıcan vd, 2011).

ticaret alanları artık daha büyük üretim ve ticaret merkezleri halini alır ve bu durum kentleşmeyi olumlu yönde etkiler (Aliagaoglu ve Uğur, 2015).

2.1.2.3.3. Siyasal Nedenler

Siyasette çatışma ve uzlaşma birlikte hareket etmektedir. Kentler de siyasetin mekânıdır. Güvenlik şartlarında yaşanan olumsuzluklar nüfusun yeniden ayrılışının bir nedeni olabilmektedir. Olay temelde savaşlar, savaş sonrası yapılan antlaşmalar, politik sokak çatışmaları ve farklı ülkeler de yaşanan ayrılıkçı hareketin ortaya çıkardığı kargaşadan kaynaklanmaktadır. Türkiye’de 1980 öncesi politik sokak çatışması, 1985 sonrası ülkenin doğu ve güneydoğusunda askeri güvenlik güçleri ve ayrılıkçı silahlı gruplar arasında meydana gelen çatışma ve buna bağlı olarak oluşan güvensiz ortam, önemli miktarda nüfusun göç etmesine sebep olmuştur (Aliagaoglu ve Uğur, 2015).

2.1.2.3.4. Sosyo-Psikolojik Nedenler

Kentlerin sahip olduğu birçok toplumsal-kültürel olanaklar ve hizmetler çok çekicidir. Dolayısıyla kentlerde bulunan sosyal faaliyetler kentleşmeyi hızlandırmaktadır. Örneğin kentlerde eğitim ve sağlık olanaklarının ve sinema, tiyatro gibi kültürel faaliyetleri yürüten alanların bulunması ve kırsal yerleşmelere göre daha çok olması insanları kentlere çekmektedir Ayrıca bazı bölgelerde köy hayatından kurtulup kente göç etme durumu, toplumsal açıdan bir statü kazanma ya da “yükseliş” olarak görülmektedir (Keleş, 1998).

2.2. Kentsel Nüfusun Dağılımı Kavramı

Nüfusun yerleşme alanına düzenli olarak dağıldığı söylenemez. Çünkü insanların bir kentin değişik yerlerini yaşama alanı olarak seçmesinin farklı nedenleri vardır. Bu yüzden bazı alanların nüfusu çok fazla olurken bazıları ise seyrek nüfuslu olabilmektedir. Mahalleler, yerleşme tarihinin eskiliğine, alansal büyüklükleri, ulaşım imkânları, sosyo-kültürel (hemşeri ilişkileri gibi) ve sosyo-ekonomik faktörler sebebiyle hem nüfus çekme hem de sahip oldukları nüfus miktarları bakımından

farklılıklar sergilemektedir (Karakaş, 2010). Örneğin, kentlerin çekirdek kısmında yer alan eski mahalleler kentin gelişim sürecinin başlangıç aşamasında kurulması ve mahallenin sosyal bir birim olması nedeniyle hem az nüfuslu hem de alan bakımından küçük olmaktadır. Bu mahalleler de ticari iş yerlerinin fazla olması sebebiyle nüfus miktarı fazla değildir. Aynı şekilde nüfus miktarı fazla olan mahallelerin ise daha çok kentlerin gelişim yönü istikametinde olması tesadüfü değildir. Çünkü yerel yönetimler, kentlerin gelecekteki potansiyel gelişim alanlarını kentsel donatılar (trafik, eğitim, sosyo-kültürel, sağlık gibi hizmetler) aracılığıyla nüfusun dağılışını da yönlendirebilmektedir.

2.3. Davranışsal Coğrafya ve Kentsel Çevre Algısı

Kentsel mekânsal yer seçimi ve kentsel sorunlar kent çalışmaları alanında çok önemli araştırma alanları oluşturmaktadır. Ancak kentsel sorunlar gibi hem algı hem de somut kaynaklara dayanan, farklı ölçeklerle ilişkili meselelerin mekânsal karşılıklarının araştırılması için öncelikle çok sağlam bir kuramsal çerçeve ve buna uygun bir yöntemsel yaklaşıma dayanılması gerekmektedir. Bu tez çalışmasında da kentsel sorunlar davranışsal coğrafya kavramlarından biri olan kentsel çevresel algı bağlamında ele alınmaktadır.

Davranışsal coğrafya, coğrafi mekân üzerinde gerçekleşen insan eylemlerini çevreden edinilen bilgiler ve yapılandırılmış zihin üzerinden araştırmaktadır. Bunun yanı sıra, kişilerin çevreyi nasıl algıladıkları, buna bağlı olarak gelişen düşünce sistemleri ve her ikisinin insan davranışları üzerindeki etkileri davranışsal coğrafyanın kapsamı içerisindedir (Tümertekin ve Özgüç, 2015). Davranışsal coğrafya kapsamında ele alınan ilk çalışmalar, çevre ile ilgili tecrübe ve beklentiler üzerinden zaman içerisinde şekillenen algı ve davranışların araştırmasına yönelik hümanist yaklaşımla gerçekleştirilen araştırmalardır (Temurçin ve Keçeli, 2015).

2.3.1. Kentsel Çevre Algısı

Çevre ve insan karşılıklı etkileşim halindedir. Bu etkileşimde çevre, insana mesajlar gönderir ve bunların insanların zihinlerinde süzgeçten geçirilmesi çevresel algı olarak ifade edilir (Karadağ ve Turut, 2013).

İnsan ve çevre arasındaki etkileşimin en fazla ve aktif biçimde gözlenebildiği yerleşim birimleri kentlerdir. Davranışsal coğrafya yaklaşımıyla, insan-çevre ilişkilerinin nasıl algılandıkları ve insanlar tarafından ne şekilde ifade edildiğine ilişkin çalışmalar için kentler son derece önemli ve öncelikli yerleşmelerdir. Kentler yerleşilen alanın doğal ve yapay çevre unsurları üzerinde çok daha yoğun ve farklı kullanım örnekleri açısından da dikkat çekici mekânlardır. Çevre yerleşmelerden aldıkları göç hareketleri ile şekillenen kentlerin sahip oldukları bu kozmopolit yapı sadece kültürel çeşitliliğin kaynağı olamamakla birlikte aynı zamanda olası kentsel bütünleşme sorunlarına, sosyo-mekânsal ve kültürel ayrılmaya da uygun zemin oluşturmaktadır. Kentlerde hayatlarını sürdüren farklı sosyo-ekonomik altyapıya sahip nüfusun ortak yaşam alanları olan Kenti farklı biçimlerde ve farklı önceliklerle algılamaları da beklenen bir durumdur. Kısacası, aynı kent de yaşayan fakat çoğu zaman aynı kenti yaşama fırsatı bulamayan kent sakinlerinin algıladıkları kentsel çevre ve bunu tanımlamada kullandıkları semboller de farklılaşmaktadır (Karadağ ve Turut, 2013).

2.4. Türkiye’de Kentleşme Nedeniyle Ortaya Çıkan Sorunlar

Ülkemizde kentleşme sürecinde birçok problem ile karşılaşmaktadır. Bunun sebebi kentleşirken yanlış uygulamadan kaynaklanan sorunlardır. Kentleşmenin gelişme ile doğru orantılı olarak büyümesi gerekirken, kentleşmenin gelişmenin önüne geçmesi ile bu problemler ortaya çıkmaktadır.

2.4.1. İşsizlik Sorunu

Kırsal kesimden kente göç yolu ile gelenlerin karşılaştığı en büyük sorunlardan birisi işsizlik sorunudur. Bu sorun beraberinde kentlerde değişik sektörlerin doğmasına sebep olmaktadır. Kentlere göç eden insanlar, kentlerde yaşamak uğruna işsizlikten dolayı oluşan yoksulluğa katlanarak bu yoksulluğu hayatın bir parçası olarak görmeye başlamıştır. Bu insanlar yaşadıkları fiziksel ve sosyal çevreden aynı tutum ve hayat biçimine sahip olduğu için, toplumun egemen kültüründen ayrılır ve zamanla kendilerine özgü yan kültür alanını teşkil eder. Bu durum yoksulluk kültürü olarak tanımlanmaktadır (Kıray, 1982).

İşsizliği artıran nedenler, gelişmiş ülkelerde; ekonomik kalkınma hızının düşmesi, gelir dağılımındaki dengesizlikler, işgücünün sektörlere göre dağılımında yaşanan değişimler şeklinde ortaya çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde ise; geleneksel sektör ile modern sektör arasındaki ücret farklılıkları, eğitim, modern sektörün işgücünü emme kapasitesinin yetersizliği, hızlı nüfus artışı gibi faktörlerden kaynaklanabilmektedir (Serter, 1993).

Hızlı kentleşen ülkelerde, kırsal kesimde eksik istihdamda veya yardımcı aile üyesi durumunda olan kişiler kentlere göç ettiklerinde ve emek piyasalarına dâhil olmak istediklerinde işsiz kalabildikleri için, işsizlik oranları, kentleşmeye bağlı olarak belli düzeylerde artabilmektedir. Ekonomik durumun, piyasa koşullarının ve ücretlerin iyileşmesi, işgücünü emek piyasasına çekerek emek arzını arttırabilmekte, ekonomik durumun ve piyasa şartlarının olumsuzluğu ise emek arzını azaltarak işsizliğe neden olabilmektedir. Görüş, düşünce, zihniyet, kültür, dini kurallar ve inanışlar, örf ve adetler gibi sosyolojik olaylar, toplumların çalışma kalıpları ile davranışlarını ve işsizliği önemli ölçüde etkilemektedir (Serter, 1993).

2.4.2. Sektörler Arası Dengesizlik

Tarım-dışı sektörlerin iç dengesizlikleri, Türkiye'deki "kentleşme" bir sanayi temeline oturtulamadığı için sektörler arası dengesizlikler problemi ortaya çıkmıştır. Bu dengesizlikleri kentte istihdamda sanayi-dışı sektörlerin ağırlık kazanmaları ve özellikle enformel sektörün büyük bir istihdam sektörü haline gelmesi şeklinde yorumlayabiliriz. Enformel sektör prodüktif olmayan bütün serbest iş halkalarını kapsamaktadır. Enformel sektörle ilgili en tutarlı bilgileri Gecekondu araştırmalarından almaktayız. Gecekondu bölgelerinde yaşayanların yaklaşık %25'i uzun bir süre marjinal sektörde bulunmaktadır. Dolayısıyla göçle gelen insanlar kentin istihdam alanlarının dışında birazda kendilerinin oluşturduğu bu enformel istihdam alanlarına kaymakta ve kentin klasik ekonomik değerlerinin dışında ekonomik değerler oluşturmaktadır (Demirci, 2013).

2.4.2.1. Enformel Sektör

Az gelişmiş ülkelerin dengesiz toplumsal yapısının ortaya çıkardığı bir toplumsal sorundur. Örgütsüz olduğu düşünülen bu kesim kendine ait bir dinamik yaratamamakta ve kalıcı bir refah sağlayamamaktadır. Moralsız, eğitimsiz ve örgütsüz olarak kırdan kente göç etmiş kitlelerin tutunma mücadelelerinin, dönüştürücü bir güce sahip olması, modern kesimlerin gücüyle karşılaştırıldığında pek mümkün görülmemektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2013).

Enformel istihdam edilenlerin sosyal güvenlik ihtiyaçları formel sektörde çalışanlara oranla daha fazladır Enformel işlerin en önemli nitelikleri, süreklilik göstermemesi ve geçici olmalarıdır. Ev hizmetlerinde, sanayi ve hizmetlerin değişik alanlarında çalışanlar bu duruma örnek oluşturmaktadır. Hizmetin süreklilik taşınamaması ve düzenli olmaması duyulan güvenlik ihtiyacını arttırabilmektedir. İşlerin ne kadar süreceği ve hangi sıklıkta devam edeceği çalışan tarafından önceden kestirilemediği için, bireyin sosyal güvenliğine olan talebi fazla olacaktır. Formel istihdam olanaklarına sahip olan birey için ise, işinin sürekliliği esastır. Hatta kamu kesimindeki görevliler için tam bir istihdam güvencesi olarak ortaya çıkmaktadır. Özel kesim çalışanları ise iş akülerinin işverence feshedilmeleri halinde çalıştıkları yıllara oranlı olarak kıdem tazminatı almaya hak kazanırlar. Enformel istihdam edilenlerin düzenli gelirlerinin bulunmayışı özellikle yaşlılık, hastalık ve iş kazası gibi riskleri daha ağır hale getirmektedir (Lordoğlu, 1998).

2.4.3. Konut Sorunu

Türkiye’de, kentlerde konut sorunun boyutları oldukça büyümüştür. Kentlerdeki konut açıkları giderek büyümekte ve insanlar barınma ihtiyaçlarını gidermek için kent merkezlerinin çevrelerinde gecekondu diye tabir edilen mahalleler oluşturmaktadırlar. Hiçbir altyapı imkânına sağlıklı olarak sahip olmayan bu yerleşim alanlarının büyümesi, barınma koşullarını da gün geçtikçe kötüleştirmektedir.

2.4.3.1. Gecekondu Kültürü

Gecekondu, Keleş'e (1998) göre "Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak üyesinin istenç ve bilgisi dışında, onamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü"dür (Keleş, 1998).

Gecekondu, genelde tüm üçüncü dünya ülkelerinin sorunlarından birisidir. Gelişmekte olan ülkelerin hızlı bir kentleşme süreci içine girmeleri belirli plan içinde gerçekleşmediğinden çarpık kentleşme-gelişme oluşumu meydana gelmiştir. Türkiye'de 1950'lerden bu yana hızı giderek artan çarpık kentleşme süreci karşımıza gecekondu olgusunu çıkarmıştır. Türkiye 1950'lerden beri hızla kentleşmektedir. Ülke nüfusunun giderek artan bir bölümü kentlerde toplanmaktadır. Genellikle büyük kentlerde toplanan sanayi yatırımları, kırsal alanlardan göçü kendilerine doğru yönlendirmiştir. Bu şekilde, kentte yeni gelenler kent ile bütünleşmemiş, bağımsız, yasal olmayan ve sağlıksız gecekonduların oluşmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2004).

2.4.4. Kentsel Uyum Sorunu

Aynı yörelerden gelenler aynı yerlere yerleşerek kent çevresinde kendi içinde kapalı "kültür odacıkları" oluşturmaktadır. Herhangi bir mahalle ya da semt ölçeğinde olan bu odacıklar o insanların terk ettikleri yörelerin küçük bir modeli olmaktadır. Böylece Erzurumlular, Erzincanlılar, Sivaslılar, Rizeliler görünürde kentlerde ama gerçekte her biri kendi "memleketlerinde" yaşamaktadırlar. Bu durum insanların kente intibaklarını engelleyen önemli bir nedendir. Büyük kentlerin gecekondu halkının sahip olduğu bu durumu onun toplum hayatına her yönüyle katılmasını engeller. Bu katılımın asgari seviyede olması ise bu insanların içlerine kapanmasına neden olmaktadır (Gürel ve Balta, 2011).

Kentlerin iş hayatı, uzmanlaşmış ve beceri kazanmış insanları kabul etmektedir. Özellikle yüksek gelir getiren işler, yüksek veya mesleki teknik eğitimi gerektirmektedir. Göçle gelen gecekondu nüfus mevcut eğitim düzeyiyle bu işlere girmekte uzun süre zorluk çekmektedir. Kentin mevcut teşkilatlarına katılma, bu

teşkilatları kullanma yüksek gelir elde etme mümkün olmadığı sürece kente intibak gerçekleşmeyeceğine göre gecekondulu insanın kente intibakı bir problem olarak önemini korumaya devam edecektir. Göçle büyüyen az gelişmiş toplum kentlerinde, modern sektörlerde istihdam imkanı olmadığı zaman yoksulluk kültürü ortaya çıkmaktadır. Bu kesimin bir yoksulluk kültürüne sahip olduğunu ve koşullar değiştikçe bunalımlı ve sadece anlık yaşamaya önem verdikleri, geleceğe ise önem verilmediği görülür (Demirci, 2013).

2.4.5. Altyapı ve Çevre Sorunları

Nüfusun dengesiz artışı ile yerleşilen alanlar genişledikçe, toprak, hava, su gibi doğal kaynaklar hızla kirlenmekte, yeşil alanlar azalmaktadır. Aşırı nüfus ile katı atık sorunu ortaya çıkmaktadır. Planlamanın olmadığı yerlerde nüfus artışı gecekondulaşmaya neden olmaktadır. Gecekondulu bölgelerinde altyapı sorunları, görüntü kirliliği, hava kirliliği, ses kirliliği, çöplerden kaynaklanan koku kirliliği yaşanmaktadır (Güney, 2004).

Büyük kentlerde, içme ve kullanma suyu sıkıntısı, trafik sıkışıklığı, asayiş bozukluğu, gürültü sorunu, yanlış yapılaşmadan kaynaklı görsel, klimatolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Planlama ile ilgili kurumlar arasında yaşanan uyum sorunları, kaynak yetersizliği, denetleme sorunları su havzaları, verimli tarım alanları gibi yerlerde plan dışı yerleşmelerin ortaya çıkmasında ve buralarda çevre sorunlarının oluşmasında etkilidir (Özey, 2009). Hızlı ve plansız kentleşme sonucu, okul ve hastane sayısı artan nüfusun ihtiyacının altında kalarak eğitim ve sağlık hizmetlerinin karşılanmasında sorunlarına yol açmaktadır. Ayrıca gelir durumu da eğitim ve sağlık imkânlarından yararlanma imkânını etkiler. Altyapı yetersizliğinin olduğu bölgelerde, kötü koşullarda yaşama zorunluluğu da salgın hastalıklara neden olmaktadır (Özey, 2009).

2.5. Türkiye’de Kentleşme

2.5.1. Ulus-Devletin Kentleşmesi ve Topraksallaşması (1927-1950)

Türkiye’de 1927-1950 arası dönemde kentleşme hızı düşük kalmıştır. TÜİK’ten alınan verilere göre 1927-1945 arası dönemde kent olarak nitelendirilebilecek yerleşme sayısı 1927’de 10.000-20.000 nüfus kriterine göre 38’den 58’e, 20.000-50.000 23’ten 30’a 50.000-100.000 kriterine göre; 3’ten 6’ya 100.000 ve üzeri nüfus aralığına göre ise 2’den 4’e yükselmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye’de Nüfus Aralıklarına Göre Kent Sayısı ve Oranı (1927-1945).

Dönemler	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000 >	Toplam	
1927	Kent sayısı	38	23	3	2	66
	% oranı	24	28,9	9,3	37,8	100
1945	Kent sayısı	58	30	6	4	98
	% oranı	23,2	25,3	11,4	40,1	100

Kaynak: TÜİK, (1927 ve 1945 Genel Nüfus Sayımları).

Bu dönemin temel özelliği ülke bütününde güçlü bir kentleşme hareketinin bulunmamasıdır. Örneğin; 1927 yılında 3.305.879 olan kent nüfusu 1950’ye gelindiğinde 5 244 337’ye yükselmiştir. Kentsel nüfusta görülen ve önemli olmayan bu artış, etkisini kentsel nüfus oranında da göstermiştir. 1927’de %24 olan kentsel nüfus, 1935’te %23’e 1940’ta %24’e ve dönemin sonunda %25’ ulaşabilmiştir. Ancak bu dönemde kentsel nüfustaki artışın nedeni göç değildir. Devletin yapmış olduğu bir takım ekonomik politikalar bu artıştaki temel etkindir. Çünkü gerek İkinci Dünya Savaşı’nın öncesinde gerekse etkilerinin yoğun olarak hissedildiği savaş yıllarında köylünün kırdan kopmasına yol açan bir etmen bulunmadığı gibi emekleme aşamasındaki sanayi burjuvazisinin kırdan kopup gelecek bir iş gücü talebi de yoktur (Şengül,2009).

Kısacası, 1927-1950 arası dönem, ekonomisi tarıma dayalı, nüfusu köylerde toplanmış bir topluma işaret eder. Söz konusu bu dönem, Şengül (2009) tarafından “Ulus-Devletin Kentleşmesi ve Topraksallaşması” olarak nitelenmektedir. Başkent kurtuluş savaşının merkezi haline gelen Ankara’ya taşınması, Kemalist rejimin

akıllıca uyguladığı bir stratejidir. Bu durum, İstanbul merkezli seçkinlerin kuşkucu tavırlarına karşı yapılan bir harekettir. Ancak başka etkenler de bu durumda rol oynamıştır. Anadolu'nun merkezi kısmında seçilen başkent, ulus devletinin mekânsal mantığını da ortaya çıkarmakta ve belli bir kimlik etrafında heterojen bir toplumsal yapı yaratmanın da istendiğini ortaya koymaktadır (Şengül, 2009).

Aslında devletin bu projesinin özünde modern ve batılı kentler yaratma isteği yatmaktadır. Bunun dışında sadece modern bir kentte değil, aynı zamanda siyasal gücün, üzerinde belli bir kontrol mekanizması geliştirebileceği kent kurgusu da vardır. Projenin bu dönemdeki temel işleyişi ekonomik ve teknik anlamda güçlü ancak, politik anlamda bağımlı bir yapı öngörmüştür. Bu dönemde kentleşme daha çok kentsel nüfusun doğal artışı ile gerçekleşmiştir. Kısacası, Ankara'nın ve KİT'ler sayesinde bazı yerleşmelerin (Nazilli, Ereğli gibi) kentleşmesi söz konusudur (Şengül, 2009).

2.5.2. Emek Gücünün Kentleşmesi (1950-1980)

İkinci dönem 1950-1980⁵ arası yılları kapsamaktadır. Türkiye'de kentleşme, "Emek Gücünün Kentleşmesi" (Şengül, 2009) olarak nitelenmekte ve bu dönemde hızlı bir kentleşme olgusu yaşanmaktadır.

Marshall Yardımıyla tarımda başlayan modernleşme politikası ile birlikte tarım temelli ihracata dayanan gelişme stratejisinin önemli sonuçlarından birisi, kırsal alanda dikkate değer büyüklükte bir nüfusun ortaya çıkması olmuştur. Kırsal alanda yaşanan bu dönüşümler özellikle büyük kentleri etkilemiştir. Tarımdaki modernleşme, bu sektördeki ihtiyaç fazlası emeğin ortaya çıkmasına neden olurken, büyük kentler 1950'lerin başlarından itibaren ve 1960 ile 1970'lerde hızlanarak süren bir biçimde söz konusu fazla nüfusun hedefi oldular (Şengül, 2009). Bu kentlerdeki ulaşımın ve az da olsa gelişen sanayinin, kırdan kopup gelen insanlar için bir çekim merkezi oluşturmaları da bu göçe ivme kazandıran etkiler arasındadır.

⁵ Eraydın (2006) 1950 ile 1980 arası dönemi ayrı iki ayrı kentleşme katmanı olarak ele almakta ve İkinci Dünya Savaşı'ndan 1960'a kadar olan dönemi "*dizginlenemeyen dönüşüm sürecini denetim altına alma çabası*" olarak değerlendirmektedir. 1960 ile 1980 arasındaki dönemi "*planlı dönemin başlangıcı ve sonu*" ve "*nüfus artısının ve göçün kentlerde yarattığı sorunların ağırlaşması*" olarak görmektedir (Eraydın, 2006).

Bir önceki döneme (1927-1950) göre, devletin ithal ikameci⁶ sanayi stratejilerine daha da ağırlık vermesi nedeniyle kentsel alanlara yapılan yatırımlar da minimum seviyede kalmıştır. Özellikle büyük kentlere yapılan yatırımların çok sınırlı olmasının etkileri de kent mekânına çarpıcı bir şekilde yansımıştır. Devlet kendi eliyle gerçekleştirdiği kentleşmeyi insanların inisiyatifine bırakarak artık devlet merkezli kentleşme modelinden yerel topluluk merkezli kentleşme dönemine geçilmiştir (Şengül, 2009).

2.5.3. Sermayenin Kentleşmesi (1980 ve sonrası)

Son dönem, 1980 yılından günümüze kadar olan zamanı kapsamaktadır. “Sermayenin Kentleşmesi: 1980 ve sonrası” olarak nitelenen ve emek merkezli bir kentleşme döneminden sermaye merkezli bu döneme geçişte askeri rejim temel rol oynamıştır. 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte ithal ikameci sanayileşme stratejisinden ihracatın teşvik edildiği bir kalkınma dönemine geçilmiş ve kentleşme açısından yeni bir sayfa açılmıştır. Devletin başını çektiği bu yeni dönemde büyük miktardaki kaynaklar, başta altyapı, ulaşım, konut gibi ithal ikameci politikaların uygulandığı uzun dönem boyunca ihmal edilmiş alanlara aktarılırken, kentler artık sadece küçük ölçekli sermayenin mekânı olmaktan çıkmaya başlamıştır. Başlangıçta bu sürece devlet ihaleleri çerçevesinde giren orta ve büyük ölçekli sermaye grupları, kentsel alanlarda elde edilen rantların giderek artan cazibesinin bir sonucu olarak 1990’lı yıllarda belirginleşen biçimde kentlere yatırım yapmaya başlamışlardır (Şengül, 2009).

⁶ **İthal ikamesi** temelde toplam arz kapasitesi içinde ithalat payının azaltılması ve yerini yerli üretime bırakması anlamına gelmektedir. Yani toplam arz içinde ithalat oranı artıyorsa yerli üretim ithalatla ikame ediliyor demektir. İthal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi genellikle içe dönük sanayileşmeyle aynı anlamı içerir. İthal ikameci sanayileşme stratejisi Türkiye’de gerçek anlamda 1963 yılından sonra uygulanmaya başlamıştır. Ancak *dışa bağımlılık, döviz darboğazı, vergi geliri kaybı, dış borçların artışı, kaynak israfı, artan işsizlik, ülkenin yabancı bir sanayi yapısı* gibi nedenler ithal ikameci sanayileşme stratejisini krize sürüklemiştir (Karslı, 2018).

Bu gibi gelişmeler sonucunda büyük ve metropoliten kentlerin sayısında artışlar yaşanmış ve bir önceki döneme göre Türkiye’deki toplam kent sayısı 100.000 artarak 322’ye ulaşmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye’de Kent Sayısı ve Oranlarının Farklı Büyüklükteki Kentlere ve Dönemlere Göre Dağılımı (1980-2010).

Dönemler	Nüfus Aralığı	10.000-20.000	20.000-50.000	50.000-100.000	100.000 ve üzeri	Toplam
1980	Kent sayısı	166	112	23	29	322
	% oranı	10,8	15,2	10,7	63,3	100
1990	Kent sayısı	222	135	59	42	458
	% oranı	48,5	29,4	12,9	9,2	100
2000	Kent sayısı	267	161	73	55	556
	% oranı	48	29	12,1	10,9	100
2010	Kent sayısı	207	131	81	69	488
	% oranı	42,4	26,8	16,6	14	100

Kaynak: Garipağaoğlu, 2010’dan değiştirilerek hazırlanmıştır.

Bu dönem “*kentleşme hızında artışın düşüş dönemi*” olarak da nitelenebilir. Kentte olağan tüketim malları yanında her şeyin metalaşması, batılıların *Gated Community*⁷ dedikleri yeni konut alanlarının ortaya çıkması ve süper marketçilikteki artış bu dönemin başlıca ekonomik özelliklerindedir. Bu dönemde Türkiye genelinde kentsel nüfusun artış hızındaki azalma 1980’li yıllardan sonra yaşanan ekonomik politikaların kentin cazibesini azaltmış olmasıyla ilgili olup, kentteki geçinme sorunları, iş bulma konusunda yaşana zorluklar ve hayat pahalılığı kente göç etme konusunda çoğu insanın cesaretini kırmıştır. Ayrıca çiftçiler işçileşmiş, kırsal kesimde yaşayanlar daha fazla gelir sağlayacak turizm ve ihracat sektörü gibi faaliyet alanlarına yönelmişlerdir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2015).

⁷ Büyük kentlerin farklı yerlerinde ancak daha çok çeperlerinde, girişi kontrol edilen orta ve yüksek gelirliye yönelik özel konut alanları olarak ifade edilebilecek olan Gated Community (Güvenlikli Toplumlar) ilk kez 1980’li yıllarda ABD’de ortaya çıkmış, bundan sonraki yıllarda bütün dünyada yaygınlık kazanmıştır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2015).

2.6. İlgili Araştırmalar

2.6.1. Önceki Çalışmalar

Türkiye çok hızlı ve dinamik bir kentleşme sürecinden geçmiştir. Hızla değişen dinamik demografik bir yapı gösteren ülkemizde kentleşme olgusu hakkında oldukça çok ve birbirinden farklı çalışmalar yapılmıştır. Farklı bilim dallarına mensup birçok araştırmacı bu konu hakkında bilimsel eserler yazmıştır. Ülkemizde genel ve bölgesel ölçekte kentleşme ve bununla ilgili sorunların değişik boyutlarını ortaya koyan makale ve tezlerin birçoğunu da coğrafyacıların yaptıkları çeşitli araştırmalar oluşturmaktadır. Tez çalışmasında literatür taraması hem konu ile ilgili hem de araştırma sahası ile ilgili olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. Aşağıda bu çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir.

2.6.1.1. Konu İle İlgili Literatür

Selen'in (1945) "Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Kentleşme Hareketleri" isimli çalışmasında, yazar ülkemizde o dönem için kırsal nüfusun kentli nüfustan fazla olduğunu ifade ederek Türkiye'nin köylü bir memleket olduğunu belirtmiştir. Fakat yavaş yavaş kentleşmeye doğru adımların atıldığını, bunun nedeninin ise devletin ekonomi alanında yaptığı atılımlara bağlı olduğunu ve bununda kentleşmeyi tetiklediğini açıklamıştır.

Yücel'in (1960) "Türkiye'de Kentleşme Hareketleri ve Kentler" adlı çalışmasında, yazar ülkemizdeki kentleşme hareketlerinin takibine yarayacak istatistiklerin olmadığını eleştirmiş, ayrıca kentleşmeyi bölgelere ayırarak ele almış, Doğu Anadolu'daki kentleşmenin ülke ortalamasının üzerinde olduğunu belirtmiştir.

Tümertekin ve Korkut'un (1964) "İzmir Kentinde Nüfusun Dağılışı" çalışmasında, yazarlar İzmir'in nüfus yoğunluğu bakımından İstanbul'u geçtiğini, İzmir'de kalabalık mahallelerin kentin eski kısmında bulunduğunu, az nüfuslu alanların ise merkezi iş sahasında ve kentin yeni gelişen bölgelerinde olduğunu belirtmişlerdir.

Emiroğlu'nun (1975) 1970 Genel nüfus sayımını ele aldığı çalışmasına göre Türkiye'de bu dönemde kentli nüfusun % 54' büyük merkezlerde (nüfusu 100. 000 ve üzeri olanlar) yaşamaktadır. Coğrafi bölgelere göre durum şöyledir; Karadeniz, Ege, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde büyük kentler de yaşayanların oranı, Türkiye ortalamasına göre daha düşük bir değer göstermektedir. Bunlardan Karadeniz Bölgesi'nde yoğun bir nüfus toplanmasına rağmen, nüfusun ancak 1 /5'i büyük merkezlerde yaşamaktadır. Güneydoğu Anadolu, Türkiye ortalamasına denk bir durum göstermekte, Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde ise büyük merkezlerde yaşayanların oranı Türkiye ortalamasının üzerinde bulunmaktadır. Bu bölgeler, büyük merkez sayısı bakımından da fazlalık göstermekte büyük merkezlerin % 70'i ve bu merkezlerde yaşayan nüfusun yarısı bu iki bölgede toplanmıştır. Yazara göre Türkiye genel nüfusu hızlı artan, nüfusunun bir bölümü kentlere yönelen ve yapısal değişmeler gösteren bir ülke konumundadır. Kentli nüfusun büyümesi yanında, yerleşme merkezlerinden birçoğunun, gelişerek, buralarda tarımsal faaliyetin azaldığı ve kent fonksiyonlarının arttığı izlenilmektedir. Böylelikle tarımsal faaliyetler ikinci plana itilmekte bunun yerine tarım dışı faaliyetler artmakta, kente özgü karakterler önem kazanmaktadır.

Avcı (1993) "Türkiye'de kent ve kentli nüfusun dağılışı" başlıklı makalede, ülkemizdeki kentleşme hareketlerinin fonksiyonlara ve sanayileşmeye değil, daha çok nüfusun yığılmasına bağlı bir kentleşme olduğunu belirterek, kentleşmenin gelecekte sadece kent sayısının artışıyla değil, aynı zamanda mevcut kentlerin nüfuslarının artmasıyla karakterize edileceğini açıklamıştır.

Niray (2002) "Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla rneği" isimli çalışmasında Türkiye'deki kentsel gelişim süreçlerini Cumhuriyet Dönemi Kentsel Gelişim, 1950-60 Dönemi Kentsel Gelişim, 1960-1980 Dönemi Kentsel Gelişim ve 1980 Sonrası Kentsel Gelişim olmak üzere dört farklı dönemde ele almıştır. Makalede Türkiye'de 1950 sonrasında her alanda meydana gelen değişim ve gelişim hareketleri kent yaşamını ve uygulanan politikaları da farklılaştırdığını belirtilmiştir. Yazara göre bu gelişimlerin ortaya çıkardığı yeni yapılanmalar ile Muğla ilinin tarihsel süreç içinde ülkemizde kentleşme alanında meydana gelen değişim hareketleriyle ne derece uyumlu ya da ne derece farklı olduğunun ortaya çıkarılmasının Muğla'nın kentsel dokusunun anlaşılması bakımından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Yüceşahin ve diğerleri (2004) tarafından yapılan “Türkiye’deki kentleşmenin mekânsal dağılışı ve değişimi” isimli çalışmada, Cumhuriyet dönemi Türkiye kentleşmesini üç dönem halinde ele alınarak, 1927,1960 ve 2000 yıllarına ait sayım sonuçları değerlendirilmiş ve Türkiye’deki kentlerin aynı hızda büyümediğini kentler büyüdükçe nüfusun daha hızlı bir artış gösterdiğini, büyük kentlerin daha hızlı büyüme gösterdiğini ve bu durumun ise Türkiye’de kentleşmenin metropolleşmeye doğru kaydığını metropoliten köy olgusunun hızla yayıldığı sonucuna varmışlardır.

Işık (2005) çalışmasında ülkemizdeki kentleşmeyi üç model çerçevesinde (1923-1950, 1950-1980 ve 1980 sonrası) ele alarak, bunlardan sanayinin kentleşme modellerinden hem en eskisi hem de etkisini daha geniş bir alanda göstermiş ve göstermeye devam edeceğini belirtirken, diğer modeller olan turizm ve terörün ise sanayi kaynaklı kentleşmeye göre daha yeni ve bölgesel bir nitelik gösterdiğini turizm modelinin Akdeniz’in batısındaki dar bir kıyı kuşağında ortaya çıktığını, terör olaylarının yol açtığı kentleşmenin ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun bazı kentlerinde bir kentleşme modeli oluşturduğunu açıklamıştır.

Karakaş’ın (2010) “*Kent Nüfusunun Dağılmasında Sosyal ve Ekonomik Faktörlerin Etkisi Elazığ Örneği*” makalesinde 1965-2007 yılları arasında Elazığ kentindeki nüfusun mahallelere göre dağılışı ve dağılışıta etkili olan faktörleri irdeleyerek, nüfus açısından gelişmelerin ne şekilde olduğu hangi mahallelerin gelişmesinin zayıf hangilerinin güçlü olduğunu açıklayarak, arazi kullanım, planlama, ulaşım, yapılaşma, arazi rant değerleri, gelir vb. faktörlerin mahalleler üzerindeki etkisini ele almıştır.

Garipağaoğlu’nun (2010) 1965-2009 yılları arasında *Türkiye’deki Kentleşme, Kent Sayısı ve Kentli Nüfusu* ele aldığı çalışmasında 1965 yılı sonuçlarına göre Türkiye’de kentlerin küçük kentler olduğu ve kentli nüfusun çok büyük bir kısmı küçük kentlerde yaşamaktadır. Büyük ve metropoliten kentlerin sayı ve oranları bu dönemde çok düşük kalmıştır. Yazar 2000’den itibaren küçük kentlerin mutlak sayı artışının yavaşlaması, bir taraftan küçük kentlere dahil olabilecek kasaba özelliğindeki yerleşme sayılarındaki artış hızının azalmasıyla, diğer taraftan da küçük kentlerin zamanla büyüyerek, orta ölçekli kentlere kaymış olmalarıyla ilgili olduğunu belirtmiştir.

Yılmaz ve Çitçi (2011) çalışmasında Batılı ülkelere kıyasla sanayileşme sürecine geç giren Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı öncesindeki siyasi iktidarlarının temel politikasının nüfusun kırdaki tutulması ve kentleşmenin önlenmesi yönünde olduğun ancak küreselleşen bir dünyada sanayileşmeyle paralel yürüyen kentleşmeyi engellemek mümkün olmadığını dolayısıyla Türkiye'nin de bu kentleşme süreci içinden geçtiğini belirterek Türkiye'deki kentleşme sürecini Düşük Kentleşme Dönemi (1923-1950), Kırsal Çözülme Kaynaklı Kentleşme Dönemi (1950-1960), Kentsel Gelişme Dönemi (1960-1980), Kentsel Dönüşüm Dönemi (1980 ve Sonrası) olarak ele alıp değerlendirmişlerdir.

Coşkun (2013) çalışmasında Doğu Anadolu Bölgesi'nde kentsel nüfusun tarihsel gelişim ve değişimini inceleyerek, bölgede kentlerin dağılımını ele almış ve bölgenin mevcut konumunun kentleşme ve kentsel gelişim açısından bölgeye bir avantaj sağlamadığını, doğal ve beşeri şartların ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar nedeniyle bölgede kentsel gelişimin ülke ortalamasının altında kaldığı kanısına varmıştır.

Kaypak'ın (2014) *Atatürk'ün Kent ve Kentleşmeye Bakışı; Örnek Olay: Ankara'nın Kentleşmesi* başlıklı makalesinde belirttiği üzere Ankara modern bir kent olarak Cumhuriyetin dünya görüşünü, yaşam biçimini Türkiye'ye aktarma görevini üstlenmiş; Türkiye'nin kentleşme sürecinde özgün bir konuma, öncü bir işleve sahip olmuştur. Cumhuriyetin kurulduğu ve modernleşmenin ilk olarak görülmeye başlandığı Ankara bütün gelişmelere öncülük yapmış; ulusal ekonominin hızla inşası ile Anadolu'daki diğer kentlerin gelişmesi için de örnek olmuş, bölgesel gelişimdeki eşitsizliğin ortadan kalkması için bir başlangıç yaratmıştır. Fakat Atatürk'ün "toplumsal" bakış açısı, daha sonraki dönemlerde "bireysel" çıkara dayalı anlayışlara dönüşünce sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Örneğin; Ankara kenti bile sürekli gelişim göstermemiş; ilk düzensiz kentleşme ve gecekondular bu kentte görülmeye başlamıştır. Yazar ülkemizdeki kentleşmenin bütün yeniliklerin, başarıların, başarısızlıkların ve sorunların da yine Ankara'dan kaynaklandığını ifade etmiştir.

Aliağaoğlu'nun (2015) Balıkesir kentini ele aldığı çalışması günümüze en yakın dönemde yapılan çalışmadır. Yazar bu çalışmasında, Balıkesir'de kentleşme sürecini 1927-2012 dönemi boyunca ele almış ve kentleşmeyi bu çalışmada olduğu gibi Ulus Devletin Topraksallaşması ve Kentleşmesi (1927-1950), Emek Gücünün Kentleşmesi (1950-1980) ve Sermayenin Kentleşmesi (1980 Sonrası) olmak üzere üç

döneme ayırarak incelemiştir. Balıkesir'in 1980 sonrası kentleştiği, kent nüfusunun daha çok kenar alanlarda toplandığını, az nüfuslu alanlarının ise merkez ya da merkeze yakın kısımlarda olduğu sonucuna varmıştır.

2.6.1.2. Araştırma Sahası İle İlgili Literatür

Belibağlı'nın (2008) "Gaziantep Kenti'nde Suçların Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Haritalanması ve Analizi" adlı yüksek lisans çalışması kentte suçların dağılımını ele alan ilk çalışma olması nedeniyle önem arz etmektedir. Çalışmada yazar, asayiş suçları içerisinde mala karşı işlenen suçların şahsa karşı işlenen suçlardan daha fazla olduğunu, mala karşı işlenen suçların sosyo-ekonomik yapının gelişmiş olduğu mahallelerde, şahsa karşı işlenen suçların ise kentin ekonomik düzeyi düşük olan mahallelerinde yoğunlaştığını belirtmiştir. Ayrıca suç türleri içerisinde en fazla evden hırsızlık, iş yerinden hırsızlık, darp ve kasten yaralama suçlarının işlendiğini ve suça karışanların eğitim seviyesi düşük genelde kente dışardan göçle gelen çocuk ve genç yaştaki insanların olduğu sonucuna varmıştır.

Geniş ve Adaş (2011) Gaziantep kent nüfusunun 2008 yılı itibarıyla sahip olduğu demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerini sunmak ve kentin sosyal ve beşeri kalkınma yolunda karşılaştığı bazı engellere işaret etmek amacıyla kent merkezinde yaptıkları saha araştırmasında kentin sosyoekonomik ve demografik göstergelerinin yanı sıra göç profilini de çıkarmayı amaçlamış, sosyal ve ekonomik olarak dezavantajlı hanelerin emek piyasalarına ve çeşitli sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları zorlukları incelemiştir. Araştırma kent genelinde temsili örnekleme dayalı ilk alan çalışması olması ve birçok sosyal ve ekonomik göstergelyi incelemesi açısından da önem arz etmektedir. Çalışmada evren olarak Gaziantep'in şehitkamil ve Şahinbey merkez ilçeleri ve bu ilçelerde ikamet eden hanelerin tümü ele alınmaktadır. Örneklem ise iki aşamalı örnekleme göre rastgele seçilmiştir. Çalışmadaki ampirik bulgulara göre Gaziantep'e göçle gelen kesim daha çok ekonomik nedenlerle geldikleri yerleri terk etmektedirler. Kent nüfusunun en önemli sorunu genç nüfus potansiyeline rağmen eğitim düzeyinin oldukça düşük olmasıdır. Nüfusun çoğunluğu ise ilkököl ve altında bir eğitim seviyesine sahiptir. Kentte faal nüfusun iş gücüne katılma oranının düşük, kadınların iş gücüne katılma oranının oldukça sınırlı olması ve enformel sektörün giderek artması kentsel yoksulluğu

giderek derinleştirmektedir. Yazarlar sonuç çalışmanın sonuç kısmında Gaziantep'in eğitim düzeyini arttıracak stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Karadağ (2011) çalışmasında Gaziantep'in modern bir kent olma serüvenini mekân ve kültürel yaşamdaki dönüşümler bağlamında incelemeye çalışarak iki önemli noktaya vurgu yapmıştır. Bu noktalardan ilki kentte Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1980 sonrasına kadar olan süreçteki kamu odaklı mekânsal düzenleme anlayışının 1990'larda yerini rant eksenli bir anlayışa bırakmasıdır. Bunun gelecekte kentin kamusal yaşamını nasıl etkileyeceğine işaret eden gelişmeler kamusal niteliği olan park, bahçe ve meydanlar gibi mekânların sayısının gittikçe azalmasıdır. Ayrıca çalışmada 1990'lar sonrası kentte öne çıkan tüketim kültürünün küresel ve yerel geleneksel kültürel dinamiklerle nasıl birleşeceği konusuna dikkat çekmektedir.

Başak ve Saraçoğlu'nun (2011) Gaziantep'in yeni bir sanayi odağı olarak gelişmesini ele aldığı çalışmasında yazarlar kentin sanayi alanındaki gelişimini belli referans noktaları göstererek ele almaktadır. Kentin özellikle 1980 sonrası küresel piyasalara entegre olmasının tesadüfi olmadığını ve kentin sahip olduğu sanayi kültürünün bölge içindeki diğer kentlere nazaran sanayiye ön ayak oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ancak aynı yazarlar Gaziantep'in düşük katma değerli, işbirliği ve dayanışmadan çok birbirine benzeyen işletmelerle sıkı sıkıya pazar ve fiyat rekabetine giren daha çok geleneksel sanayi kollarında üretim yapan enformel işletmeler aracılığıyla verimlilik artışına dayalı bir büyüme gerçekleştirmesi sebebiyle yeni bir sanayi odağı olarak gelişmesine de şüpheyle yaklaşmaktadırlar.

Tekeoğlu ve Ildıracı'nın (2012) küreselleşme sürecinde kent ekonomileri: Gaziantep örneği başlıklı çalışmasında yarışan kentler ve dünya kenti kavramları ele alınmıştır. Bu kavramlar bağlamında Anadolu'nun önemli sanayi kentlerinden biri olan Gaziantep Kenti tartışılmaktadır. Yazarlar, Gaziantep'in tarihsel süreçte sergilediği ekonomik performansı ve sahip olduğu birikimleri sayesinde bir sanayi kenti olma yolunda önemli aşamalar kaydettiğini ancak dünya kenti olma özelliğinin kısa vadede değil de ancak uzun vadede gerçekleşebileceği sonucuna varmışlardır.

Sönmez (2012) "Yerleşme Yeri Seçimi ve Alansal Gelişimi Açısından Gaziantep" adlı çalışmasında kentin kuruluş yerinin belirlenmesi ve gelişmesinde etkili olan faktörleri ele almış ve çalışmanın sonuçları araştırma süreci içerisinde incelenip değerlendirilmiştir.

Oğuz ve Bozali'nin (2013) Gaziantep Kenti'nde 2040 yılına kadar oluşabilecek arazi kullanımına yönelik çalışmasında kent büyüme modellerinden biri olan SLEUTH modeli kullanılmıştır. Gaziantep'in 1984, 1990, 2000 ve 2009 yıllarına ait Landsat uydu görüntülerinden elde edilen kent alanları kullanılarak; a) Kontrolsüz/plansız büyüme b) Kısmi kontrollü/planlı büyüme c) Kontrollü/planlı büyüme senaryoları geliştirilmiştir. 2040 yılı için oluşturulan bu senaryolar birbiri ile kıyaslandığında Gaziantep kentsel alanında artışta bir azalma görülürken bu yapılaşmanın azalmasından dolayı da diğer yarı doğal alanlarda bir artış görülmüştür. Sonuçlar Gaziantep'te yarı doğal alanlar içinde tarım arazilerinin en fazla tahribata uğrayan sınıf olduğunu göstermektedir.

GYODER'in (2015) "*Gaziantep Gayrimenkul Sektörü Değerlendirme ve Öngörüler 2020*" başlıklı raporunda kentin ekonomik ve demografik yapısı incelenerek Gaziantep'in Gayrimenkul Sektörü; konut, ticari, turizm, sanayi ve lojistik altyapıları çerçevesinde detaylı olarak ele alınmış ve gelişen kentin geleceğe yönelik potansiyelinin nasıl olacağı konusunda öngörüler geliştirilmiştir.

Kahraman ve Nizam'ın (2016) Türkiye'deki Suriyeli Mültecileri Gaziantep üzerinden ele aldığı çalışmasında Gaziantep'in sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve gecekondü yerleşmelerinden biri örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı, mültecilerin Gaziantep'teki yerel halkla bütünleşme dinamiklerini ve kentsel mekâna tutunma yollarını yerelde ikamet eden halkın gözüyle ele almaktır. Çalışmadaki bulgular yerli halkın mültecilerle olan dayanışma ilişkisinden ısrarla kaçındıklarını göstermektedir. Bunun en önemli nedeni ise yerleşik insanlarla mültecilerin yoksullukla başa çıkmada kullandıkları araçların (sosyal yardım, iş imkânı vs.) ortak olmasıdır. Çalışma genel olarak ele alındığında yereldeki insanların Suriyeli mültecilere olan yaklaşımında sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin belirleyici olması göze çarpmaktadır. Yazarlar son olarak Suriyeli Mültecilerle toplumun farklı kesimlerinin etkili bir şekilde bütünleşmelerini sağlayacak politikaların geliştirilmesini önermektedirler.

Yenice ve Yenice'nin (2018) Gaziantep Kenti'nin planlama deneyimleri üzerine kaleme aldığı çalışma kentin kentleşme ve kentsel gelişme süreci içerisinde gösterdiği dinamikleri irdelemektedir. Çalışmanın temel verileri kente ait imar planları ve bu planların açıklama raporlarıdır. Çalışmadaki bulgulara göre kentin 1930'ların sonlarında hazırlanan ilk imar planında Gaziantep'i modern kent ve

sanayi kenti haline getirme çabası öne çıkmaktadır. Bu bağlamda modern konut alanlarını ve kentsel donatıları teşkil eden yeşil alanlar sosyo-kültürel alanlar o dönem için sanayi kentinin ihtiyaç duyduğu fonksiyon alanları olarak göze çarpmaktadır. 1950'lere gelindiğinde hazırlanan ikinci imar planıyla kente göçle gelen insanların barınma ihtiyacını karşılamak üzere yeni konut alanlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Kentin 1970'lerdeki planlama deneyimi sanayi kenti modelini yansıtmakta ve büyükşehir aşamasına geçiş sürecine dair işaretler vermektedir. 1990 yılında hazırlanan planda kent artık büyükşehir özelliği göstermektedir. 2000'li yıllar da Gaziantep'in kentsel gelişimi, kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme projeleri kapsamında ilerlemektedir. Yazarlar çalışmanın sonuç kısmında ise kentsel dönüşüm projelerinin çevresel ve mekânsal yönleriyle çeşitli endişeleri içinde barındıracak nitelikli kentsel alanların oluşturulması için bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak yazarlar bu sürecin yönetilmesinde geleneksel planlama yaklaşımlarının yeterli olmayacağı kanısına da varmaktadırlar. Bu kapsamda yazarlar kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme alanlarının özel proje alanı kavramının geliştirilmesi ve kentsel tasarım projeleri çerçevesinde ele alınmasını da önermektedirler.

Türkiye'de kentleşme konusuna yönelik yapılan çalışmaların en önemli ortak yönlerinden biri genelde kentleşmeyi üç dönem halinde ele almalarıdır. Ancak konu ilgili literatürden bazı yazarların bu tez çalışmasında referans aldığımız Şengül (2009) gibi Türkiye'deki kentleşmeye farklı isimler verdikleri de görülmektedir. Ayrıca konu ile ilgili literatürden nüfusun kent içindeki dağılışı düzenini ele alan çalışmaların henüz yeni olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sahası ile ilgili yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde Gaziantep Kenti'nin kentleşme sürecinde sanayinin her zaman önemli bir etken olduğuna gönderme yapılmaktadır. Özellikle Gaziantep Kenti için girişimcilik altyapısının sanayinin gelişmesine öncülük ettiği çalışmaların ortak sonuçları arasındadır. Ancak Gaziantep Kenti'nde nüfusun sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik yapısını ele alan çalışmaların sayısı azımsanmayacak düzeyde olsa da nüfusun kent içindeki dağılışı ele alan çalışmalar kent ölçeğinde henüz yapılmamıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Eldeki araştırmanın temel verilerinden birini Gaziantep Kenti'nin İbrahimli, Karataş ve Karşıyaka bölgelerinde basit rastsal örnekleme yöntemi kullanılarak uygulanan anketler oluşturmaktadır. Basit rastsal örnekleme yönteminin tercih edilmesinin nedenleri arasında; bu örnekleme türünde evrendeki her bireyin örnekleme seçilme şansı birbirine eşit ve birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla hesaplamalarda da her bireye verilecek ağırlık aynıdır (Yavan, 2014). Ayrıca uygulanması oldukça kolay olan bu yöntemde evrendeki bütün birimler listelenir ve listeden rastgele birimler seçilir. Eğer evren çok büyük ve karmaşık değilse seçme işlemi kolay olup bu yöntemle yapılan örneklemede istatistiksel işlemler ağırlıksız olarak yapıldığı için değerlendirme işlemi ve örnekleme hatası da kolayca hesaplanabilmektedir (Kılıç, 2013).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmada araştırma sahası olarak Gaziantep'in Şahinbey ve Şehitkâmil merkez ilçelerinin idari sınırları içerisinde yer alan Gaziantep Kenti seçilmiştir. Anket çalışmasında evren Gaziantep Kenti örneklem ise Gaziantep Kenti'nde gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı olan İbrahimli, Karataş ve Karşıyaka bölgeleri seçilmiştir. Uygulanan anketlerin % 20'si refah düzeyinin son derece yüksek olduğu üst gelir grubunun yaşam alanı olarak bilinen İbrahimli Bölgesi, % 35'i Genellikle memurların ve öğrencilerin yoğun olarak yaşadığı Karataş Bölgesi ile % 45'i ise dar gelirlili insanların ve özellikle son yıllarda sayıları giderek artan Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı gecekondu yerleşmesi olan Karşıyaka Bölgesi'nde uygulanmıştır. Mahallelerin üç bölgeye ayrılmasında arazi rayiç bedelleri, kira bedelleri ve sosyo-ekonomik farklılıklar dikkate alınmıştır. Anket çalışmasında katılımcılara; demografik profil sosyo-ekonomik özellikler,

mahallelerde öne çıkan sorunlar ve kentin genel sorunları ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Ankette katılımcılara ilk başta ikamet ettikleri mahallelerdeki en önemli sorunlar, ardından Gaziantep Kenti'nin genel sorunları ilgili sorular yöneltilmiştir. Bunun nedeni, katılımcıların ikamet ettikleri mahallelerde en önemli sorun ya da sorunların neler olduğu ve bunun acaba kentin genelinde ne kadar değişim gösterdiğini belirlemektir. Çünkü katılımcıların mahallerdeki sorunlara olan yaklaşımı yaşamışlık üzerinden olup daha realist değerlendirilirken, kentin genel sorunlarına olan bakış açıları çevreyle (TV, aile, arkadaş gibi) ilgili *algılardan* kaynaklanabilmektedir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Çalışmada farklı tarihli ve ölçekli verilere altlık oluşturması bakımından Gaziantep'in 1988 tarihli 1/25.000 ölçekli topografya haritaları (N38c1- N38c2- N38c3-N38c4) taranarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Çalışmada Gaziantep Kenti'nde gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı olan bölgelerde uygulanan anketlerin % 20'si refah düzeyinin son derece yüksek olduğu üst gelir grubunun yaşam alanı olarak bilinen İbrahimli, % 35'i Genellikle memurların ve öğrencilerin yoğun olarak yaşadığı Karataş ile % 45'i ise dar gelirli insanların ve özellikle son yıllarda sayıları giderek artan Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı gecekondu yerleşmesi olan Karşıyaka bölgelerinde uygulanmıştır.

Anket çalışması nicel verilerden oluşmaktadır. Ancak çalışmanın eksik olarak gördüğümüz tarafı nitel verilerle desteklenmemiş olmasıdır. Çünkü nitel veriler araştırmalara her zaman ayrı bir derinlik katmaktadır. Dolayısıyla şunu ifade etmemiz yerinde olacaktır. Bu anket çalışması Gaziantep'te kentsel sorunlar ile ilgili betimsel bir fikir vermektedir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Öncelikle literatür taraması yapılarak, hem konuyla ilgili hem de araştırma sahası ile ilgi önceki çalışmalar incelenmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nden Gaziantep'in mevcut sayısal imar haritası temin edilmiştir. Çalışma alanının nüfus

verileri TÜİK'ten elde edilmiştir. Kentin geçmiş döneme ait mahalle nüfusları Gaziantep TÜİK Bölge Müdürlüğü başta olmak üzere yerel gazete ve dergilerden temin edilmiştir.

2016 yılında Gaziantep Kenti'nin İbrahimli, Karataş ve Karşıyaka bölgelerinde basit rastsal örnekleme yöntemi kullanılarak 430 kişiye anket uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

İlk aşamada Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin CAD yazılımını kullanarak oluşturduğu sayısal harita çalışma amacına uygun olarak Coğrafi Bilgi Sistemleri formatına dönüştürülmüştür. Çalışma sahasına ait topografya haritalarının paftalarına her bir paftanın üzerindeki köşe noktaları dikkate alınarak koordinatlar verilmiştir. Böylece ayrı ayrı paftalar halindeki haritalar tek bir parça haline getirilmiştir. Ayrıca Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nden alınan kentin mahallelerine ve imar planlarına ait altlık haritalar yine taranarak daha önce koordinatları verilen topografya haritasında referans noktaları baz alınarak çakıştırılmıştır. ArcGIS 10.x yazılımı ve uzantıları kullanılarak gerçekleştirilen bu işlemler sonrasında mahalle sınırları çizgi(line) halinde gösterildiği için mahalleler alan(polygon) olarak tekrar çizilmiştir. Daha sonra mahallelerin nüfus miktarları attribute table (öz nitelik tablosu) kısmına girilerek nüfus miktarı ve yoğunluğu haritaları yapılmıştır.

Tamamlanan anket çalışması sonrası anketler incelenmiş, hatalı olanlar ayıklanmıştır. Bu işlemlerin ardından kalan 430 anket değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Katılımcıların anket sorularına verdikleri yanıtlar arasındaki anlamlı ilişkiler SPSS 20 istatistik programına girilerek analize hazır hale getirilmiştir. Daha sonra frekans(sıklık) ve crosstabs (çapraz tablo) analizi yapılarak veriler tablo ve grafikler halinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR

4.1.Gaziantep Kent Makroformu

Kentleşme sürecine geçmeden önce kentin makroformunu etkileyen faktörlerin neler olduğunu anlatmak yerinde olacaktır. Gaziantep kent makroformunun oluşumunda, bugün Kalenin bulunduğu alanda ve çevresinde başlayan yerleşmenin, zaman içinde önce ana ulaşım aksları çevresinde yayılmaya başladığı, daha sonra bu akslara cepheli yapılaşmaların çevresinde genişlemenin yaşandığı bilinmektedir. Kentin bugün sahip olduğu makroformun oluşumunun, kentin yaygınlaşması ve genişlemesinin, plan kararlarıyla desteklenerek 1930’lu yıllardan sonra hızlandığı söylenebilir. Farklı plan dönemleri sonunda ortaya çıkan yaklaşımların kent makroformuna olan etkileri plan dönemleri itibarıyla değerlendirilebilir (GBB, 2011). GBB’nin (2011) imar planı açıklama raporuna göre Gaziantep kenti makroformunun oluşumunda, makroformu biçimlendiren etmenleri, doğal ve yapay olarak ikiye ayırmak olanaklıdır. Doğal etmenler arasında, topoğrafik sınırlayıcılar, akarsu yatakları gibi etmenler yer alırken, makroform açısından zaman içinde belirleyici rol üstlenen otoyol, karayolu, demiryolu, sanayi yer seçim kararı gibi yapay etmenler ikinci grupta ele alınmıştır.

4.1.1.Makroformu Biçimlendiren Doğal Etmenler

Gaziantep kenti, başlangıçta Kale ve çevresinde kurulmuş ve gelişmiştir. Kalenin bulunduğu alanın doğusunda bulunan Türktepe, kentin bu bölgedeki gelişiminde makroform açısından belirleyici olmuştur. İlerleyen yıllarda kent makroformunun biçimlenmesinde etkisi olan bir diğer doğal etmen ise Kale’nin kuzeyinde bulunan Alleben Deresi olmuştur. Kent Alleben Deresi’ni 19. Yüzyılın sonlarında aşmıştır.

Kalenin güneyinde bulunan Düztepe de uzun yıllar kentin makroformunun biçimlenmesinde etkili olmuştur. 1950’li yıllarla birlikte başlayan göçler ve kaçak yapılaşmalar ile bu eşik de aşılmış ve 1970’lere gelindiğinde kentin sergilediği Alleben’in güneyinde, Alleben’e paralel lineer gelişen formunun yerini güneyde

Düztepe'yi aşan, kuzeyde Karşıyaka'ya ulaşan yeni çift yönlü form almıştır (GBB, 2011).

Kentin kuzeybatısında yer alan Dülük Ormanları da kentin makroformunun biçimlenmesinde etkili olmuş doğal etmenler arasında yer almaktadır. Ancak, zaman içinde bu ormanları da aşarak yer seçimi yapılmış olan organize sanayi bölgeleri nedeniyle Dülük Ormanları kent makroformunu biçimlendiren bir etmen olmaktan çıkmıştır (GBB, 2011).

4.1.2. Makroformu Biçimlendiren Yapay Etmenler

Gaziantep kenti makroformunun biçimlenmesinde etkili olan yapay etmenler arasında ilki demiryolu ve karayoludur. Kent demiryolu ve karayolunun açılması sonrasında, bir yandan kuzeye, bu yollara doğru genişler ve yayılırken, diğer yandan zaman içinde batı ve doğu yönde genişlemeye başlamıştır. Makroformun temel belirleyicileri olarak öne çıkan yollara son yıllarda otoyol ve çevre yolu da eklenmiştir. Yolları veri olarak alan plan kararlarıyla desteklenen makroformun bugünkü halini almasında Kuzeybatıda yer seçen organize sanayi bölgesinin de büyük payı vardır. Özellikle kentin 1980'ler sonrasında kuzeybatı ve batı yönünde gelişmesinde bu kararın önemli bir payı bulunmaktadır. Kentin batısından başlayarak, güneyi aşan ve doğuda otoyola bağlanan çevreyolu kararı da son yıllarda kentin güney yönünde gelişmesini ve makroformun biçimlenmesinde etkili olan temel kararlar arasında yer almaktadır (GBB, 2011).

4.2. Gaziantep'te Kentleşme Süreci

Bu bölümde Şengül'ün (2009) çalışması dikkate alınarak Gaziantep Kenti'nin kentleşme süreci açıklanacaktır.

4.2.1. Ulus-Devletin Kentleşmesi ve Topraksallaşması Döneminde Gaziantep Kenti (1927-1950)

Gaziantep'in kentleşme hızına bakıldığında Cumhuriyetin ilk yıllarında (1927-1935) Türkiye'nin kentleşme hızından oldukça yüksektir. Ancak 1935-1945 yıllarını kapsayan dönemde kentleşme hızının ve dolayısıyla yıllık nüfus artış hızının

düştüğü dönemlerdir. 1940-1945 yıllarında Türkiye’de ve Gaziantep Kenti’nde cumhuriyet tarihinin en düşük nüfus artış hızı yaşanmıştır. Bu dönemde 2. Dünya savaşının olması nedeniyle erkeklerin silahaltında tutulması nüfus artış hızının düşük olmasında en önemli neden olarak görülmektedir (Şekil 4). Gaziantep Kenti’nin nüfus gelişiminde, Mortan ve Erolat’ın (2009) belirttiği gibi 16.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’na katılması ilk büküm⁸ noktası olmuştur. Çünkü bu tarihten itibaren kentin ekonomisinde büyük bir canlanma yaşanmış ve dışarıdan devamlı göç alarak nüfusunu arttırmıştır.

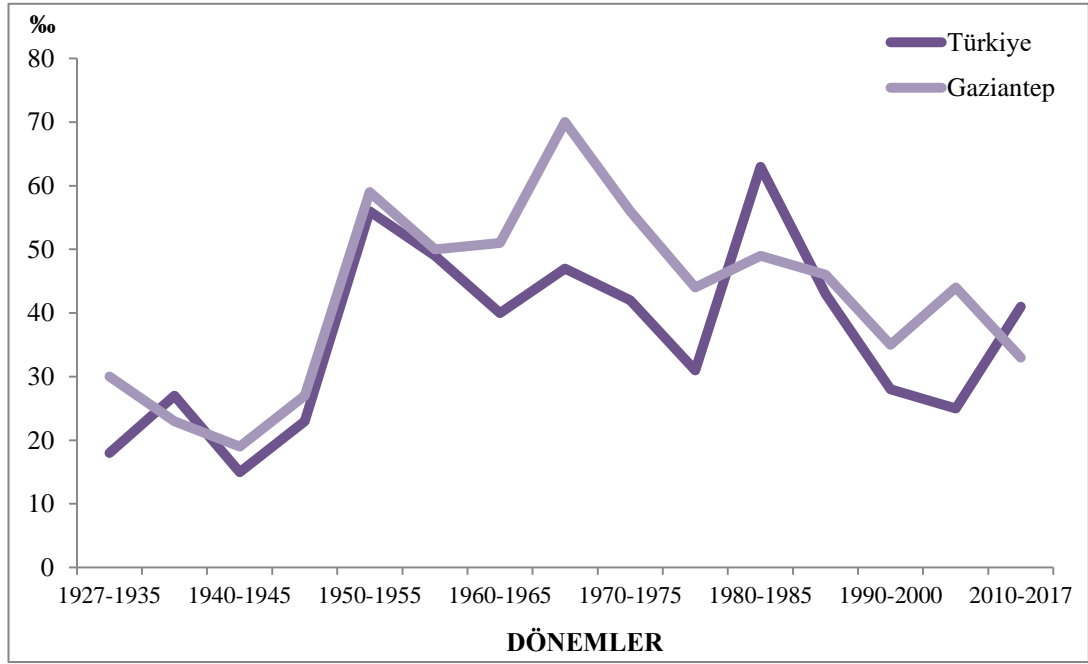
Gaziantep, Osmanlı Dönemi’nde kültür birikiminin yanı sıra yaycılık, dericilik, boyacılık, yağcılık, sabunculuk, rakıcılık, özellikle de dokumacılık gibi sanayi kollarında da gelişmiştir. 16.yüzyılda Halep- Şam-Antep yöresinde üretilen lüks dokuma halıları dış pazarda yoğun ilgi görmüştür. Şam ve Halep’te üretilen ürünler Antep üzerinden Anadolu’ya arz edilmiştir. Var olan büyük ticaret yollarına yenilerinin eklenmesi ve güvenli hale gelmesi ile sadece bölgede değil Türkiye-Ortadoğu ticaretinde de önemli ticaret ve lojistik merkezi olmuştur. Kent ticaretine dair bulunmuş en eski ticaret belgesi 14.yüzyıla aittir. Ticaretin uluslararası bir boyut kazandığının diğer bir göstergesi de 1872 yılında Fransız tüccarların sorunlarını çözmek için konsolosluğun açılmasıdır (Ulusoy ve Turan, 2016)

Gaziantep 18. yüzyıla kadar Türkmen oymaklarının göçlerine tanıklık etmiştir. Türkmen oymakları mevcut mahallelere yerleşmek yerine kendi mahallelerini oluşturmak istemişler ve bu yerleşim sırasında da diğer mahallelerden mümkün olduğunca uzak konumlanmaya çalışmışlardır. Zaman içerisinde artan nüfusu barındırmak için kurulan yeni mahalleler ise mahalleler arasındaki bu boşluklara kurulmuştur. Dolayısıyla 20. yüzyıl başlarına kadar kentin sınırları çok fazla değişmemiştir (GBB, 2011).

⁸ Mortan ve Erolat’a (2009) göre; Gaziantep’in kent olarak şekillenmesinde 3 büküm noktası vardır.

- 1) 16. Yüzyılda Antep’in Osmanlı’ya dahil olması ile Arabistan’a açılan havzada tampon kuşak oluşturması.
- 2) 1920 yılında İmalat-ı Harbiye fabrikasının kurulması ve girişimcilik alt yapısının yaratılması
- 3) 1974’te BM-UNIDO’ca örnek sanayi sitesinin kurulması ile bugünkü sanayinin temellerinin atılması

Cumhuriyetin ilk yıllarında Gaziantep nüfusu 40 bine yakındır. Kent nüfusunun fazla olmamasının nedeni Antep Savunması sırasında yaşanan kayıplardır (Darkot,1970).

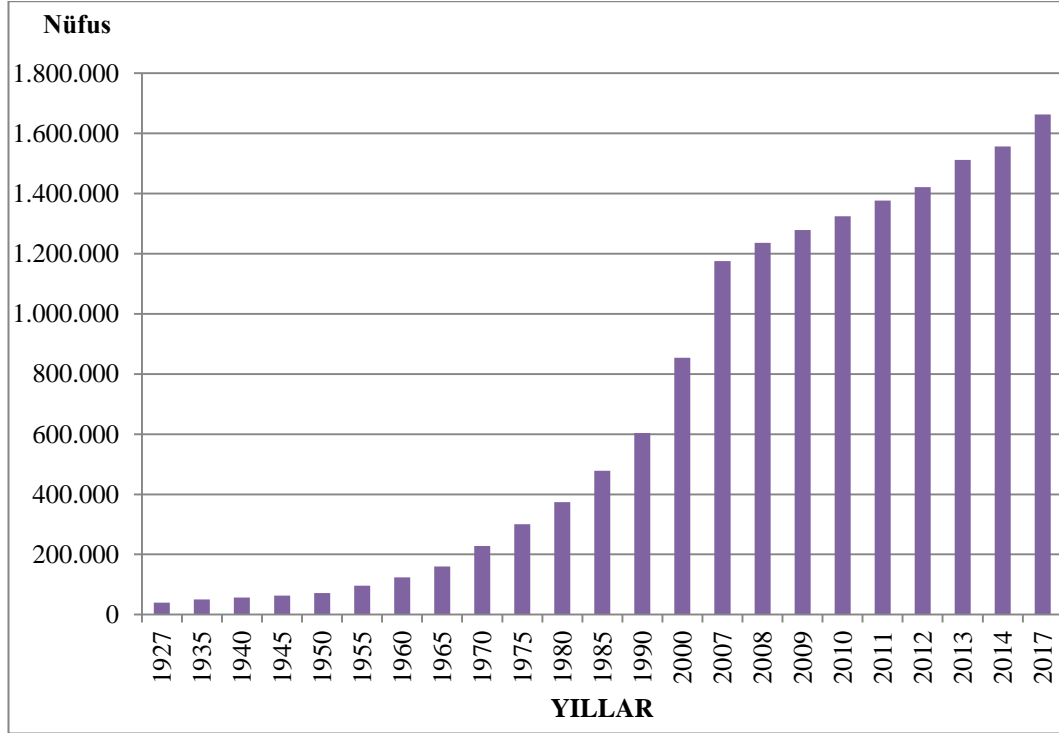

Şekil 5. Türkiye’de ve Gaziantep’te Kentleşme Hızı (%) (1927-2017) (TÜİK, 2017).

Gaziantep, Cumhuriyetin ilanıyla beraber Türkiye’nin hızlı gelişen kentlerinin başında yer almıştır. Tarihi kervan yollarının kavşak noktasında olan Gaziantep her ne kadar sanayi odaklı asıl gelişimini cumhuriyet sonrası gerçekleştirirse de kentteki ilk sanayi tesisi olan İmalat-ı Harbiye fabrikasının⁹ kurulması cumhuriyet öncesine dayanır. Antep Savunmasında önemli bir yer tutan bu fabrika aynı zamanda Gaziantep’in bir kent olarak sıçramasında ikinci büyük noktası olmuştur. 1925’te Türkiye’de 11 sanayi bölgesi belirlenmiş, kendisine 7 il bağlanan Gaziantep bu bağımsız sanayi bölgelerinden biri olmuştur (Mortan ve Erolat, 2009). Burada asıl önemli olan nokta Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında devlet tarafından yapılan yatırımlar ve sanayi faaliyetlerine yönelik bir yatırımcı kesimin ortaya çıkışı nüfusun artışı ve dolayısıyla kentin alansal büyümesini de beraberinde getirmiştir.

⁹ Teğmen Mustafa (Lohanlı) tarafından, Antep’in Fransızlara karşı savunmasında kullanılmak üzere cephaneye ve silah üretmek amacıyla 1920’de kurulmuştur. Tüfekçi ustası, dökümcüler, kuyumcular, demirciler, marangozlar ve işçiler olmak üzere toplam 1200 kişi çalışmıştır (Sönmez, 2012).

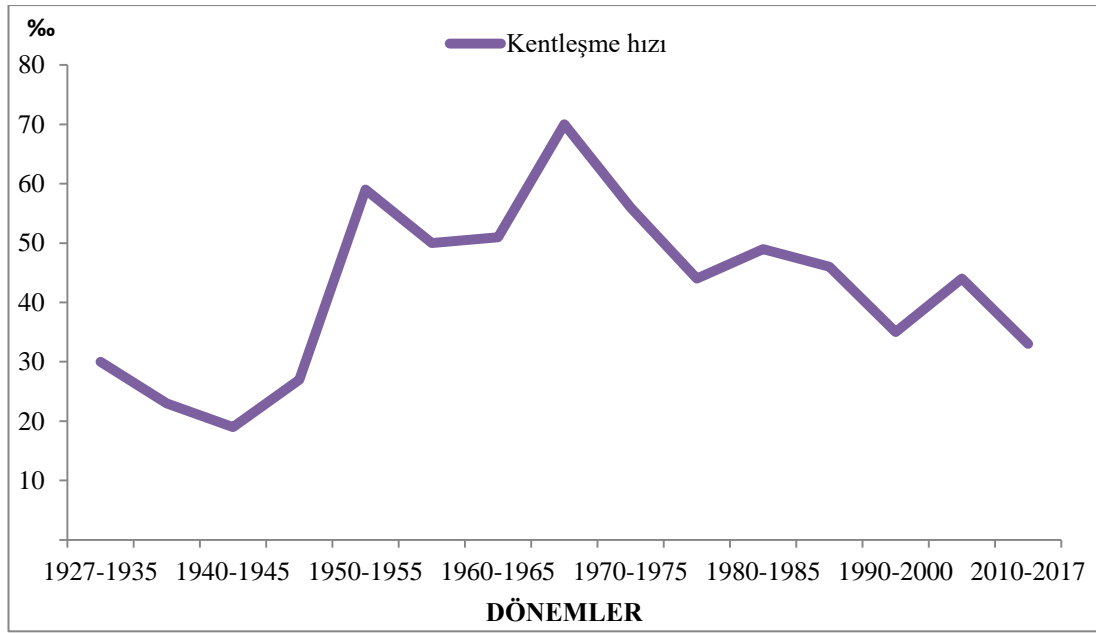
Sanayi ve ticari alanlardaki atılımlara bağılı olarak Gaziantep Kenti'nde 1927 yılında yaklaşık 40 bin (39.998) olan nüfus miktarı, bir sonraki nüfus sayımında 50 bini (50.965) aşmıştır (Şekil 5). Kentin bu sekiz yıllık dönemdeki nüfus artış hızı ise %30'dur. Bu değerlere göre Gaziantep'te kentleşme hızının Türkiye geneline (%18) göre oldukça yüksek olduğu açıkça görülmektedir.

Şekil 6. Yıllar İtibari İle Gaziantep'te Kentsel Nüfusun Gelişimi (1927-2017) (TÜİK, 2017).

Cumhuriyetin ilk yıllarında kent nüfusu orta çağdaki kuruluş alanı içerisinde gelişimini sürdürmüştür. Bu yapı yöneticilerin oturduğu kalenin hemen çevresindeki yerleşim alanlarından oluşmaktaydı. Kalenin çevresindeki bu mahalleler, etnik ve dinsel farklılıklara dayalı kapalı birimler görünümündeydi. Bununla birlikte, tehcir sonrası kentin etnik bileşimi dramatik olarak değişime uğramıştı. Bu durum kentin ekonomik alt yapısını olumsuz bir şekilde sekteye uğratmıştı. Çünkü Birinci Dünya savaşı öncesinde Antep'te ekonomi de Ermeniler başta olmak üzere gayri Müslümlerin hegemonyası vardı. Antep Kenti, gayri Müslümlerin kentten göç etmesiyle bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmişti. Bunun sonucu kentin mekânsal dokusuna, gayrimüslimlere ait mülkiyetlerin el değiştirmesi şeklinde yansımıştı (Karadağ, 2011).

Bu dönemde Gaziantep Kenti planlı bir şekilde inşa edilmeye çalışılmıştır. Kentte o döneme ait yerel gazeteler ve belediyeden alınan veriler incelendiğinde kent içi ulaşım (mevcut caddelerin genişletilmesi ve yeniden düzenlenmesi, yeni bulvar ve caddelerin açılması, modern binaların yapılması ile kent içinde yeni ulaşım akslarının oluşturulması) gibi kente bir takım hizmetlerin getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ulus-devletin ilk hedefi Ankara'yı inşa etmektir. İkinci aşamada savaş sırasında tahrip edilen birkaç kent hedeflenmiştir. Üçüncü aşamada ise diğer kentler planlı bir şekilde inşa edilecektir (Şengül, 2009). Gaziantep Kenti'nin ilk planlama çalışması Alman Prof. Dr. Hermann Jansen tarafından 1938 yılında yapılmıştır (GBB, 2011).

Şekil 7. Gaziantep'te Kentleşme Hızı (%) (1927-2017) (TÜİK,2017).

Ankara, Mersin, Adana ve İzmit gibi kentlerin de imar planını hazırlayan Mimar Jansen'in Gaziantep Kenti için yaptığı ve kentin sonraki gelişmelerinde kalıcı izler bırakan söz konusu imar planına (Şekil 8) göre;

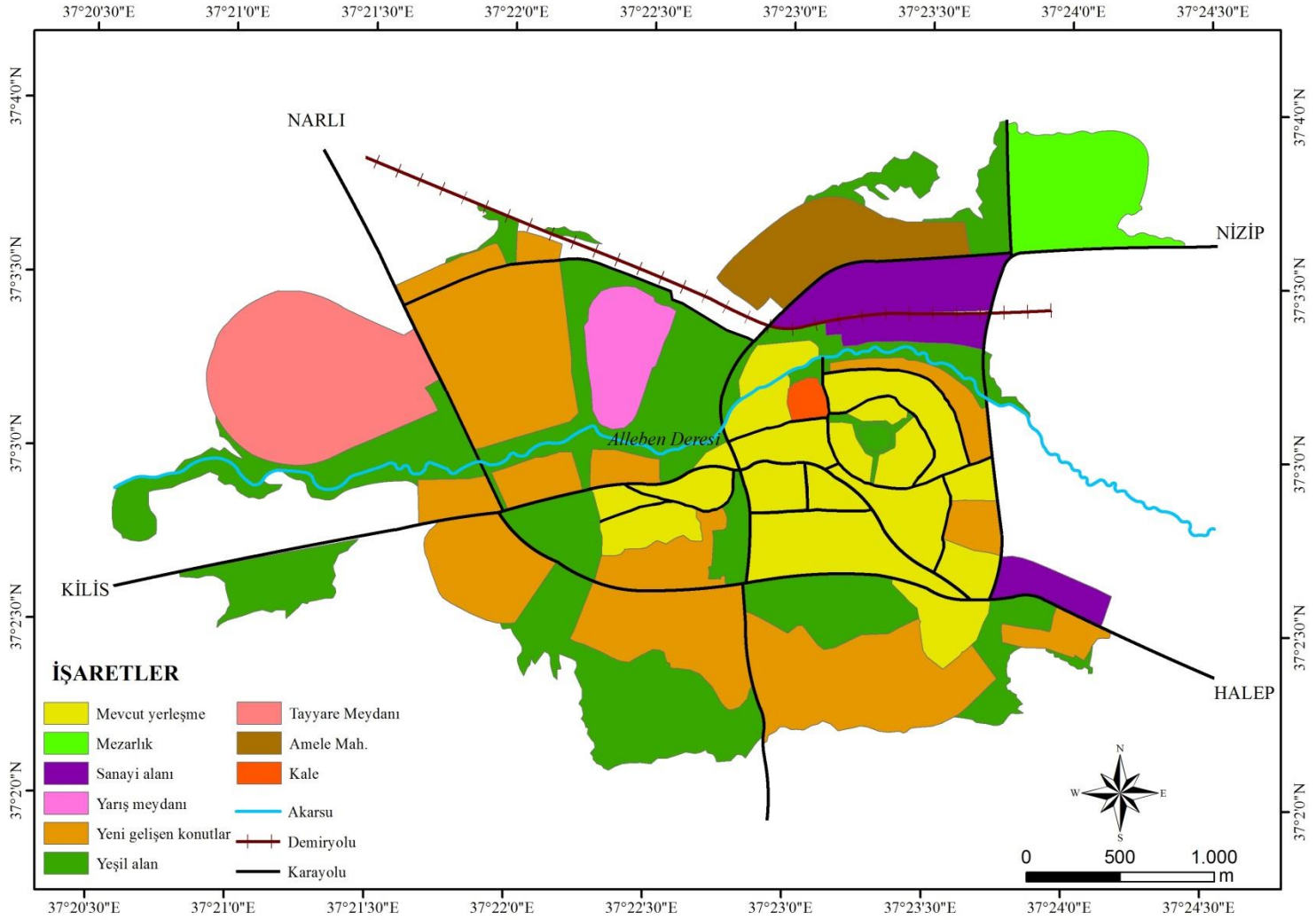
- Suburcu, Karagöz ve Gaziler Caddeleri genişletilip, Atatürk Bulvarı ve İsmet İnönü Caddesi açılmıştır.
- Planda Gaziantep ekonomisinin dokuma endüstrisi üzerine gelişeceği ve kentin güney ve kuzeyinde işçi konutlarının, kuzeydoğu ve güneydoğusunda ise çalışma alanlarının yer alacağı öngörülmüştür

Herman Jansen'in planını hazırladığı 1935'li yıllarda kentin mevcut nüfusu yaklaşık 50.000 kişiyken, imar planının ön gördüğü nüfus 150.000-200.000 kişi olarak belirlenmiştir. 1950'ye gelindiğinde planın öngördüğü nüfus tahminleri tutmamış kentin nüfusu 70.000'e ulaşabilmiştir (DİE, 1950).

Kentin en önemli açık ve yeşil alan varlığı ise Alleben Deresi'nin çevresinde düzenlenen yeşil alanlar, hipodrom alanı ve yarışma meydanı olarak tanımlanan bölgelerdir (Şekil 8). Planda yeşil alanlar olarak düzenlenmiş olan Alleben çevresinde geniş açıklıkların, bağ-bahçe nitelikli alanları günümüze kadar korunması Jansen planının başarılarından. Planda Amele Mahallesi olarak önerilmiş olan alanlar zaman içerisinde kontrolsüz ve düzensiz yapılaşmıştır. Ayrıca, kentte açılan yeni cadde ve bulvarların yapılması ile kent içi ulaşım aksları oluşturulmuş olsa da geleneksel dokuda geri dönülmez bozulmalara da sebebiyet vermiştir (GBB, 2011).

Hazırlanan imar planı gerek nüfus tahmini ve alansal büyüme açısından gerekse önemli fonksiyonların yer seçim kararları açısından başarılı olmasa da planla getirilen kısıtlamalardan bir bölümü sonuçları günümüze kadar yansıyan koruma kararları olarak başarılı olmuştur. Nüfusun artmasına bağlı olarak, bir taraftan yaşama düzeyi yüksek olanlar tarafından modern binalar yapılırken, kırsaldan gelenler için kentin güney ve kuzeyindeki sırtların yamaçlarında çoğu tek katlı küçük evler inşa edilmiştir. Modern binaların çoğunluğu kentin batısında, Atatürk bulvarı ve İnönü caddeleri boyunca dizilirken, bir kısmı da yıkılan eski evlerin yerine yapılmıştır.

Buna göre kentin kale etrafında gelişen geleneksel gelişimi, batı, güney ve güneydoğu aksı etrafında gelişme kaydetmiştir. Ancak şunu belirtmek gerekirse, geleneksel mimaride yoğun biçimde kullanılan taşın kullanımına bu yıllarda yapılan binalarda da devam edilmiştir. Bununla birlikte, kente yeni eklenen bu binalarda geleneksel toplumsal ve mekânsal yapıdan farklı özellikleri taşıyan yapılarda mevcuttur. 1923-1950 arası dönemde Gaziantep'te kentleşmenin başlangıç aşaması henüz yaşanmamıştır. Çünkü ülke genelinde olduğu gibi bu dönemde kırdan kente göç henüz başlamamıştır.

Şekil 8. Jansen Planı (1938) (GBB,2011).

Kentin bu dönemdeki alanı tam olarak bilinmemekle birlikte 34 (Tablo 3) mahallesinin olduğu dolayısıyla Osmanlı'nın 18. Yüzyıldaki mahalle sayısını koruduğu görülmektedir (Sönmez, 2012).

Tablo 3. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Gaziantep Kenti'nde Bulunan Mahalleler.

1.Akyol	13.Eyüboğlu	25.Suyabatmaz
2.Alaybey	14.Gündoğdu	26.Şahinbey
3. Bekirbey	15.İsmetpaşa	27.Şahveli
4. Bey	16.Karagöz	28.Seferpaşa
5. Bostancı	17.Karatarla	29.Ulucanlar
6. Boyacı	18.Kanalıcı	30.Tepebaşı
7. Cabi	19.Kocaoğlan	31.Tişlaki
8. Çakmak	20.Kozanlı	32.Türktepe
9. Çukur	21.Kozluca	33.Yaprak
10.Delbes	22.Kılınçoğlu	34.Şekeroğlu
11.Daracık	23.Kepenek	Toplam: 34 adet
12.Düğmeci	24.Seferpaşa	

Kaynak: *Gaziantep Gazetesi, 1931.*

Kentte, resmi yapıların (adliye, lise banka merkez bankası gibi) varlığı daha çok 1950'den itibaren hız kazanmıştır. Bu yapılara bağlı olarak yeni konut alanlarının fazla olmaması dolayısıyla kentin alansal gelişimi hızlı değildir. Elbette, kentin alan bakımından fazla gelişmemesinin temelinde Osmanlı toplumsal yapısının etkileri vardır. Çünkü Sönmez'e (2012) göre Osmanlı kentinde mahalle birbirini tanıyan bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Dolayısıyla kentin bu dönemdeki kale ve çevresindeki mahalleleri alansal bakımdan daha sonraki yıllarda da büyümemiştir. Bu dönemde Gaziantep'te mahalleler daha çok dini guruplara göre ayrılmıştır. Kentte, dini yapıların konumlarından ve bazı yapılarda yer alan kitabelerden anlaşıldığı üzere farklı dinlere ait gruplar kendi mahallerini oluşturarak bir arada yaşamışlardır (Sönmez, 2012).

Dini yapılar mahallelerin fiziki yapılanmalarında büyük rol oynamışlardır. Kentin ilk oluşumundan bu yana mahalleye veya sokağa öncelikli dini bir yapı inşa edilmiş, yerleşim bu dini yapıların etrafında gelişmiştir. Çünkü dini yapılar ibadet mekânı olma özelliği yanında Osmanlı döneminde idari merkez olma özelliğine de sahiptir. Bu mahallelerin büyük kısmı fizyonomi olarak Osmanlı'dan kalma yerleşme düzenine sahiptir. Osmanlı kentlerinin fizyonomi özelliklerine bakıldığında, kentin

çekirdek kısmının bazı unsurlardan oluştuğu görülür. Bunlar: cami, medrese ve çarşıdır. Dolayısıyla Türkiye'deki kentlerin bir kısmı mevcut cami, medrese ve türbelerin inşa edildikleri tarihlerde ortaya çıkmış ve bu yapıların çevresinde gelişmişlerdir. Çoğu zaman bir yerde cami, tekke ve zaviyelerin kurulmuş olması Osmanlı'da bir iskân politikası olarak görülmüştür (Sönmez, 2012). Gerçekten Gaziantep'te bu dönem boyunca yukarıda belirtilen benzer durumları görmek mümkündür.

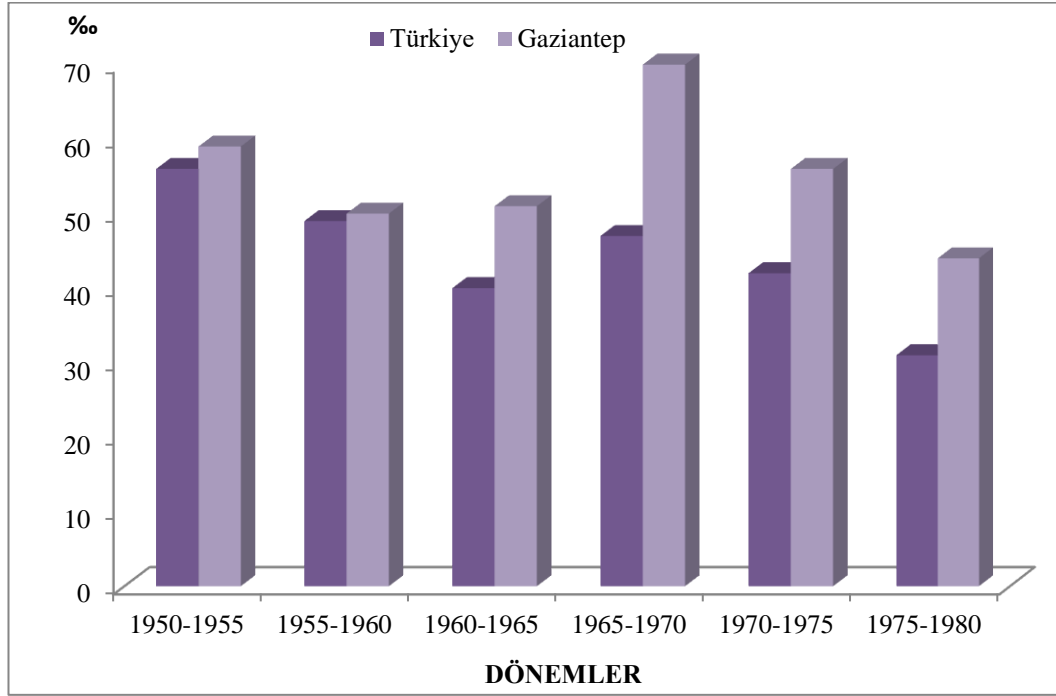
4.2.2.Emek Gücünün Kentleşmesi Döneminde Gaziantep Kenti (1950-1980)

1955-1975 yıllar Gaziantep'te önemli sanayileşme hareketlerinin temellerinin atıldığı dönemi kapsamaktadır. Kentte sanayi alanındaki hayati gelişmeyi 1970'de Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi'nin (KÜSGEM) kurulması ile başlatmak mümkündür. Küçük Sanayi Geliştirme Merkezinin pilot proje olarak Gaziantep'te kurulması tesadüf değildir. BM uzmanları, kentte yaptıkları inceleme sonucunda büyük bir sanayi potansiyeli olduğunu tespit etmişlerdi (Kaçar, 2008). 1960-1970'lerde kentte imalat sanayisi üç farklı şekilde devam etmekteydi. Yani bir taraftan evlerde yapılan imalat diğer taraftan atölye ve imalathanelerde, öbür taraftan da fabrika çapında yapılan imalattı. Bu tarihlerde sanayinin her dalında, fabrika tarzında üretim yapılmaktaydı. Gaziantep'te 1969'da Türkiye'nin ilk Organize Sanayi Bölgeleri'nden birinin burada kurulması ile başlayan süreçte imalat sanayisi sektörünün giderek gelişmesi sonucu, kent ekonomisi zamanla tarıma dayalı olmaktan çıkıp, sanayi ağırlıklı bir gelişme göstermiştir.

Yukarıdaki gelişmelere bağlı olarak kent bu dönemde yoğun göç hareketlerine maruz kalmıştır. Gaziantep'te kentleşme hızı bir önceki döneme göre iki kat artarak %60 seviyesine yükselmiş ve ülke ortalamasının (%56) üzerinde bir gelişme göstermiştir.

1955-1960 yılları arasındaki dönemde kentleşme hızı % 50'dir (Şekil 9). Kentin nüfusu ilk defa 100.000'i aşarak 124.097 kişi olmuştur. Ancak kentleşme oranının yüksek olmasının sadece sanayileşmeden kaynaklı olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü kentleşmenin sanayileşmeden daha hızlı gelişmesi, sanayileşmenin gelişmesiyle değil, tarım sektörünün modernleşmesiyle ilgilidir. Kentte 1950'li yıllardaki nüfus miktarı ve nüfus artış hızında meydana gelen bu ciddi artışın doğal

nüfus artışından ziyade, kente dışarıdan gelen göçlerle ilgili olduğu düşünülmektedir. Gaziantep'te kırdan kente göç 1960'lı yıllarda da devam etmiştir.

Şekil 9. 1950-1980 Arası Dönemde Gaziantep ve Türkiye'de Kentleşme Hızı.

1960-1965 yılları arasındaki dönemde Gaziantep'te kentleşme hızı %51 oranında artmıştır. 1965-1970 dönemi kentin cumhuriyet dönemindeki en yüksek kentleşme hızının yaşandığı yılları kapsamaktadır. Bu dönemdeki kentleşme hızı %70'tir (Şekil 9). Kentin nüfusu ise 227.652 kişiye yükselmiştir. Bu dönem boyunca kente göçle gelen alt gelir grubuna ait nüfus, yoğunluklu olarak; Adıyaman, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa gibi yakın kentlerden gelmekteydi. 1965'te kent nüfusunun %8'ini Gaziantep doğumlu olmayanlar oluşturuyordu. Bu rakamlar Konya (%15), Kayseri (%18) ve Eskişehir (%46) gibi kentlerle kıyaslandığında daha az görülmektedir (Karadağ, 2011).

4.2.2.1. Gaziantep Kenti İmar Planları (1950-1980)

4.2.2.1.1. Hamit Kemali Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru Planı (1950)

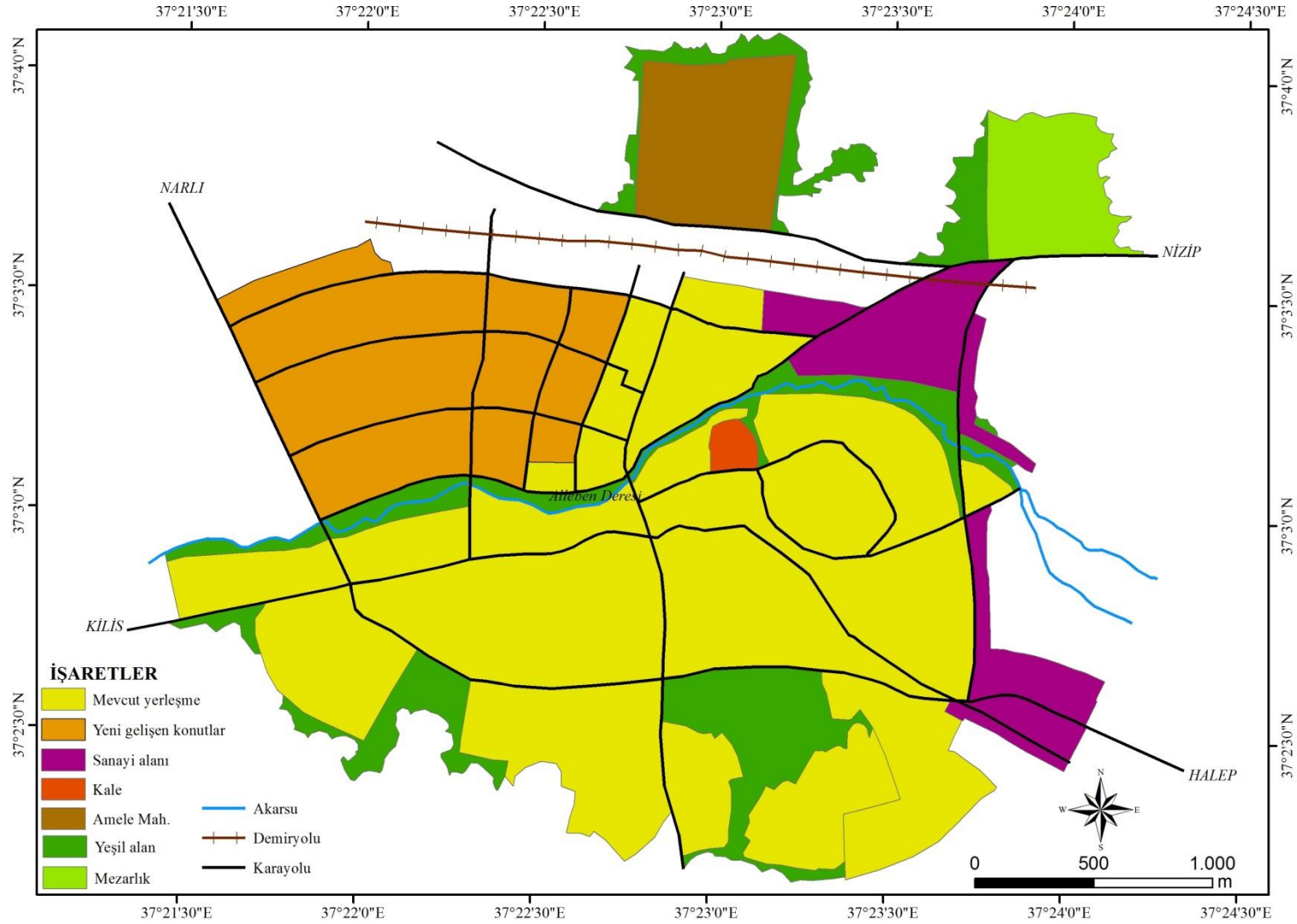
Gaziantep'in ikinci imar planı Yüksek Mimar Hamit Kemali Söylemezoğlu ve Yüksek Mimar Kemal Ahmet Aru tarafından 1950 yılında yapılmıştır (GBB, 2011). Planda, Herman Jansen Plan'ının önerdiği kentsel gelişme aksları sürdürülmüş, çalışma alanlarının kentin kuzeydoğusunda Nizip yolu çıkışında, güneydoğuda Halep yolu çıkışında yer alması öngörülmüştür (Şekil 10). Alleben Deresi çevresindeki açık ve yeşil alan düzenlemeleri bu planda da korunmuştur. Söylemezoğlu ve Aru'nun yaptığı bu ikinci planın uygulanmaya başlamasıyla kent merkezinde modern bir nitelik kazanmakta olan Gaziler Caddesi kesimi yenilenmeye başlamış, yol açma çalışmaları hızlanmış, eski kent kısmındaki yolların motorlu araç trafiğine uygun duruma getirilmesine çalışılmıştır. Kentin batı ve güneydoğusunda öngörülen gelişmesine koşut olarak gelişim Atatürk Bulvarı, İnönü ve Akkoyunlu Caddeleri yönüne kaymıştır.

Gaziantep kent nüfusunun 1950'lerden sonra göçlerle oluşan artış daha sonraki yıllarda da hız kazanmıştır. Bu artış, kent içinde özellikle göçle gelen nüfustan kaynaklı biçimde konut ve iş yeri sayısında da artışa neden olmuş, oluşan talep, kente yeni ve planlı konut ve işyeri alanlarının açılmasına ilişkin arayışları da beraberinde getirmiş, yaşanan gelişmeler söz konusu planın yetersiz hale gelmesine neden olmuştur.

Kentin ikinci nazım imar planının yapıldığı yıl olan 1955 yılından sonra kentin aldığı ilk göç dalgası sonucunda Karşıyaka Mahallesi oluşmuştur. 1950 yıllarından sonra giderek artan göç ile gelen düşük gelirli gruplar Karşıyaka ve Düztepe eteklerinde yer seçmiştir. Diğer yandan bu dönemde Jansen planında öngörülen akslar üzerinde gelişme devam etmiştir (GBB, 2011). Atatürk Caddesi devamında Ordu caddesinin açılması ile Kilis ve Halep aksı bu güzergâha kaymıştır. Üst gelir grubu kavaklık mevkiinde yer seçerek kentin güneybatı yönünde gelişmesini sağlamıştır. Garaj ve küçük sanatların geliştiği İnönü Caddesi bu dönemde açılmıştır. Kent merkezinin güneye ve batıya doğru büyüdüğü, merkez fonksiyonlarının ayrışmaya başladığı söylenebilir. Eski kent merkezinin yolları motorlu taşıt trafiğine uygun olacak şekilde genişletilmiştir. Bu dönemde hızlı gelişmeye karşın Alleben Deresi'nin kuzeyinde yer alan tarım alanları korunmuştur.

Makroformu etkileyen önemli bir diğer etken de İpek Yolunun E-90 karayolu olarak şimdiki Karşıyaka ve Gar binasının kuzeyinden bağlanmasıdır. Kent merkezi fonksiyonlarını taşımasının yanı sıra aynı zamanda şehirlerarası ulaşımın sağlandığı bu yolun yer değiştirmesi, bu fonksiyonların da merkez dışına taşınmasına yol açmıştır. Diğer bir etkisi de Karşıyaka, Yeşilova ve Boyno mahallelerinde kontrolsüz yapılaşma ve büyümenin oluşmasıdır. İstasyon Caddesi'nin devamı olan Nizip Caddesi'nde, Araban Yolu ve İpek Yolu üzerinde küçük sanayi gelişmeye başlamıştır. 1960-1975 yılları arasında Bahçelievler, Kavaklık ve Öğretmenevleri mahallelerinin yanı sıra Gaziantep kentinde 40'a yakın yeni mahalle oluşmuştur. 1975 yılında¹⁰ kentteki mahalle sayısı 75'tir. Bu mahallelerin büyük bölümü onaylı imar planının dışında kalan alanlarda, hazine arazilerinde ve hisseli bölünmeye uğramış alanlarda niteliksiz konut ve iş yeri yapımı hız kazanmıştır (Ay, 2001).

¹⁰ 1969 yılında 53 olan mahalle sayısı yaklaşık 6 yıl gibi kısa bir süre içerisinde 1975 yılında 75'e çıkmıştır. Kente yeni eklenen bu mahalleler şunlardır: Alleben, Aydıbaba, Beydilli, Bozoklar, Cemal Gürsel, Cumhuriyet, Cengiztopel, Düşkünler Evi, Etiler, Fevzipaşa, Gümüştepe, Girne, Gültepe, Göztepe, Hasırcıoğlu, İnönü, Karaoğlu, Karayılan, Kolejtepe, Ulucanlar, Teltigin, ve Üçoklar Mahalleleridir (Göğüş, 1997).

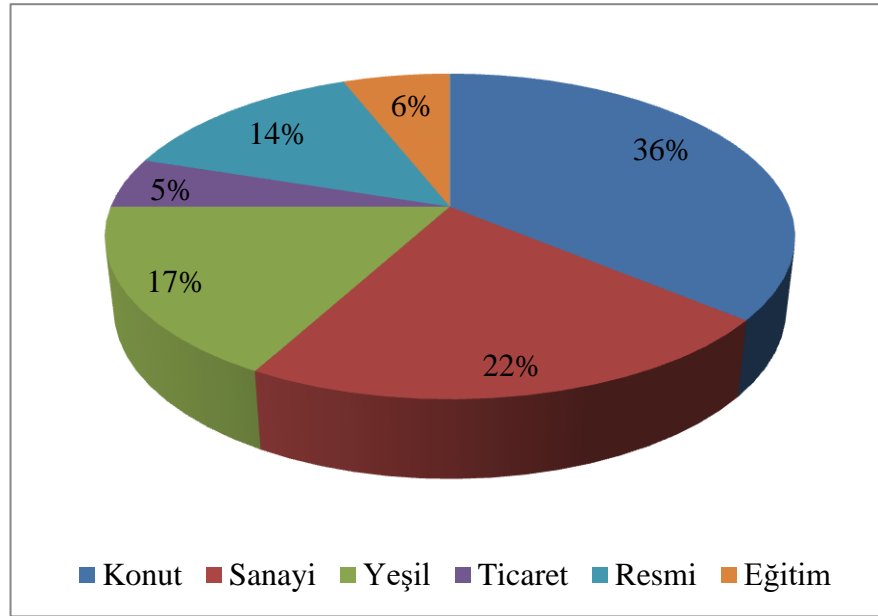

Şekil 10. Hamit Kemal Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru Planı (1950) (GBB, 2011).

4.2.2.1.2. Zühtü Can Planı (1974)

Gaziantep Kenti'nin bütüncül olarak üretilmiş olan üçüncü imar planı İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından yapılan yarışma yoluyla elde edilmiştir. Yapılan yarışmayı kent plancısı Zühtü Can ve ekibi kazanmış, kentin gelişmesi 1990'lara kadar bu plan kararları ile yönlendirilmeye çalışılmıştır (GBB, 2011).

Zühtü Can Planı'nda 1995 yılı hedef yıl olarak kabul edilmiş, bu yıla gelindiğinde kent nüfusunun 1 milyona ulaşacağı kabul edilmiştir. Hedef yıl için belirlenen nüfus doğrultusunda gelişme alanlarının yaygınlaştırılması öngörülmüştür. Hazırlanan planın alansal büyüklüğü yaklaşık olarak 8.010 hektara ulaşmıştır. Planın hedef yılına gelindiğinde nüfus tahminleri tutmamış, kentin nüfusu tahminlerin oldukça gerisinde kalmıştır. 1974 imar planına göre kentin %36'sını konut alanı, %22'si sanayi alanlarını, %17'si ise açık ve yeşil alanları, %14'ü resmi alanları %6'sı eğitim alanlarını, %5'i ise ticaret alanlarından meydana gelmektedir (Şekil 11).

Şekil 11. Gaziantep Kenti'nde Kentsel Arazi Kullanımı (1974) (Ay, 2001).

Bu plan döneminde, 8.010 hektar büyüklüğünde planlı alana sahip olan Gaziantep Kenti'nin mücavir (belediyenin kontrolü altındaki bölge) alan büyüklüğü ise 31.394 hektar dolayındadır (GBB, 2011). Bu dönem içinde, planlı alanlar bir önceki plana göre genişlemiş de olsa, kaçak yapılaşmalar ile belediyeler tarafından mevzi imar planı biçiminde plan onamaları ve buna bağlı kentin yaygınlaşması da devam etmiştir. Kaçak yapılaşmaların sürmesi ve mevzi planların kent bütününden

kopuk olarak ele alınması ile bütünden kopuk, sağlıksız kent parçalarının oluşumu hız kazanmıştır.

Gaziantep Kenti'nin üçüncü planının yapıldığı bu dönemde yeni gelişme alanlarının açılması hızlandırmış, imalat sanayi yer seçimi belirginleşmiş, kentin güney ve güneydoğusunda Organize Sanayi Bölgesi'nin temelleri atılmıştır. Küçük sanayi sitesi doğu yönünde geliştirilmiş, karşısında Gazikent Toplu Konut alanı oluşturulmuştur. Kaçak yapılaşma alanlarının büyümesi devam etmiş, doğu yönünde Çıksorut Mahallesi oluşmuştur. Üçüncü plan dönemine kadar tarımsal niteliği korunana İncilipınar, Değirmiçem ve Sarıgüllük üzerinde artan baskılar sonucunda yapılaşmaya açılmıştır. Orta ve üst gelir grubunun yer seçtiği bu alanlar yeni kent merkezinin de geliştiği kesim olmuştur. Bu kesimde valilik, emniyet belediye gibi yönetim birimlerinin yer alması ile hız kazanmıştır. Hemen her yöne doğru yapısal gelişme olmuş kentsel saçaklanma¹¹ şeklinde büyüme görülmüştür (GBB, 2011).

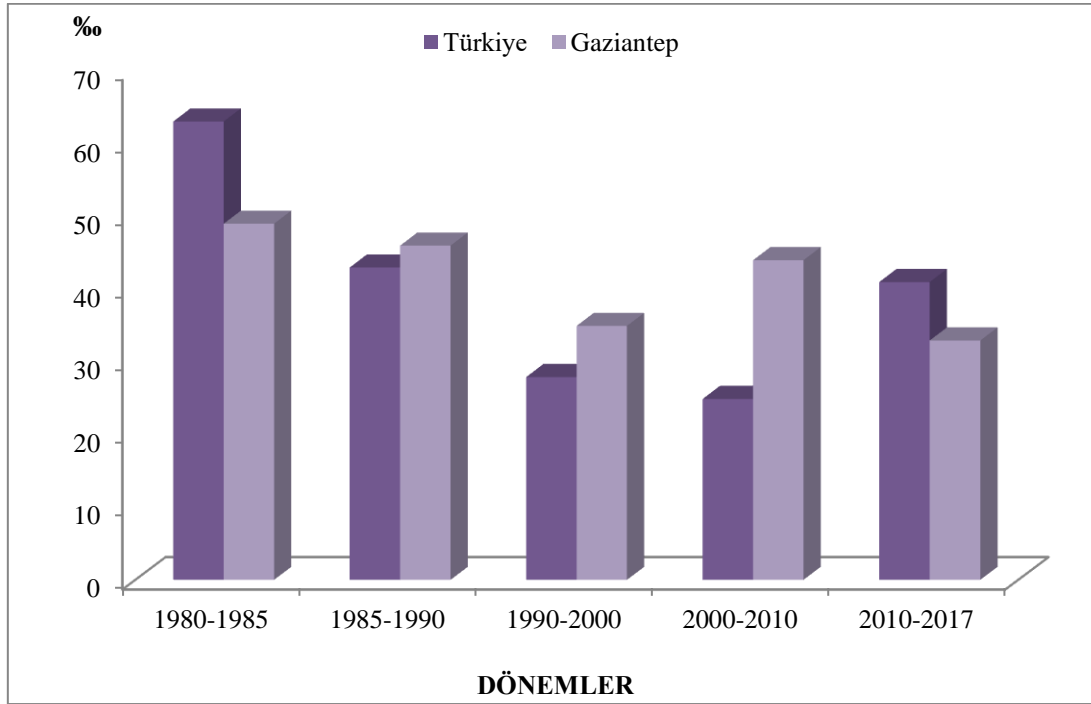
4.2.3. Sermayenin Kentleşmesi Döneminde Gaziantep Kenti (1980 ve sonrası)

1980 yılından günümüze kadar olan dönemde Gaziantep Kenti'nde ve Türkiye genelinde 1980-1985 döneminden sonra kentleşme hızı yavaşlamaya başlamış ve süreç günümüze kadar devam etmiştir. Bu dönemde, Gaziantep'teki kentleşme hızı bir önceki döneme (1975-1980) göre yükselerek %49 seviyesine yükselmiştir. Elbette bunda bir önceki kentleşme döneminde (Emek Gücünün Kentleşmesi) uygulanan politikalar etkili olmuştur. Ancak bu oran Türkiye'nin kentleşme hızından (%63) düşüktür (Şekil 12).

Gaziantep Kenti'nin 1980 yılındaki nüfusu 374.290 kişidir ve beş yıl sonra 104.345 kişi artarak 478.635 kişiye ulaşmıştır (DİE, 1985). 1980'li yıllar aynı zamanda ülkelerin değil onların bir alt parçası olan bölgelerin önem kazandığı ve buna bağlı olarak yerel birimlerin dünya üretim sistemine entegre olduğu bir dönemdir (Başak ve Saraçoğlu, 2011). Bu gelişmelere bağlı olarak bölgesel kalkınma

¹¹Kentin kontrolsüz bir şekilde yayılmasıdır. Genellikle konut ve ticari binaların kırsal alanlarda, henüz yapılaşmaya maruz kalmamış kentin çeper alanlarında gelişmesi sonucu ortaya çıkar. Tek-aile konutlarında ikamet eden kullanıcıların şehir merkezinde işlerine gitmek için kendi özel otomobillerini kullanmaları, dünyada kentsel saçaklanma eğilimini tetikleyen dinamiklerden en önemlisidir. Kentsel saçaklanma ve onun muhtemel sonuçları üzerine değerlendirme yapıldığında, olumsuz sonuçları artmakta ve bu olumsuz sonuçların büyük bir kısmı kent sakinlerini ve yerel çevreyi etkilemektedir (Tepe, 2010).

planları hazırlanmaya başlanmış ve Gaziantep Kenti de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni kapsayan GAP içinde yer almıştır.

Şekil 12. Türkiye'nin Gaziantep Kenti'nin 1980 Sonrası Kentleşme Hızı.

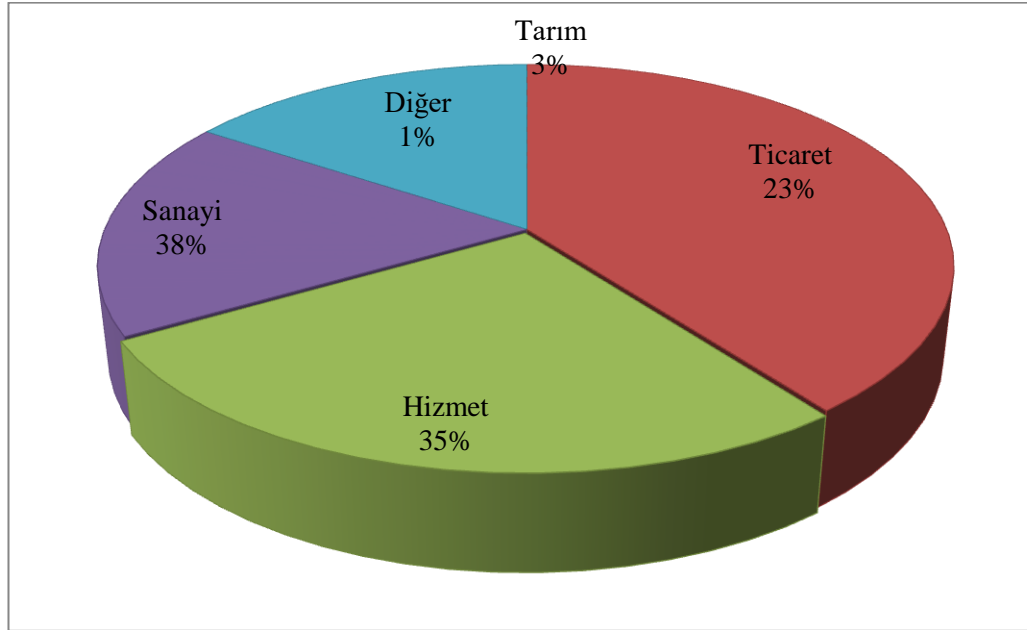
1970'li yılların sonunda o zamana kadar hakim olan üretim sisteminin (fordizm) çözülüp, post-fordist¹² üretim sistemine geçilmesiyle birlikte eski geleneksel bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma anlayışı prestij kaybetmeye başlamış; post-fordist kuramlar çerçevesinde mekanın dinamizmini ve sosyo-ekonomik gelişim süreci içerisindeki belirleyiciliğini irdeleyen yerel kalkınma anlayışı gündeme gelmiştir. Son yıllarda ülkemizde de Gaziantep, Denizli gibi örneklerle, Anadolu'nun Kaplanları gibi kimi tanımlamalar adı altında “Yerel Kalkınma ve Yeni Sanayi Odakları” konuları gündeme gelmiştir (Çakmak ve Erden, 2005).

1970-1990 arası dönemde Gaziantep'te sanayinin yer seçimi yerleşme alanlarını şekillendirmiştir. İmalat sanayi önce kent merkezinin güney ve güneydoğusunda yer alırken, daha sonra merkezin doğusunda ve kuzeyinde gelişmiştir. Planlı olarak Küçük Sanayi Sitesi karşısında Gazikent toplu konut alanı

¹² Tüketim taleplerini karşılayabilmek için üretimin esnek bir modelde (*tüketim taleplerine göre farklılaşabilen bir şekilde*) yerine getirildiği, iş gücü ve makineleşmede esnek uzmanlaşmanın sağlandığı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretimde yaygın olarak kullanıldığı, bir üretim ve birikim rejimidir (Saklı, 2013).

oluşturulmuştur. İncilipınar, Değirmişem, Sarıgüllük mahalleleri üzerinde artan yapılaşma baskıları sonucunda bu alanlar imar planı ile yapılaşmaya açılmıştır. Kentte yaşayan orta ve üst gelir grubunun yerleştiği bu yeni alanların bir kısmı zaman içinde yeni kent merkezinin geliştiği alan haline gelmiştir. Stadyum yanındaki Defterdarlık binasının yapımı ile başlayan yeni kent merkezi gelişimi; Valilik, Emniyet ve Belediye binalarının yapımı ile hız kazanmış ve bugün Muammer Aksoy, Gazi Muhtar Paşa, İstasyon ve Kültür Park arasında kalan alan kentin MİA'nı¹³ oluşturmuştur.

Üst gelir grubu bu dönemde Kavaklık prestij bölgesini terk etmeye başlamış, ve daha yüksek katlı, daha geniş dairelere yerleşmiştir. Fevzi Çakmak Bulvarı'nın genişletilmesi ve bu yol üzerinde SSK Bölge Hastanesinin yapımıyla, yeni yapılaşma alanları bu yol üzerinde yer almıştır (GBB, 2011). Gaziantep'te 1980-1990 yılları arasında yaşanan toplu sanayileşme faaliyetlerinin bir sonucu 1990 yılında iş kollarının dağılımında da bir değişiklik yaşanmıştır. Çalışan nüfusun % 3'ü tarım sektöründe, %23'ü ticaret, %35'i hizmetler ve %38'i ise sanayi sektöründe çalışmaktadır (Şekil 13).

Şekil 13. Gaziantep'te Çalışan Nüfusun İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılışı (1990) (DİE, 1990).

¹³ (MİA), kentlerin merkezi kısmında, toplu bir şekilde sahip, ticari faaliyetlerin yüksek yoğunluğa eriştiği ve dikey yönde yüksek kazandığı alanlar olarak tanımlanabilir. Modern anlamda 19. Yüzyılın sonları ile 20. Yüzyılın başı arasında batılı kentler de ortaya çıkmıştır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2015).

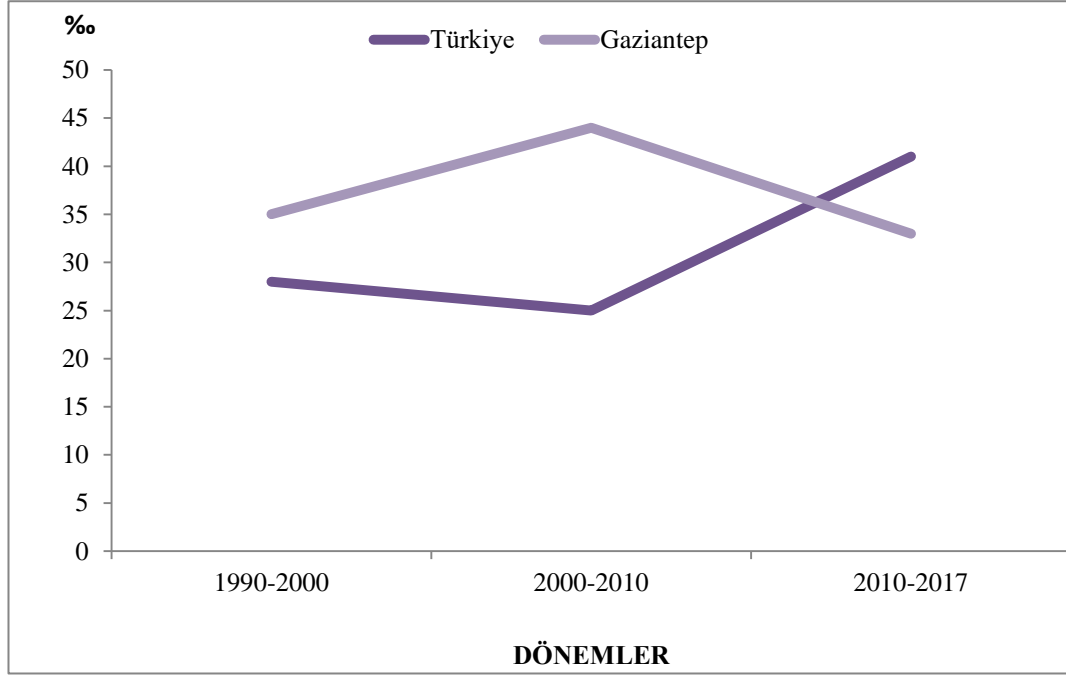
1990 yılında kentin nüfusu 600 bini (603.434) aşmıştır (DİE, 1990). Kentleşme hızı bir önceki döneme göre düşmüş olmakla birlikte, Türkiye'nin kentleşme hızından (%43) daha fazla bir artış göstererek %46 seviyesine ulaşmıştır. Bu gibi gelişmeler neticesinde; yaşanan sorunlar, kaçak yapılaşma eğilimi, mevzi imar planları ile planlı alanlar dışına yapılaşmaların sığraması ve kentin gereksinimleri dikkate alınarak 1989 yılı sonrasında yeni bir plan elde edilmesine yönelik çabalar ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, kentin mücavir alan sınırlarının genişletilmesine yönelik girişimler sonucunda mücavir alan 71.934 hektara çıkarılmıştır (GBB, 2011).

4.2.3.1. Hilmi Oğuz Aldan Planı (1990)

Mücavir alanın genişletilmesi sonrasında Gaziantep Kenti'nin bütüncül olarak yeniden nazım imar planı hazırlanması çalışmaları başlatılmış, kentin dördüncü nazım imar planı belediye tarafından 1990 yılında H. Oğuz Aldan'a hazırlanmıştır. Gaziantep'in dördüncü Nazım İmar Planında hedef yıl olarak 2005 yılı kabul edilirken, hedef yıl nüfusu ise 1.800.000 kişi olarak belirlenmiştir. Yapılan bu yeni planla kentin planlı alanlarının büyüklüğü 8.000 hektardan 21.000 hektara çıkarılmıştır (GBB, 2011). 1990 yılı planlama çalışmasında; Gaziantep Kenti'nin nüfusundaki hızlı artış dikkate alınarak, bu nüfusun konut talebini karşılamak amacıyla öncelikle kentin Kuzey ve Güneyinde, İbrahimli, Kızılhisar bölgelerinde, gelişme alanları planlanmıştır. Genellikle özel mülkiyette olan bu alanlarda gerçekleştirilen konut alanı planlaması, kentte önemli düzeyde arsa stokunun oluşmasını sağlamıştır.

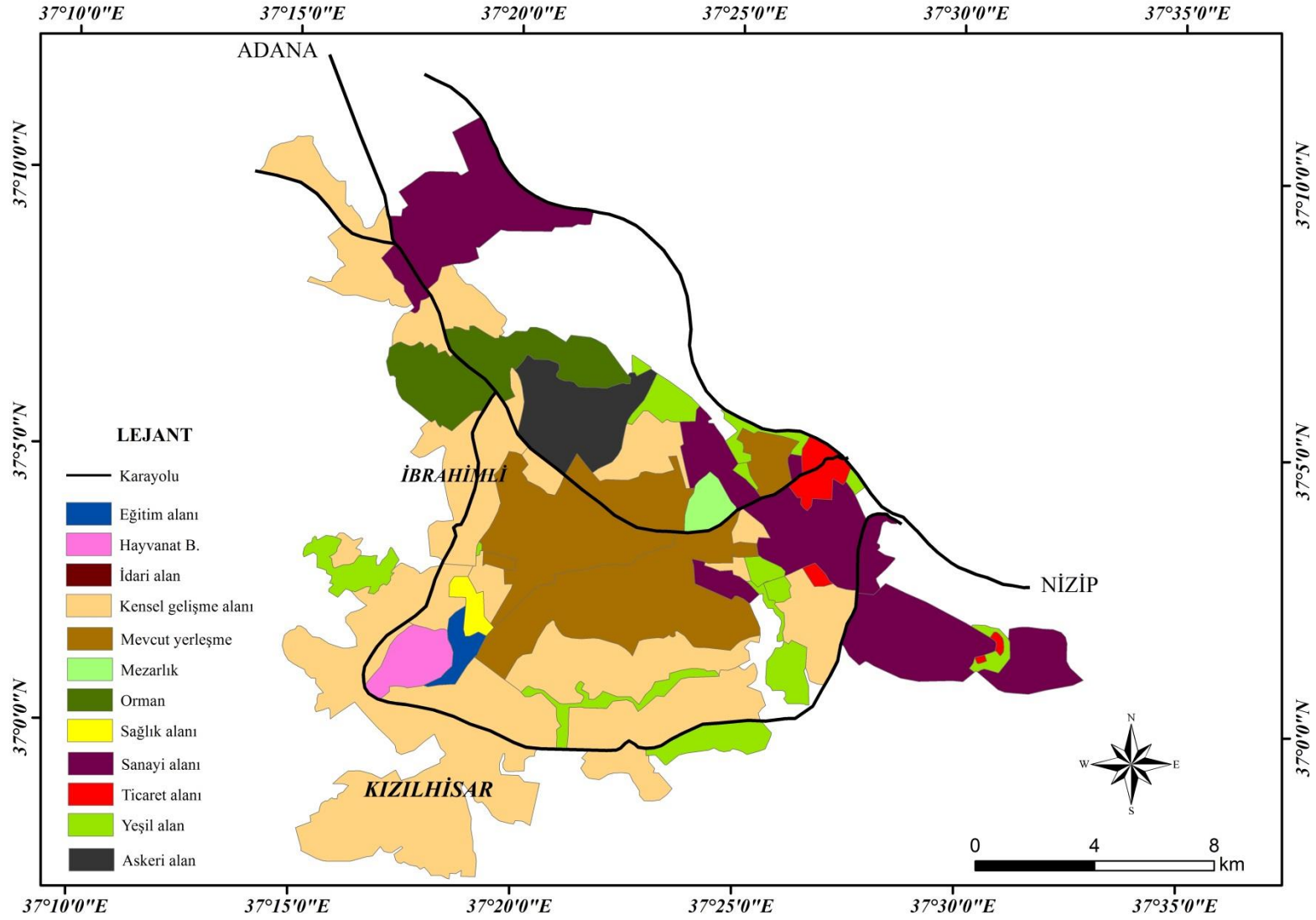
1990 yılı nazım imar planı ve bu plana göre sonraki yıllarda etaplar halinde geliştirilen ve onaylanan uygulama imar planları ile gecekondulaşmayı önlemek, belediye mülkiyetine dayalı sosyal konut alanları ve altyapılı arsa üretmek amacıyla yeni kentsel yerleşme projeleri geliştirilmiştir. Bunlar arasında; Göllüce Konut Gelişme Alanı, Kızılhisar-Serince Konut Gelişme Alanı, Bağlarbaşı Konut Gelişme Alanı, Sam Mezrası Konut Gelişme Alanı, öne çıkan planlama bölgeleridir. 1990 sonrası yapılan planlarla kentin planlı konut alanı yaklaşık 4.500 hektar artarak 7.400 hektara çıkarılmıştır (GBB, 2011).

Gaziantep Kenti'nde çalışanların sektörel dağılımında hep ilk sırayı alan sanayi kentin gelişmesinde de başat sektör olmuştur. Sanayide yaşanan gelişmeler plan kararlarını etkilemiş, plan kararlarıyla da sanayinin gelişmesini destekleyecek kararlar alınmıştır. 1990 planlarıyla kentte var olan sanayi alanları büyütülmüş, yaklaşık 1.800 hektar olan sanayi alanları, 2.250 hektara çıkartılmıştır (GBB, 2011).

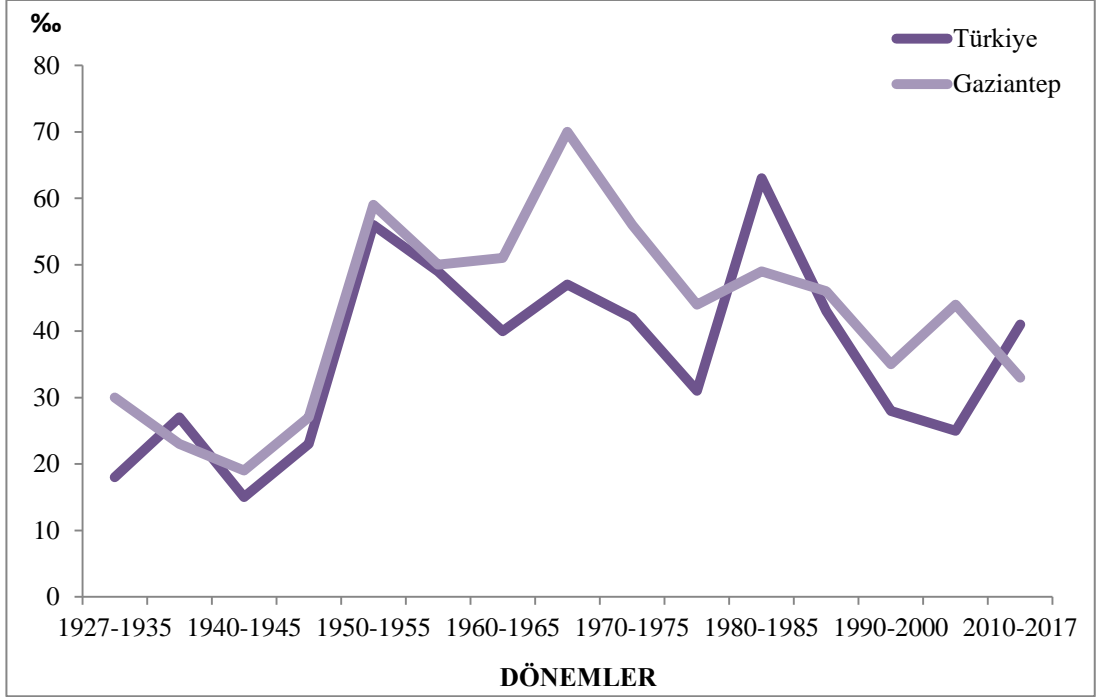
Şekil 14. Türkiye'nin ve Gaziantep Kenti'nin 1990 Sonrası Kentleşme Hızı.

Geliştirilen plan kararlarıyla, geleneksel merkezin özgün niteliklerine dönmesini destekleyecek kararlar yaşama geçirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, kentin doğusunda ağırlıklı olarak toptan ticaret türlerini bünyesinde toplayan yeni bir ticari merkez, GATEM (Gaziantep Ticaret ve Endüstri Merkezi) oluşturulmuştur (Şekil 15). Kentin çok merkezli olmasına yönelik çabalar kapsamında, yeni bir alt merkez ise kentin kuzeyindeki Araban yolu üzerinde, TEM otoyolunun kente girişinde planlanmıştır. Bu bölgede yaklaşık 40 hektarlık bir alanda yeni otogar ve bölgeye hizmet edecek iş alanları oluşturulmuştur. Gaziantep Kenti'nde 1990-2000 yılları arasındaki dönemde yıllık nüfus artış hızında bir azalma meydana gelmesine rağmen, kentleşme hızının hala %35 gibi Türkiye ortalamasının (%28) üstünde olduğu görülmektedir (Şekil 14). Gaziantep kent nüfusu 2000 yılında 853.515 kişiye yükselerek metropoliten kent olma yolunda adımlar atmıştır (DİE, 2000).

Şekil 15. Oğuz Aldan Planı (1990) (GBB, 2011).

ADNKS' ye göre kentin 2007 yılında nüfusu 1.175.042'ye yükselmiştir (TÜİK, 2017). Kentleşme hızı ise bir önceki döneme (1990-2000) göre artarak 2000-2010 döneminde %44 seviyesine yükselmiştir (Şekil 16). Elbette bunda hem doğal nüfus artışı hem de kente yönelik devam eden göçler etkilidir

Şekil 16. Türkiye’de ve Gaziantep Kenti’nde Kentleşme Hızı (1927-2017).

2011 yılından sonra Orta Doğu’da yaşanan savaş ve Suriye’de yaşanan iç çatışmanın yol açtığı göç nedeniyle Gaziantep savaş ortamından gelen mültecilerin odak noktası olmuştur. Kentin bu bölgelere coğrafi bakımdan yakın ve ekonomik bir cazibe merkezi olması da bu göçlerin yaşanmasında etkili olmuştur. Suriyelilerin nüfusu ile ilgili en güncel veri 2014 yılına ait olmakla birlikte Gaziantep kent merkezinde yaşayan Suriyelilerin sayısı 246.620’dir (Gaziantep Kent Konseyi, 2014). Fakat bu sayıya kayıt dışı sığınmacılar dahil edilmediği için daha fazla sığınmacının kentte yaşadığı düşünülmektedir. Kentin 2017 yılındaki toplam nüfusu ise 1.663.273 kişiye yükselmiştir (TÜİK, 2017). Günümüzde (2010-2017 arası dönem) Gaziantep’te kentleşme hızı %33 seviyesindedir. Türkiye’de ise %44’tür (Şekil 16). Bu oran nüfus sayımının yapıldığı 1927-1935 ve 1980-1985 nüfus sayımlarından sonra kentleşme hızının ülke kentleşmesinden düşük olduğu üçüncü dönem olarak dikkat çekmektedir.

4.2.3.2. Gaziantep'te Planlı Gelişen Kentsel Konut Alanları

Son dönemlerde plan kararlarıyla batıda İbrahimli, güneybatıda Yeditepe ve güneyde Taşlıca bölgesinde planlı konut alanı gelişmeleri yaşanırken, Belediyeler ve TOKİ önceliğinde bir bölümü gecekondü dönüşüm projesi niteliğinde olan kentin farklı noktalarında (Beylerbeyi, Seyrantepe, Perilikaya, Serinevler, Yeşilkent) yapılan toplu konut çalışmaları ile konut gelişmeleri yeni bir aşamaya taşınmıştır.

Gaziantep merkez kent olarak nitelendirebileceğimiz alanda planlı gelişmiş konut alanları ağırlıklı olarak kentin batı, kuzey batı, güney batı ve güney bölgelerinde gelişmiştir. Son yıllarda belediyeler ve TOKİ aracılığıyla kentin kuzeyinde ve doğusunda gerçekleştirilen toplu konut uygulamaları ile bu bölgelerde de plan kararlarıyla konut gelişmeleri yaşanmaya başlanmıştır. Ancak bu uygulamalar, proje bazında ve dar kapsamlı olarak gerçekleşmiştir. Planlı gelişen konut alanları, Şehitkamil ilçesinde merkezden kuzeybatı yönüne, İbrahimli Bölgesi'ne doğru gelişme gösterirken, Şahinbey İlçesi sınırları içinde ise planlı konut gelişmeleri merkezin batısında Alleben Deresi'ne paralel biçimde Kavaklık ve Öğretmenevleri Mahallelerinden batı yönünde ilerlemiş, Binevler Mahallesi sonrasında güneyde Gaziantep Üniversitesi yerleşkesi karşısına sıçramış ve buradan da güney doğuda Karataş Bölgesi'ne ilerlemiş durumdadır. Örneğin günümüzde Mavikent ve Akkent yerleşmeleri kentin güneyinde inşa edilmiş yeni konut alanlarındandır.

TOKİ ile yapılan işbirliği ile geliştirilen konut projelerinde ise kat yüksekliklerinin 7-10-12 katlara ulaştığı, genel olarak yüksek katlı ve yoğun yapılaşmaların tercih edildiği görülmektedir. Bu projelerin bir bölümü, kamu mülkleri üzerinde, henüz hiçbir yapılaşmanın bulunmadığı boş alanlarda (Örneğin; Beylerbeyi TOKİ Konutları) bir bölümü ise geçmişte kaçak ve düzensiz yapılaşmış alanlarda (Örneğin; Perilikaya-Serinevler TOKİ uygulamaları) kentsel dönüşüm projeleri olarak geliştirilmiş ve yapılmıştır (Fotoğraf 1). Günümüzde Şahinbey Belediyesi'nin kentsel dönüşüm kapsamında Özdemirbey Caddesi üzerinde inşa ettiği konutlar bu planlı gelişen yerleşmelerdendir (Fotoğraf 2).

Bu projeler aslında Gaziantep Kenti'nde soylulaştırma¹⁴ sürecine işaret etmektedir. Gaziantep'in mekânsal dokusunda günümüz kentlerinde görülen yeni bir mekân düzenlemesi yaklaşımı göze çarpmaktadır. Bu yeni anlayışa göre büyük kentlerin tarihsel geçmişleri uluslararası turizm piyasaları hedeflenerek yeniden keşfedilmekte ve kentsel mekânlar bu anlayış içerisinde yeniden düzenlenmektedir (Öncü, 2016). Gaziantep için de bu durum söz konusudur. Havaalanı yolu üzerinde bulunan gecekonduların yerleşmelerinin kente gelen turistlerin yol boyunca kentin yoksul halkını görmemeleri için yıkılıp yerlerine toplu konut projeleri ile yüksek binaların yapılması bu duruma bir örnek oluşturmaktadır.

Fotoğraf 1. Havaalanı Yolu Üzerinde Bulunan Perilikaya-Serinevler TOKİ Konutları (12.05.2016).

Fotoğraf 2. Özdemirbey Caddesi Üzerindeki Çamlıca Konutları (07.08.2016).

¹⁴ Soylulaştırma çok yönlü bir dönüşümün sonucu olarak kentsel yeniden yapılanmanın bir parçası olduğu kadar aynı zamanda kentsel yeniden yapılanmanın bir sonucudur. Soylulaştırma en genel anlamıyla kent içi çöküntü alanlarındaki sosyo-ekonomik bakımdan sınıfsal, fiziksel bakımdan ise mekânsal ayrışmayı ifade etmektedir. Diğer bir deyişle kavram bölge halkının yerinden edilmesi sürecine karşılık gelmektedir (Akalin, 2016). Yukarıda belirttiğimiz gibi belediyenin Perilikaya-Serinevler Bölgesi'nde yaptığı TOKİ uygulamaları bir soylulaştırma örneğidir.

Ayrıca Güneydoğu'nun ilk ve en büyük konseptli konut projesi sayılan ve Gaziantep'te gelir seviyesi yüksek kesimin yeni yaşam alanı olarak adlandırabileceğimiz *Antepia* konutları da kentin en modern yaşam alanı olmasının yanında bir kapalı toplum olma özelliği de taşımaktadır (Fotoğraf 3). Görüldüğü üzere Gaziantep'te daha çok kapitalist kentlerde görülen ayrışık ya da birbirine benzemeyen yapıların çoğunlukta olduğu mekânlar söz konusudur.

Fotoğraf 3. Bir Kapalı Toplum Özelliği Gösteren Antepia Güvenlikli Siteleri (09.08.2016).

4.3. GAZİANTEP KENTİ'NDE NÜFUSUN MAHALLELERE GÖRE DAĞILIMI

4.3.1. Gaziantep Kenti Mahalle Nüfuslarının Gelişimi (1969-1990)

1969 yılında Gaziantep Kenti'ndeki mahalle sayısı 53'tür (Gaziantep Kent Bütünü, 1971). 1969-1975 yılları arasındaki altı yıl gibi kısa bir sürede mahalle sayısı % 70'lik bir artışla 75'e ulaşmıştır 1975 yılında kent nüfusu 300.882'dir (DİE, 1975). Gaziantep Kenti'nde 1960'ların sonunda bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1969'da Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması ile imalat sektörünün gelişmesi
- 1970'de Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi'nin (KÜSGEM) kurulması

Gaziantep Kenti bu iki önemli faktörün etkisiyle tarıma dayalı bir ekonomi olmaktan çıkarak sanayi ağırlıklı bir gelişme göstermeye başlamıştır. Bu nedenle kent yoğun göç almaya başlamıştır. 1970'lerde kente göçle gelenlerin yer tercihlerinde:

- Merkezde boş alanların azlığı ve arsa fiyatlarının yüksekliği
- Doğudaki boş alanların kıymetli tarım arazisi olması
- Batıdaki bağlık alanlarda arsa fiyatlarının yüksekliği ve mevsimlik yerleşme alanı oluşu

Kente gelenlerin dış mahallelere yerleşmesini zorunlu kılarak bu bölgeler de gecekondu oluşumuna olanak tanımamışken, kentin kuzeyinde, (Karşıyaka, Yeşilova ve Hacı Baba mahalleleri) kuzeydoğusunda, (Çıksorut ve Yeni Mahalle) güneyinde, (Alibaba, Ünaldı, Yavuzlar, Düztepe, Saçaklı, Nuri pazarbaşı ve Hoşgör mahalleleri) gecekondu yayılmıştır. Tablo 4 incelendiğinde 1969 yılında kentte nüfusun en fazla olduğu mahalle 13.780 kişiyle kuzeydeki Yeşilova Mahallesi'dir. 1970'ler de kentteki gecekonduların dağılışı:

- Fabrikaların kentin dışında bulunması,
- İş-konut yakınlığı ve ekonomik faktörler de etkili olmuştur.

Kentin doğu kesiminde bulunan gecekondu kent yaşantısı ile oldukça kaynaşmış durumdadırlar. Gecekonduların sayısına bakıldığında, 1960 yılında kentteki gecekondu sayısı 6400 ve gecekondu da yaşayan nüfus 38.000'dir 1969 yılında 8500 ev olup burada yaşayanların nüfusu 52.000'e yakındır. Bu sayı kent nüfusunun yaklaşık % 31'ni oluşturmaktadır (Gaziantep Kent Bütünü, 1971).

Kentin iyi nitelikli yapıları genellikle Kavaklık, Bey, İsmet Paşa Caddesi, Atatürk Bulvarı, Karagöz ve Hürriyet Caddeleri, Gaziler Caddesi üzerinde toplanmıştır. Bu bölgeler aynı zamanda şimdiki MİA'nın çekirdeğini oluşturmaktadır.

Tablo 4. 1969 Yılında Gaziantep Kenti'nde Bulunan Mahalleler ve Nüfusları

Mahalle Adı	Nüfus	Mahalle Adı	Nüfus
1.Akyol	5200	28.Kepenek	2160
2.Alaybey	3380	29.Kılınçoğlu	1723
3.Alibaba	7100	30.Kocaoğlan	1300
4.Aydınbaba	1500	31.Kozanlı	2120
5.Bekirbey	4000	32.Kozluca	2800
6.Bey	2460	33.Kurtulus	3000
7.Bostancı	2900	34.Nuri pazarbaşı	6580
8.Boyacı	2960	35.Saçaklı	5020
9.Cabi	1180	36.Savcılı	4360
10.Çakmak	3800	37.Sefer paşa	2200
11.Çamlıca	7660	38.Sultan Selim	4760
12.Çıksorut	3660	39.Suyabatmaz	1460
13.Çukur	1900	40.Şahinbey	1620
14.Daracık	1540	41.Şahveli	1880
15.Delbes	720	42.Şekeroğlu	3860
16.Düğmeci	1260	43.Şenyurt	4680
17.Düztepe	5640	44.Ulucanlar	1880
18.Eyuboğlu	3300	45.Ünaldı	8160
19.Gündoğdu	2420	46.Tepebaşı	2640
20.Hacıbaba	5600	47.Tışlakı	3040
21.Hoşgör	9700	48.Türk tepe	3000
22.İsmet paşa	2720	49.Yaprak	5000
23.Kanalıcı	2640	50.Yavuzlar	7760
24.Karagöz	1460	51.Yazıcık	1680
25.Karatarla	1540	52.Yeni	2860
26.Karşıyaka	5300	53.Yeşilova	13780
27.Kavaklık	3120	Toplam nüfus	193.983

Kaynak: (Gaziantep Kent Bütünü, 1971).

Çalışma sahasında kentleşmenin 1980 yılından sonra çok yüksek boyutlara ulaşması kentin alansal olarak plansız gelişmeye başlamasını beraberinde getirmiştir. Böylelikle birçoğu altyapısız ve kontrolsüz gelişen yeni kenar mahalleler ortaya çıkmıştır.

1990 yılına gelindiğinde kent nüfusu 603.434'e yükselmiştir (DİE, 1990). 75 olan mahalle sayısı ise % 66'lık bir artışla 113 olmuştur. 1990'da Gaziantep kent nüfusunun % 45'i yeni kurulan 38 mahallede ikamet etmektedir. 1975–1990 yılları arasında kent nüfusu 300.552 kişilik bir artış göstermiş olup bu miktarın ise yaklaşık % 91'i yeni gelişen mahallelerde yaşarken % 9'u ise eskiden var olan 75 mahallede yaşamaktadır. Genelde daha üst gelir seviyesindeki insanların talebi nedeniyle bu kesimlerde arazi rantı da artmıştır. Nitekim İbrahimli ve Kızılhisar bölgeleri 1990'lı yıllarda hızla yerleşime açılmıştır. Bu dönemde Gaziantep Büyükşehir Belediyesi yoğun göçleri sindirmek amacıyla 200 m² büyüklüğündeki küçük parselleri ücretsiz olarak göç edenlere dağıtmış ve çarpık kentleşmenin boyutu artmıştır. Bu nedenle 1990 yılında yoğun nüfuslu olan mahallelerin büyük bir kısmı göçle gelen yoksul kesim tarafından oluşturulmuş veya büyütülmüştür. Göçle gelen insanların yer tercihlerinde hemşeri-akraba ilişkileri gibi ağ türü ilişkiler etkili olmuştur. Kente göç ederken kurulan toplumsal ilişkiler konuttan iş bulmaya kadar birçok ihtiyacın karşılanmasında büyük bir paya sahip olmuştur. Bu dönemde kentin alansal olarak gelişmesiyle beraber, gelir seviyesi yüksek olan kesim daha çok kentin kuzeybatısındaki İbrahimli Bölgesi'ne memur ve orta kesim ise kentin güneybatısındaki Karataş (Kızılhisar) Bölgesi'ne yerleşmiştir. Bunun yanında, günümüzde 40 bini aşan öğrenci sayısına sahip Gaziantep Üniversitesi'nin ana kampüsünün de Karataş Bölgesi'nde olması bu alanın hızla nüfuslanmasına neden olmuştur.

1990 yılında mahallelerin ortalama nüfus büyüklüğü 5.340 kişidir. Nüfusun 2.500 kişinin altında olduğu 40 adet mahalle bulunmaktadır (Şekil 17). Bu mahallelerden 6'sı dışındakilerin hepsi merkezi iş sahası içerisinde yer alırken diğerleri kentin kenarlarında konumlanmışlardır.

2.501-5.000 arası nüfusa sahip mahalleler kentin doğu, batı ve kenar kısımlarının yanı sıra kentin çekirdek kısımlarında yer almaktadır (Şekil 17). Kent nüfusunun % 18'lik payını oluşturan bu mahallelerin geneli düşük gelire sahip insanların yaşadığı yerlerdir. Gruptaki en fazla nüfusa sahip yerleşme 4.980 kişilik nüfusu ile Sultanselim Mahallesi olurken en az nüfusa sahip yerleşme ise 2.709 nüfusu ile kentin batısındaki Güneykent Mahallesi'dir.

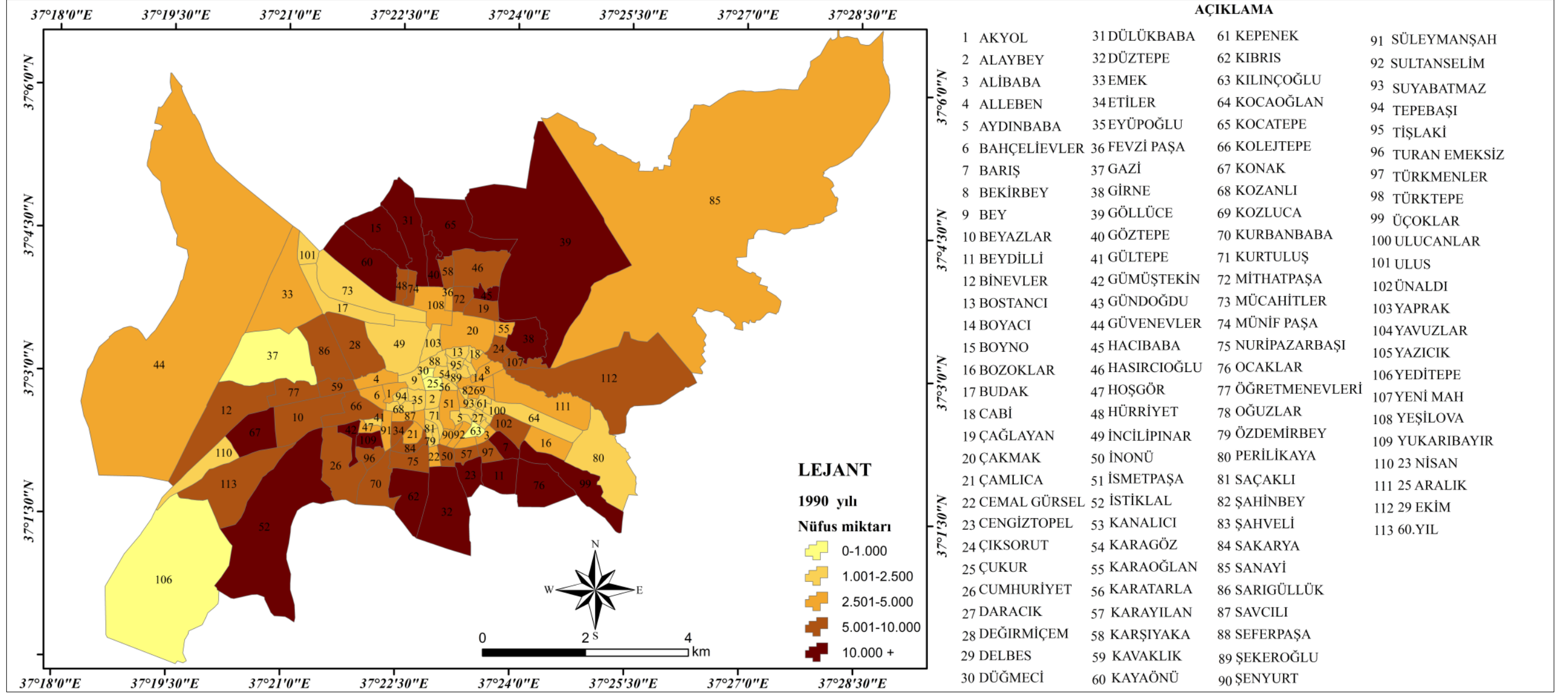
5.001-10.000 arası nüfuslu yerleşmeler kentin kuzey ve güneyinde yoğunlaşmaktadır. Kent nüfusunun % 28'lik kısmına karşılık gelen bu mahallelerden kentin güneyindeki Cumhuriyet Mahallesi 9.660 kişilik nüfusu ile bu gruptaki en fazla nüfusa sahip yerleşmedir.

Kentte **10.000 ve üzeri** nüfus grubunda toplam 19 mahalle bulunmaktadır. 1990 yılı itibariyle kentin en kalabalık yerleşmesi 15.312 kişilik nüfusa sahip Cengiz Topel Mahallesi'dir. Nüfus miktarı açısından gruptaki en az nüfusa sahip mahalle ise Üçoklar Mahallesi'dir (Şekil 17). Kentin demografik ağırlık merkezini oluşturan bu mahalleler 1980 sonrası göçle gelen nüfusun tercih ettiği yerleşmelerdir. Bu gruptaki mahallelerin kent nüfusundaki payı yaklaşık % 37'dir.

1975-1990 yılları arasında mahalleler nüfus artış miktarları açısından değerlendirildiğinde kentin çekirdek kısmında yer alan mahalleler nüfus kaybetmişlerdir. Bunun en önemli nedeni bu mahallelerin merkezi iş sahası sınırları içerisinde yer alması sebebiyle **konut dışı kullanım alanlarının fazla olmasıyla** ilişkilidir. Kentin kenarında bulunan mahalleler ise nüfus kazanmışlardır. Bu nüfus artışı daha çok 1980 sonrası kente yapılan göçlerle gerçekleşmiştir. Kente göçle gelen kesimin mahalle tercihlerinde **hemşerilik bağları gibi ağ ilişkileri** önemli rol oynamıştır. Çünkü kente göç ederken kurulan toplumsal ilişkiler konuttan iş bulmaya kadar birçok ihtiyacın karşılanmasında büyük bir paya sahip olmuştur.

Yoksul kesimin inşa ettiği gecekondular ilk aşamada konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik bir strateji olarak görülürken, giderek kat veya oda ya da apartmanlaşmayla sahibine kira geliri sağlayabilen bir gelir kaynağı olarak önem kazanmıştır (Şengül, 2002). Bu durum bazen eşitsiz güç ilişkileri temelinde gerçekleşmektedir. Yani kentli yoksul kesim içinde bir grup insanın diğerlerinin üzerinden zenginleşmesini, refahını arttırmasını betimlemektedir.

Nöbetleşe yoksulluk olarak kavramsallaştırılan bu sürecin temel özellikleri; her seferinde arsa ve konut piyasasında kurulan ilişkilere dayanması, iş piyasasında kurulu olan hemşerilik esaslı ilişkilerle eklemlenmesi, bu piyasalarda yaratılan getirilerin sistem içinde yer alanlara eşitsiz dağıtımı ve son olarak bu eşitsiz getiriler ışığında yükselen politik ilişkilerdir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2013). Kente ekonomik nedenlerle göçle eden kesim yukarıda bahsettiğimiz gibi kente geldiklerinde kurdukları ağ ilişkilerinin kuvvetli olmasının yanında belirli bir maddi birikimle göç etmektedirler. Buna karşın ekonomik açıdan göçe hazırlıksız yakalan aileler de bulunmaktadır. Kısa süre içinde yaşadıkları ili, ilçeyi ya da köyü terk etmek zorunda kalan bu kesim bölgede yaşam standartları diğerlerinden daha kötü olan kişileri kapsamaktadır. Dolayısıyla kentte mahalle nüfusunun dağılışı kente gelen nüfusun **göç ettiği yerdeki ekonomik durumu da** etkili olabilmektedir.

Şekil 17. Gaziantep Kenti'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (1990).

4.4.2. Gaziantep Kenti Mahalle Nüfuslarının Gelişimi (1990-2000)

2000 yılında kentin mahalle nüfuslarında ciddi artışlar görülmüştür. Bu durumun bir sonucu olarak Gaziantep alansal olarak da hızla büyüme kaydetmiştir. Kentin 2000 yılında kapladığı alan yaklaşık 37 km²'dir. Özellikle kentin güneybatıda bulunan Kilis, Halep ile batıda adana yolu istikametinde geliştiğini söyleyebiliriz. Güneybatı doğrultusunda gelişmesinde üniversitesinin burada bulunmasının etkisi vardır. Çalışma sahasında nüfusun 2000 yılında mahallelere göre dağılışına bakıldığında batıda İbrahimli ve kuzeydoğuda bulunan Gazikent bölgelerinde nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bölgeler 1990 sonrası planlı dönemde yerleşmeye açılmış ve 2000'li yılların başında nüfuslarını hızla arttırmışlardır. Ancak kente göçle gelenler bu planlı gelişen alanlardan daha çok Karşıyaka, Düztepe, Ünalı ve Hoşgör gibi mevcut kenar mahallelere yerleşmiş veya bunların kenarlarına yeni mahalleler eklemiştir. Böylece Gaziantep kuzeybatı, batı ve güneybatı yönünde planlı gelişirken, özellikle iç kesimlerde, doğu ve güneydoğu yönünde kontrol dışı gelişmeye başlamıştır.

2000 yılında kentteki mahallelerin sayısı 147'dir. Ortalama mahalle nüfusu ise 5.340 kişidir.

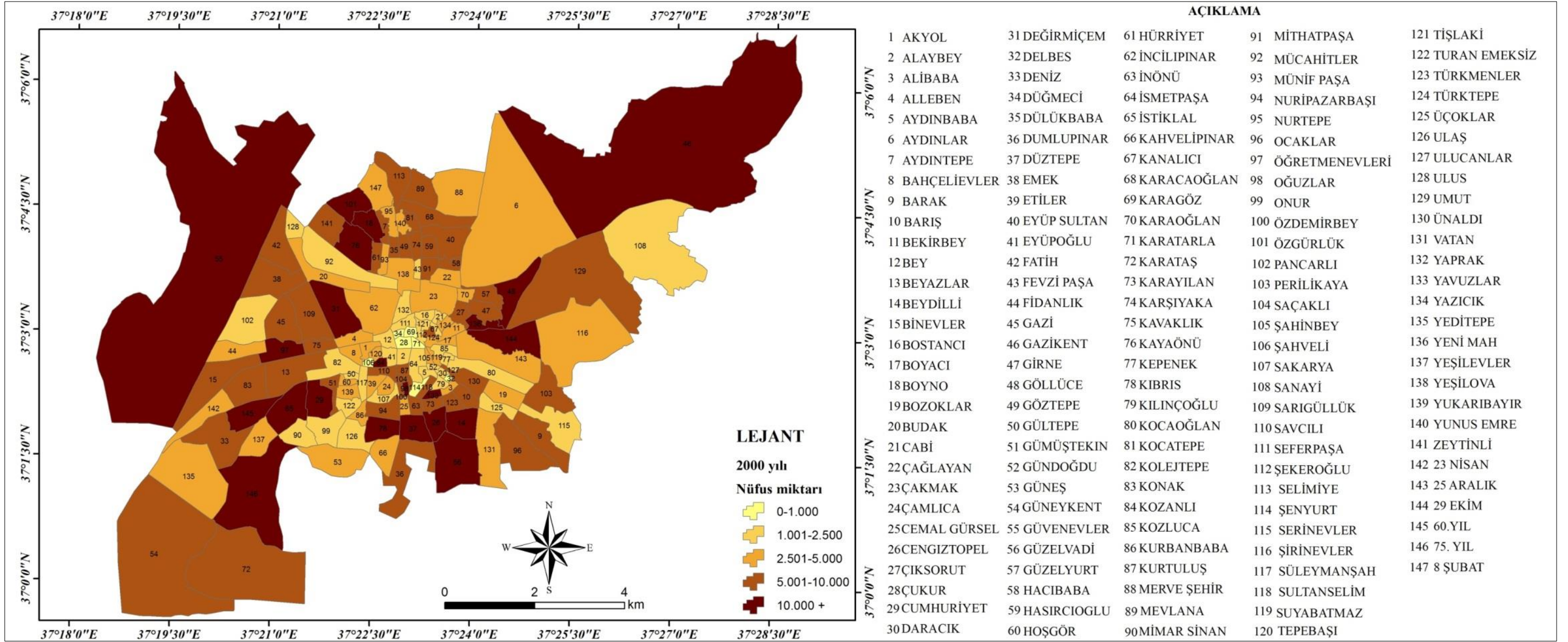
2000 yılında nüfusun **0-1000** kişi arasında olduğu mahalleler 1990 yılına göre nüfusu giderek düşen mahalleler kentin merkezi iş sahasında konumlanmış alanlardır (Şekil 18). Kentin toplam nüfusu içinde %3,6'lık paya sahip olan bu mahallelerin sayısı 7'dir. Nüfusu en az olan yerleşme Karatarla Mahallesi'dir. Şenyurt Mahallesi 959 kişilik nüfusu ile bu gruptaki en fazla nüfusa sahip yerleşmedir.

1.000-2.500 arası nüfus grubuna göre kentte 33 mahalle bulunmaktadır. Genelde kentin çekirdek kısmı ve çevresinde yer alan bu mahalleler %6,4'lük oranla kent nüfusunun da en az paya sahiptir. Gündoğdu Mahallesi 1.052 kişilik nüfusu ile en az nüfusa sahip yerleşmedir. Kentin batısındaki Pancarlı Mahallesi ise bu gruptaki en fazla nüfusa sahip yerleşmedir.

2.501-5.000 arası nüfusa sahip mahallelerin sayısı 38'dir ve kent nüfusunun %17'lik payını oluşturmaktadırlar. MİA içerisinde yer alan İncilipınar Mahallesi 2.638 kişilik nüfusu ile en az nüfusa sahip yerleşmedir. Kentin kuzeyindeki Nurtepe Mahallesi ise en fazla nüfusa sahip yerleşmedir.

Kentin demografik ağırlık merkezini oluşturan **5.001- 10.000** arası nüfusa sahip mahallelerin çoğu genelde kentin kenar mahalleleri (Şekil 18) konumunda olup altyapı bakımından yetersizdirler. Kent nüfusunun %37'lik bir kısmını oluşturan bu mahallelerin sayısı 47'dir. Kavaklık Mahallesi bu gruptaki en az nüfusa sahip yerleşme olurken Sarıgüllük Mahallesi 9.918 kişilik nüfusu ile en fazla nüfusa sahip yerleşmedir.

10.000 ve üzeri nüfus miktarına sahip mahallelerin sayısı 22 olup toplam nüfusun %36'lık bir kısmını oluşturmaktadırlar. Yeni Mahallesi en az nüfusa sahip yerleşmedir. Gazikent Mahallesi ise bu gruptaki en fazla nüfusa sahip yerleşmedir.

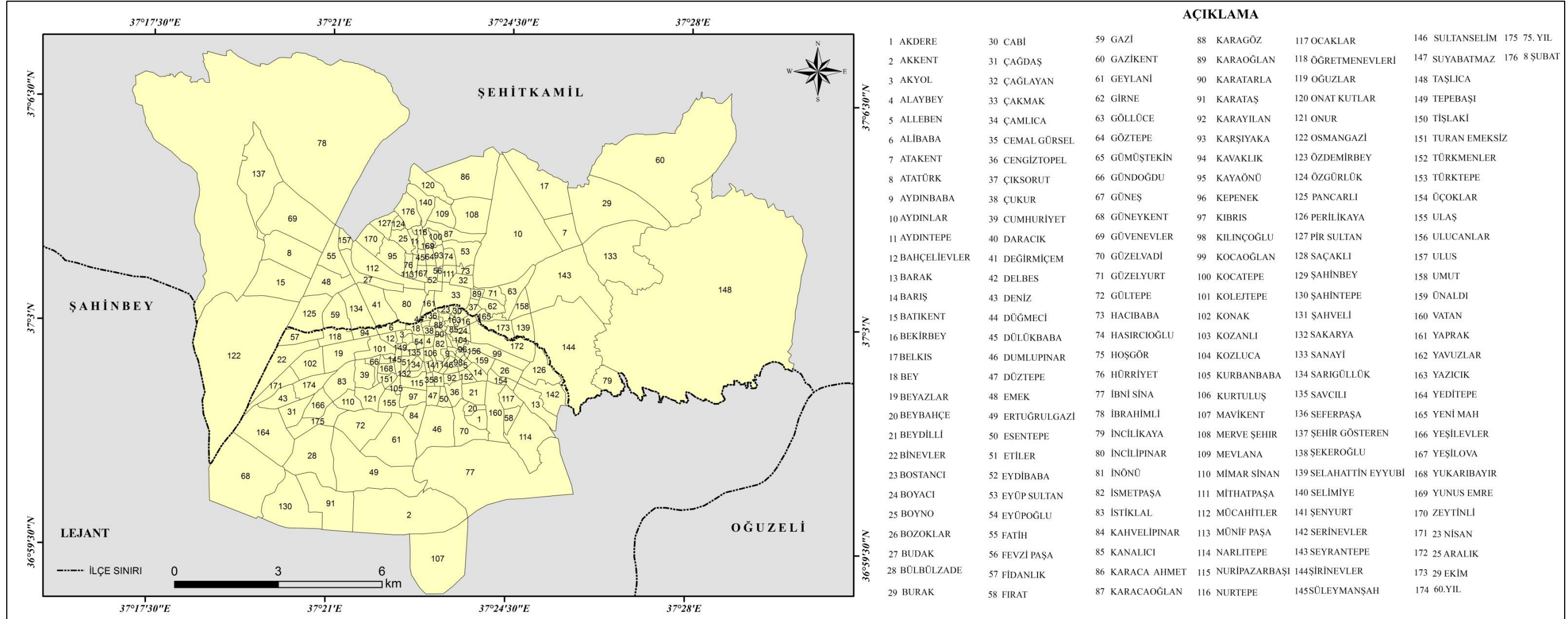

Şekil 18. Gaziantep Kenti'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2000).

4.4.3. Gaziantep Kenti Mahalle Nüfuslarının Gelişimi (2000-2017)

2000 yılında 147 olan mahalle sayısına 30 mahalle daha eklenerek bu sayı günümüzde 176 mahalleye ulaşmıştır (Şekil 19). 2000-2017 arası dönemde yer tercihlerinde daha çok **toplu konut türü** yapılaşmalar önemli ölçüde rol oynamaktadır. 2017 yılı itibariyle ortalama mahalle nüfusu 9.400 kişidir. Bu durum kentin hem alan bakımından geliştiğini hem de nüfusunu hızla arttırdığının bir göstergesidir. TÜİK'e göre 2017 yılında kentin nüfusu 1.663.273 kişidir. Kentin hızla nüfuslanması arazi değerlerinde de artışa neden olmuş ve böylece kentte yatay büyüme yerine dikey büyüme hız kazanmıştır.

2017 yılında **0-1.000** arası nüfusa sahip mahallelerin sayısı 22'dir. Bu mahalleler kent nüfusunda % 1'den daha az paya sahiptir. Büyük çoğunluğu kentin çekirdek kısmında yer alan bu mahalleler **kuruluş gelişim sürecinin** başlangıç aşamasında kurulması ve mahallenin sosyal bir birim olması nedeniyle hem az nüfuslu hem de alan bakımından küçüktür. Bu alanlarda nüfusun az oluşunun hatta bazı mahallelerde azalmanın meydana gelmesinin konut dışı kullanım alanlarının özellikle ticari iş yerlerinin çokluğu ile bağlantısı vardır. Karatarla Mahallesi 36 kişi ile aynı zamanda Gaziantep'in en az nüfusa sahip yerleşmesidir (Şekil 20). Çukur ve Düğmeci mahalleleri gruptaki diğer yerleşmelerdendir. Gruptaki en fazla nüfusa sahip Ulucanlar Mahallesi'nin nüfusu ise 992 kişi'dir. Kent merkezinde yer alan bu mahalleler **arazi fiyatlarındaki yükseklik, konutsal kullanımdan ziyade ticari kullanımın fazlalaşması, yeniden yapılanma için gerekli arazi varlığının azlığı, arazi rant değerlerinin yüksekliği, kat irtifasının düşüklüğü, ulaşımındaki gelişmeler sonucunda merkezden çevre alanlara tercihlerin artışı gibi sebeplerden fazla nüfus çekememişlerdir.** Bu grupta yer alan İbrahimli ve Sanayi mahallelerini ayırmak gerekmektedir. Çünkü bu mahalleler Kentin çekirdek kısmında yer almamaktadır. Bunlar daha çok kentin gelişme yönünün tersinde olması ve toplu konut alanlarının yoğunluk kazandığı mahallelerin sayıca fazlalaşması ile taleplerin buralara artması nedeniyle yerleşme yeri tercihlerinde düşüşler yaşayan mahallelerdendir.

Şekil 19. Gaziantep Kenti'ndeki Mahalleler (2017).

Fotoğraf 4. Suburcu Caddesi/Çukur Mahallesi (21.09.2015).

1.001-2.500 arası nüfusa sahip mahallelerin sayısı 24'tür. Bu mahalleler kent nüfusunda % 2.2'lik paya sahiptir. Kentin kuzeyindeki Yeşilova Mahallesi 2.464 kişilik nüfusu ile en fazla nüfusa sahip yerleşmedir. Kentin kenar mahallerinden olan Özdemirbey Mahallesi ise 1.062 kişi ile gruptaki en az nüfusa sahip yerleşmedir.kent

2.501-5.000 arası nüfusa sahip mahallelerin sayısı 32'dir. Bu mahalleler kent nüfusunda % 7'lik paya sahiptir. Kuzeydeki Aydıntepe Mahallesi 4.693 kişi ile en fazla nüfusa sahip yerleşmedir. Kentin güneyinde bulunan Etiler Mahallesi'nin nüfusu ise 2.533 kişidir.

5.001-10.000 arası nüfusa sahip mahallelerin sayısı 36'dır. Kent nüfusunda % 16'lık bir paya sahiptir. Bu mahallelerden kent kuzeyindeki Beykent Mahallesi 9.871 kişi ile gruptaki en fazla nüfusa sahip mahalledir (Şekil 20). Güneyde bulunan Kahvelipınar Mahallesi ise 5.115 kişilik nüfusu ile gruptaki en az nüfusa sahip yerleşmedir.

10.001-20.000 arası nüfusa sahip mahallelerin sayısı 45'tir. Bu mahalleler kent demografik ağırlık merkezini oluşturup kent nüfusunda % 41,2'lik bir paya sahiptir. Bunlardan kent kuzeyindeki Mevlana Mahallesi bu gruptaki en fazla nüfusa sahip yerleşme olurken güneydeki Cengiztopel Mahallesi ise en az nüfusa sahip yerleşmedir.

Fotoğraf 5. Gaziantep'in Gecekondu Yerleşmelerinden Biri Olan Yeşilova Mahallesi/ Karşıyaka Bölgesi 12.10.2015.

2017 nüfus verilerine göre nüfusun 20.000 ve üzerinde olduğu mahalle sayısı 12'dir. Bu mahalleler kent nüfusunun % 22,5'lik kısmına karşılık gelmektedir. Kentin güneyindeki Karataş, Yeditepe, Güneykent ve Şahintepe mahalleleri nüfusun en fazla olduğu yerleşmelerdir (Şekil 20). Bu mahalleler genelde yapılaşmanın imar planı dâhilinde geliştiği alanlardır. Nüfus miktarının fazla olmasında **Gaziantep Üniversitesi'nin ve Tıp Fakültesinin burada konumlanmış olması, kentin bu istikamette gelişmesi, yeterli talep gören arazi varlığı ve TOKİ uygulamaları etkilidir.**

Fotoğraf 6. Gaziantep’te Yapılaşmanın İmar Planı İçerisinde Geliştiği Karataş Bölgesi (11.08.2016).

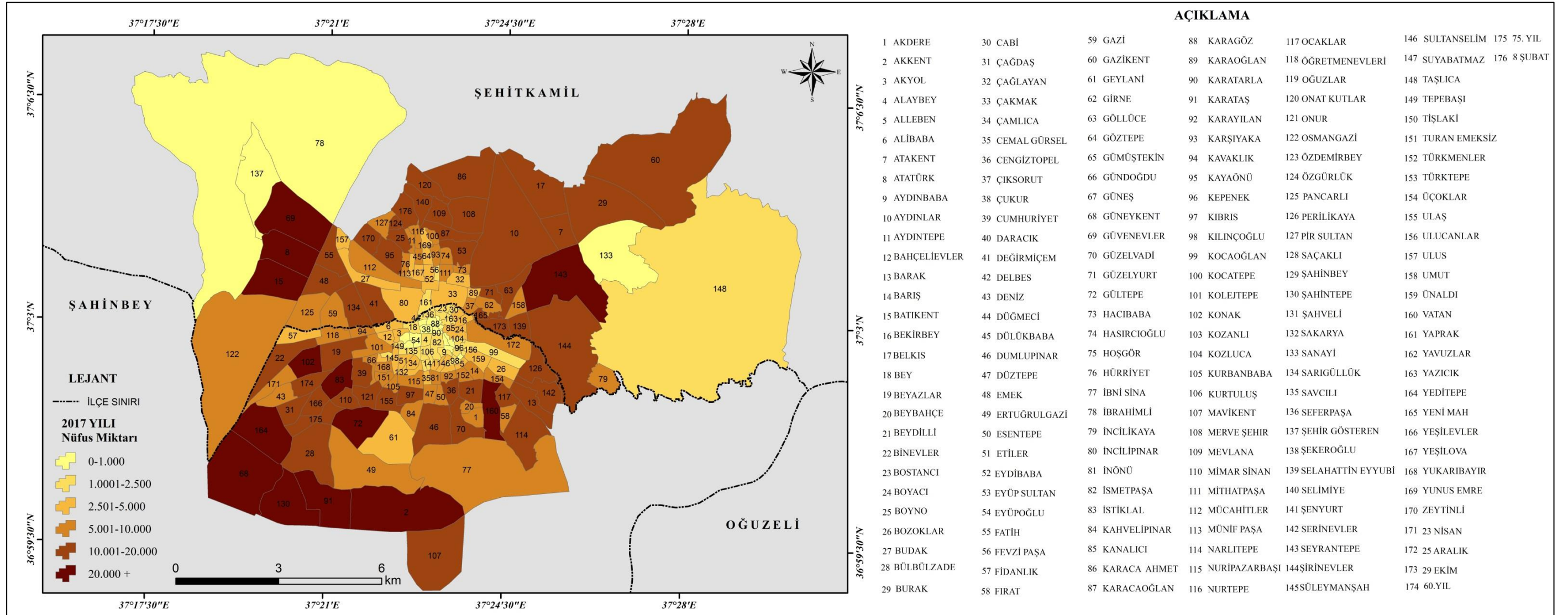
Yukarıda saydığımız mahallelerin dışında nüfusun 20.000 ve üzerinde olduğu diğer yerleşmelere baktığımızda kentin batısında Batıkent, Güvenevler ve Atatürk mahalleleri, doğusunda Seyrantepe Mahallesi, güneyinde Güneş, Akkent ve İstiklal mahalleleri ve güneydoğusunda ise Vatan Mahallesi’dir (Şekil 20). Saha çalışmasında edinilen bilgilere göre genelde 5-6 katlık apartmanlardan oluşan ve yüksek gelire sahip insanların oturduğu bu mahalleler nispeten geniş caddelere ve yeşil alanlara sahiptir. Elbette yukarıda saydığımız mahallelerin gelişmesinde ulaşım da etkilidir. Nitekim tramvay hattının ikinci etabı 12 Eylül 2012’de Karataş tramvay hattının açılması ile gerçekleşmiştir.¹⁵ Böylelikle kentin güneyinde, kent merkezine erişim açısından, topoğrafya ve arada kalan yoğun ve kaçak yapılaşmış bölgeler nedeniyle sorunlar bulunan bölgede yaşayan/yaşayacak insanların merkeze erişimi daha da kolaylaştırıldı. Diğer yandan bu hattın doğrudan ve kısa sürede Gaziantep Üniversitesi Yerleşkesi’ne de erişim sağlayacak olması, bölgedeki konut alanlarının kısa süre içinde gelişmesini destelemiştir. Tramvay bu alanlarda arsa fiyatlarını arttırdığı gibi kente göçle gelen insanlar için de bir cazibe yaratmıştır.

¹⁵ Gaziantep kent içi ulaşımında raylı sistemlerin kullanımına yönelik başlatılan çalışmalar sonucunda projelendirilen Tramvay Hatlarının ilk etabı Burç Kavşağı ile Gar arasında projelendirilmiş ve proje doğrultusunda uygulamaya geçilmiş, hat kullanıma açılmıştır (GBB, 2011).

Fotoğraf 7. Gaziantep'te Yapılaşmanın İmar Planı İçerisinde Geliştiği İbrahimli Bölgesi (Güvenevler Mahallesi) 20.09.2016.

Ayrıca yapımı henüz tamamlanmamış olan Gaziantep Şehir Hastanesi'nin de kentin güneyindeki İbn-i Sina Mahallesi sınırları içerisinde kurulacağı düşünülürse kent gelişim yönünün güneydeki Kilis Yolu istikametinde olacağı söylenebilir. Buna karşılık Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin TOKİ aracılığıyla kentin kuzeyindeki Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'nde inşa edilecek olan 50.000 konutluk Kuzeyşehir projesi ile 300.000 kişilik bir uydu kent oluşturulması amaçlanmaktadır. Eğer proje tamamlanırsa kentin en önemli sorunlarından biri olan konut probleminin çözüleceği ve kent içindeki daralma ve tıkanıklığın azalacağı yerel aktörler tarafından düşünülmektedir. Kentin nüfusu günümüzde daha çok güneyde kümelenmektedir. Böylece söz konusu proje hayata geçtiğinde kentin sadece güneyde değil kuzeyde de yığılacağını söyleyebiliriz.

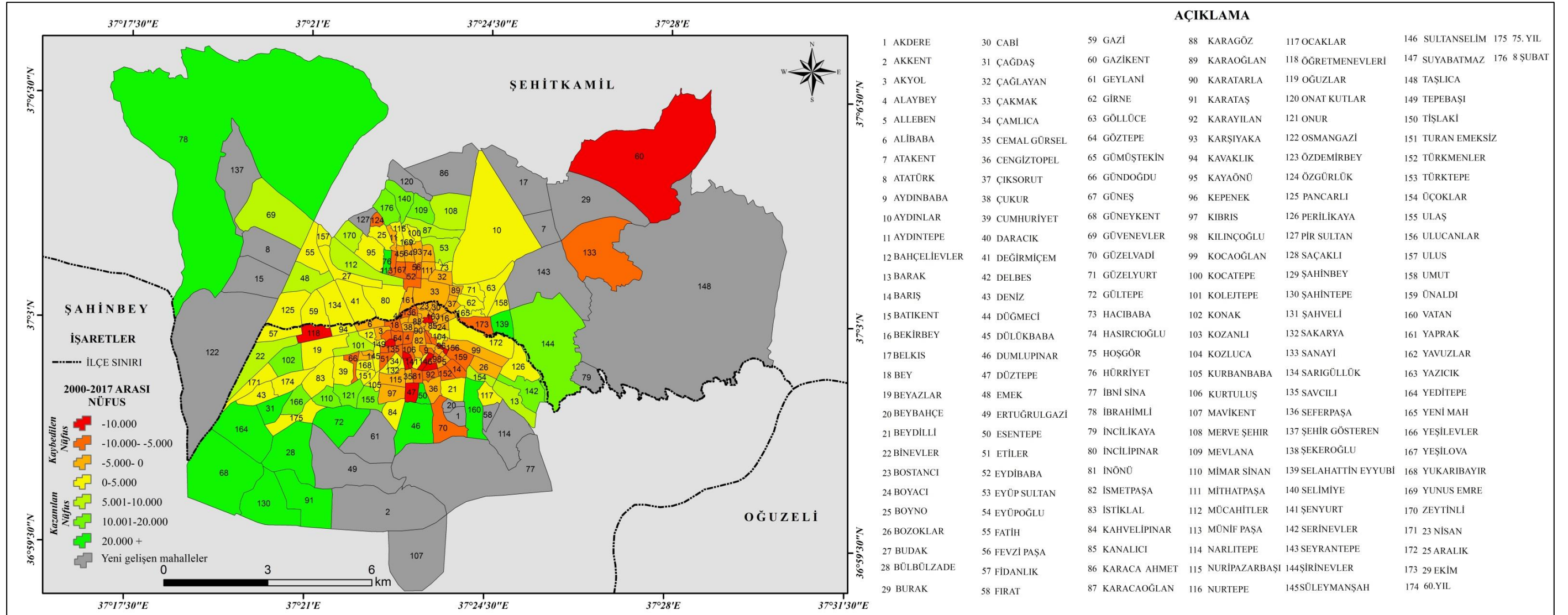
Şekil 20. Gaziantep Kenti'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2017).

Kent 2000–2017 yılları arasında mahalleler nüfus miktarı gelişimi açısından değerlendirildiğinde nüfus kaybeden 76 mahalle dışında diğerleri değişik miktarlarda nüfus kazanmışlardır. Nüfus kaybeden mahallelerin büyük çoğunluğu kentin çekirdek kısmında yer almaktadır. Diğerleri ise merkez çevresinde, kentin batısında ve doğusunda konumlanmışlardır (Şekil 21). Bu mahalleler TOKİ tarzı yapılaşmaların yoğunluk kazandığı mahallelerin sayıca fazlalaşması ile taleplerin buralara artması ve kentin iş ve ticaret sahası içinde yer aldığından nüfus gelişimi açısından düşüşler yaşamaktadır.

1.000 kişinin altında nüfus kazanan mahallelerin sayısı 14'tür. Bu mahallelerden 4'ü MİA¹⁶ içerisinde yer aldığından diğerleri ise kentin gelişim yönü istikametinin tersinde olması ve talebin buralara düşük olması nedeniyle az nüfus çekmişlerdir. 1.001-5.000 arası nüfus kazanan mahalleler kentin çekirdek kısmının çevresinde, kuzeyde ve batıda kümelenmişlerdir (Şekil 21). Merkez çevresindekiler arazi fiyatlarındaki yükseklik, ticari kullanımın fazlalaşması ulaşımdaki gelişmeler sonucunda merkezden çevre alanlara tercihlerin artışı gibi sebeplerden fazla nüfus çekememişlerdir.

5.001-10.000 arası nüfus kazanan mahalleler kentin batısında, kuzeyinde ve güneyinde olmak üzere üç alanda yer almaktadır. 10.001- 20.000 arası nüfus kazanan mahalleler kentin, kuzeyinde ve güneyinde ve doğusunda konumlanmıştır (Şekil 21). Kentin doğusunda yer alanlar geniş arazi varlığı ve toplu konut projesinin etkisiyle nüfuslanmışlardır. 20.000 üzerinde nüfus kazanan mahalleler kentin gelişim yönünde olması, yeterli talep gören arazi varlığı ve ulaşım nedeniyle aşırı nüfus kazanmışlardır.

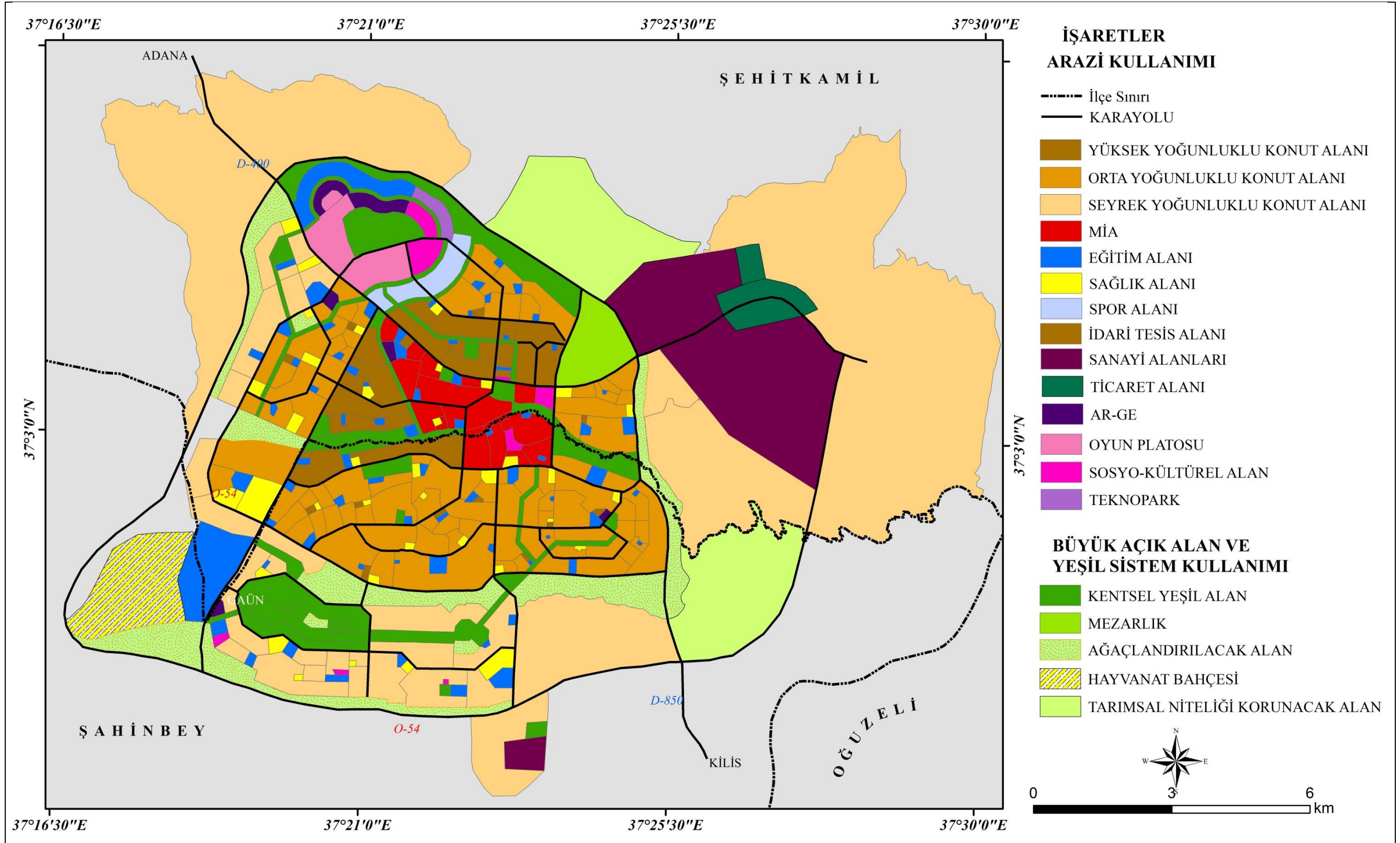
¹⁶ Gaziantep Kentinde MİA planlı yaşama geçilmesi öncesinde Kale'nin güneyinde, Gümrük Caddesi, Eski Saray Caddesi, Belediye Caddesi ve Karagöz Caddesi gibi akslarda ve bu aksların çevresinde bulunan hanlar ve çarşıların bulunduğu bölgede oluşmuştur. Bu alan çevresinde gelişen kent merkezi, planlı müdahalelerle, geleneksel dokuda bozulmalara neden olacak biçimde açılan Hürriyet Caddesi, Suburcu Caddesi ve Gaziler Caddesi çevresinde yayılmış ve genişlemiştir. Kentin yeni gelişme alanlarının 1970'li yıllarda Alleben Deresi'nin kuzeyinde oluşmaya başlaması ile birlikte zaman içinde başta kentin yönetsel fonksiyonları olmak üzere, merkezi iş alanı içinde yer talebi olan kullanımların önemli bölümü de Alleben Deresi'nin kuzeyine taşınmıştır. Günümüzde Gaziantep Merkezi İş Alanı ikili yapısıyla dikkat çekmektedir. Geleneksel merkez günlük perakende ticaret yoğunluklu olarak işlevini sürdürürken, kuzeydeki yeni gelişen bölge kamu kurumları ve büro hizmetleri açısından öne çıkmaktadır. Kentin prestijli konut bölgelerinin de Kentin kuzey ve kuzeybatısında gelişmeye başlamasıyla, kuzeydeki bölgede de bazı akslarda perakende ticaret yoğunlaşmaları gözlenmeye başlanmıştır. Ancak bu oluşum, Kentin geleneksel merkezi ile yarışacak boyutta ve çeşitlilikte değildir (GBB, 2011).

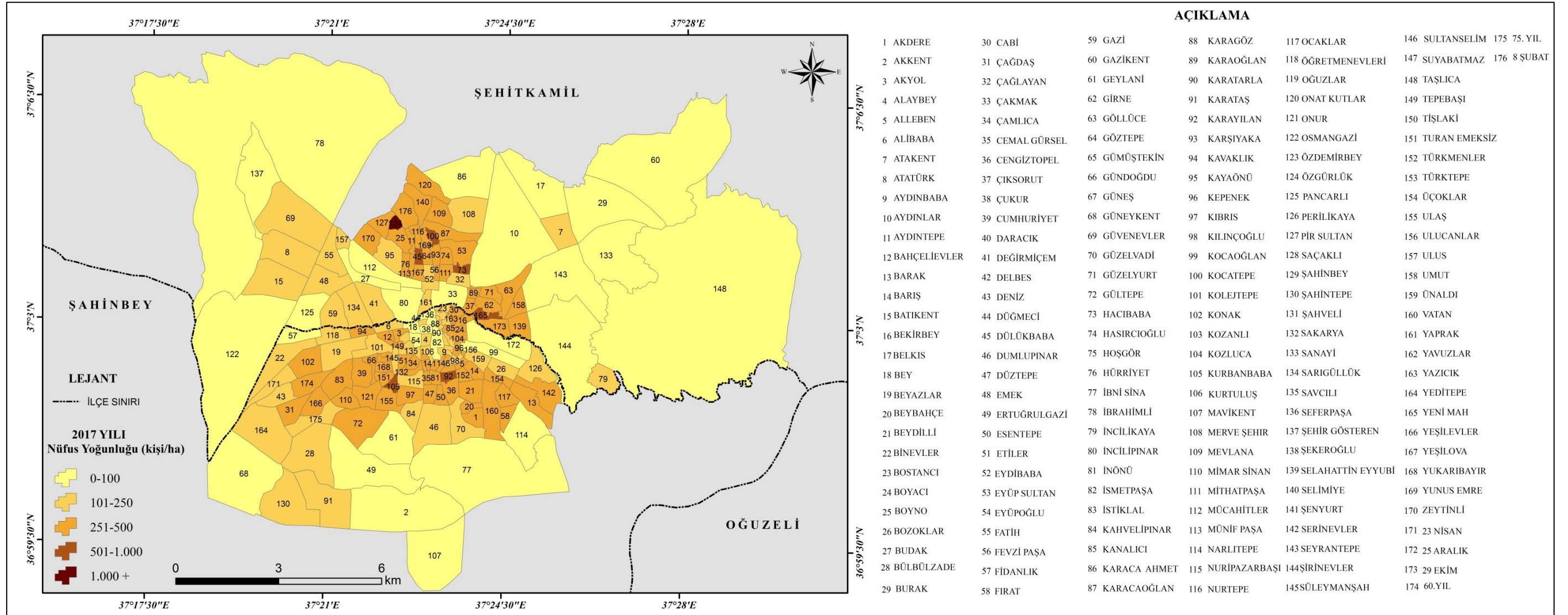
Şekil 21. Gaziantep Kenti'ndeki Mahallelerin Nüfus Gelişimi (2000-2017).

2017 yılında kent nüfus yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde kentin ortalama nüfus yoğunluğu 233 kişi/ha'dır. Kentin doğusunda yer alan Taşlıca, Burak Atakent ve Sanayi mahalleleri 1 kişi/ha ile en az nüfus yoğunluğuna sahip mahallelerdir (Şekil 23). Yüz ölçümü bakımından büyük olan bu mahallelerin nüfus yoğunluğunun az olmasında Gaziantep Küçük Sanayi Sitesi'nin ve GATEM'in bu mahallelerin sınırları içerisinde konumlanmış olması nedeniyle yeterli talep görmemesi etkilidir (Şekil 22 ve Şekil 23).

Ayrıca 0 -100 kişi/ha grubunda yer alan kentin diğer nüfus yoğunluğu düşük mahallelerinin bazıları kentin çekirdek kısmında yer alırken diğerleri kentin doğu, batı ve güneyinde bulunmaktadır. Kent içi arazi kullanımı ve nüfus yoğunluğu haritası incelendiğinde kentin çekirdek kısmında yer alan mahallelerin iş ve ticaret sahası içerisinde bulunmaları nedeniyle konut dışı arazi kullanımı yüksek olup nüfus yoğunluğu ise düşüktür (Şekil 22 ve Şekil 23). Diğerleri ise büyük çoğunluğu yeni gelişen ya da eski bir mahallenin bölünmesi ile oluşan mahallelerdir. Örneğin; Güneş Mahallesi'nin bölünüp yerine Geylani ve Ertuğrul Gazi mahallelerinin oluşturulması gibi. Kentin yüksek nüfus yoğunluğuna sahip mahalleleri ise birçoğu altyapısız ve kontrolsüz gelişen kenar mahallelerdir. Bu mahalleler alan bakımından da küçüktür. 1.065 kişi/ha ile Gaziantep'in en yoğun nüfuslu yerleşmesi Özgürlük Mahallesi'dir (Şekil 23).

Şekil 22. Gaziantep'te Şehir İçi Arazi Kullanımı (Kaya, 2017).

Şekil 23. Gaziantep Kenti'ndeki Mahallelerin Nüfus Yoğunluğu (2017).

5. GAZİANTEP’TE KENTSEL SORUNLARIN AMPİRİK DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1.Katılımcıların Genel Demografik Profili

Ankete katılanların demografik profiline bakıldığında 430 katılımcının % 58,6’sı erkek % 41,4’ü ise kadındır (Tablo 5). Örnekleme dâhil edilen üç bölgede de erkek katılımcıların kadınlara oranla yüksek olmasında anketörün cinsiyet kimliği ve kadınların ankete katılmaya sıcak bakmaması gibi faktörler etkili olmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyeti.

Cinsiyet	Frekans	Oran (%)
Erkek	252	58,6
Kadın	178	41,4
Toplam	430	100,0

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında üç bölgedeki katılımcıların %8,2’si (18 yaş altı) yaş aralığındaki nüfustan oluşmaktadır. %5,3’ü (18-24) yaş aralığı, ankete katılanların %13,3’ü (25-29), %20,9’u (30-34), % 14,2’si ise (35-39) yaş aralığındadır (Tablo 6). Yine katılımcıların %16,7’si (40-44), %11,9’u (45-49) ve %9,5’i (50-54) yaş aralığına sahiptir.

Tablo 6. Ankete Katılanların Yaş Profili.

Yaş Grupları	Frekans	Oran (%)
18 yaş altı	35	8,2
18-24	23	5,3
25-29	57	13,3
30-34	90	20,9
35-39	61	14,2
40-44	72	16,7
45-49	51	11,9
50-54	41	9,5
Toplam	430	100

Katılımcıların eğitim düzeyine ilişkin verilere göre, üç bölgede ankete katılanlardan okur-yazar olmayan katılımcıların oranı % 4'tür. Ancak şunu belirtmemiz gerekir okur-yazar olmayan kişilerin büyük bir çoğunluğu genel eğitim seviyesinin diğer iki bölgeye (Karataş ve İbrahimli) göre son derece düşük olduğu Karşıyaka Bölgesi'nde ikamet etmektedir. İlkokul ve ortaokuldan mezun olmuş kişilerin oranı % 54,8'lik bir oranla temsil edilmekte ve bu oran içinde yer alanların büyük bir çoğunluğu faal nüfus içinde olmayan ev hanımı ve emeklilerden oluşmaktadır. Lise düzeyinde eğitim alanların oranı % 31,9'dur. Üniversite mezunları ise tüm eğitim düzeyleri içinde % 9,3 ile temsil edilmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Katılımcıların Eğitim Düzeyi.

Eğitim durumu	Frekans	Oran (%)
Okuryazar değil	17	4,0
İlkokul	164	38,1
Ortaokul	72	16,7
Lise	137	31,9
Üniversite(Yüksek lisans/doktora)	40	9,3
Toplam	430	100,0

Doğum yeri kriterine göre İbrahimli, Karataş ve Karşıyaka bölgelerinde yaşayanların % 49,5'i Gaziantep merkez doğumludur. Geriye kalan % 50,4'lük pay içinde yer alan katılımcılar ise Gaziantep taşra ilçesi ve köyleri başta olmak üzere Şanlıurfa, Adıyaman, Kilis ve Kahramanmaraş gibi illerde doğmuş olanlardan oluşmaktadır (Tablo 8). Gaziantep'e göçle gelen ve bu mahallelere yerleşen insanlar daha çok Gaziantep taşra ilçesi ve köylerinden gelen kesimdir. Tablo 8'e göre bu bölgelere her iki kişiden biri göçle gelmiştir. Ancak şunu belirtmemiz gerekmektedir. Özellikle çevre illerden ve taşra ilçelerden göçle gelenlerin en yoğun olduğu yer Karşıyaka Bölgesi'dir. Bunun en önemli nedeni özellikle 1980'li yıllardan itibaren artış gösteren göçlerde insanların büyük bir bölümünü refah düzeyi düşük olan aileler oluşturmaktadır. Dolayısıyla arsa ve konut fiyatlarının o dönemde düşük olduğu Karşıyaka Bölgesi hemşerilik bağlarının kuvvetli olması gibi etkenlerle de göç edenler için en uygun yerleşme alanı olarak seçilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Doğum Yeri Profili.

Doğum yeri	Frekans	Oran (%)
Gaziantep Merkez	213	49,5
Gaziantep'in ilçesi veya köyü	158	36,7
Gaziantep il dışı	59	13,7
Toplam	430	100,0

Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımına bakıldığında, memurlar % 7, işçiler % 32, esnaflar % 8,6, öğrenciler % 8,1, işsizler % 37,3, emekliler % 7'dir (Tablo 9).

Tablo 9. Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.

Meslek Grubu	Frekans	Oran (%)
Memur	30	7
İşçi	138	32
Esnaf	37	8,6
Öğrenci	35	8,1
İşsiz	160	37,3
Emekli	30	7
Toplam	430	100

Katılımcıların hane halkı bilgileri ele alındığında İbrahimli, Karataş ve Karşıyaka bölgelerinde ortalama hane halkı büyüklüğü 4,74'tür. Katılımcıların sadece % 1'i tek başına yaşamaktadır. Sadece anne-baba ve çocuklardan oluşan ve çekirdek aile olarak tanımlanan hanelerin oranı % 37'dir. Evinde 5 ve üzeri kişiyle yaşayan katılımcıların payı ise % 62'dir (Tablo 10).

Tablo 10. Katılımcıların Hane Halkı Büyüklüğü.

Hanede kaç kişi yaşamaktasınız?	Frekans	Oran (%)
1	5	1
2-4	159	37
5 ve üzeri	266	62
Toplam	430	100

Mülkiyet durumlarına ilişkin verileri ele aldığımızda üç mahalledeki katılımcıların % 59,1'i bir mülkte ev sahibi iken, % 40,9'u kiracı konumundadır. Bölgelerin kira bedelleri de farklılık göstermektedir.

Söz gelimi kiracıların % 55'i 0-500 TL. % 29'u 500-1.000 TL. % 16'sı 1.000 TL. ve üzerinde kira bedeli ödemektedir. (Tablo 11).

Tablo 11. Katılımcıların Mülkiyet Durumu ve Aylık Kira Bedeli Özellikleri.

Konuttaki mülkiyet durumunuz nedir?	Frekans	Oran %	Aylık Kira bedeliniz nedir?	Frekans	Oran (%)
Kiracı	176	40,9	0-500 TL	97	55
Ev sahibi	254	59,1	501-1.000 TL	51	29
Toplam	430	100	1.000 TL üzeri	28	16
			Toplam	176	100

Aylık toplam hane gelirine ilişkin verilere göre Tablo 12'de görüldüğü üzere aylık toplam geliri 1.000 TL altında olan katılımcıların oranı % 12,8'dir. 1001 TL. - 2000 TL arası aylık geliri olan katılımcılar % 48,1 oranla en fazla temsiliyete sahiptir. Yine ankete katılanların % 28,8'inin 2.001 TL. – 3.000 TL arası aylık geliri bulunmaktadır. 3.001 TL.-5.000 TL arası gelire sahip olanların oranı ise % 8,6'dır. Aylık toplam geliri 5.000 TL ve üzeri olan katılımcıların oranı ise % 1,6'dır.

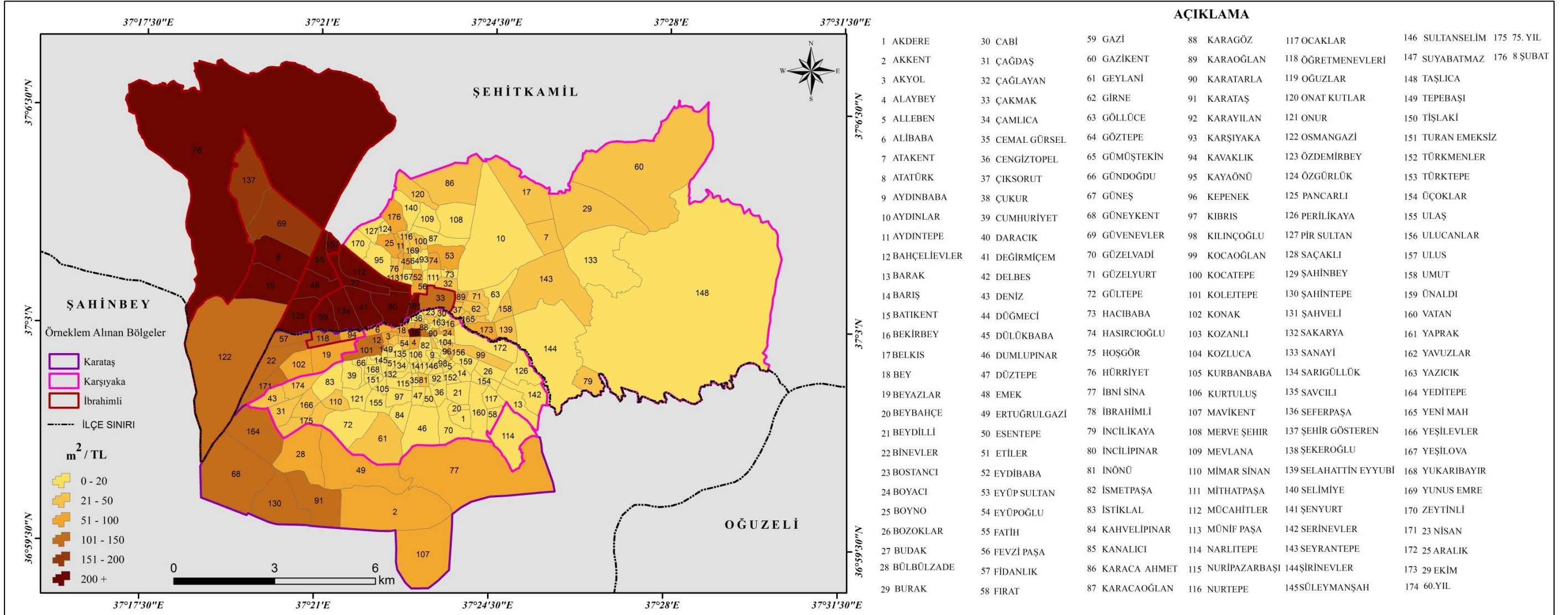
Tablo 12. Katılımcıların Aylık Gelir Seviyesi.

Aylık gelir durumunuz nedir?	Frekans	Oran (%)
1000 TL altı	55	12,8
1001 TL. - 2000 TL.	207	48,1
2.001 TL. – 3.000 TL	124	28,8
3.001 TL.-5.000 TL.	37	8,6
5.000 TL. Üzeri	7	1,6
Toplam	430	100

5.2. Gaziantep Kenti'nin Davranışsal Coğrafya Açısından Başlıca Sorunları

Gaziantep Kenti arazi rayiç bedelleri, kira bedelleri ve gözlemler dâhilinde ele alındığında üç farklı bölgeye ayırmak mümkündür. Kentin sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan en ileri kesiminin yaşadığı İbrahimli Bölgesi aynı zamanda kent nüfusunun yaklaşık % 15'ini oluşturmaktadır. İbrahimli 'de ikamet eden kişiler ağırlıklı olarak KOBİ, büyük işletme sahibi ya da doktorluk, avukatlık gibi nitelikli sektörlerde çalışmaktadır. Bu bölgede uygulanan anket oranı % 20 civarındadır. Kentin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan orta gelirli kesimi ise Karataş Bölgesi'nde yaşamaktadır. 2000 yılından itibaren planlı bir şekilde inşa edilmiş olan konutlardan oluşan bölgede genellikle memurlar ve öğrenciler yoğun olarak ikamet etmektedir.

Toplam nüfusun yaklaşık % 25'inin yaşadığı Karataş Bölgesi'nde anketlerin yaklaşık % 35'i yapılmıştır. Geriye kalan nüfusun yaklaşık % 60'ı kent çekirdeğinin çevresinde kümelenmiş ve daha çok 1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkmış Karşıyaka ve İstiklal merkezli kenar mahallelerde yaşamaktadır. Gelir seviyesi daha çok 2 bin TL'nin altında olan bu bölgede altyapı, çevre kirliliği ve sosyo-kültürel faaliyetler son derece düşüktür ve kabaca Karşıyaka-Cumhuriyet-Gazikent olarak adlandırdığımız bu alanda yaşamaktadır. Çalışmada yapılan anketlerin yaklaşık % 45'i bu mahallelerde uygulanmıştır.

Şekil 24. Gaziantep Kenti Arazi Rayiç Bedelleri (GBB, 2017).

Örneklem grubunun gelir seviyesi farklılaştıkça sorunlara yaklaşımı da değişebilmektedir. Aylık toplam kazancı 1.000 TL altında olan katılımcıların oranı %12,8 olmakla (Tablo 12) birlikte bunların büyük bir çoğunluğu Karşıyaka-İstiklal-Gazikent eksenli mahallelerde ikamet etmektedir Bunlar genelde gecekondu ya da müstakil evlerde yaşamakta olup çoğu kiracı konumundadır. Bu kişilerin en önemli sorunları arasında %21’lik bir oranla Suriyeli mülteciler ilk sırada yer almaktadır. Ekonomik sorunlar ise %19 oranla ikinci sırada gelmektedir. 1.001-2.000 TL arası aylık gelire sahip kişilerin oranı %48,1’dir. Bu düzeyde gelire sahip insanların yaşadığı mahallelerdeki en önemli sorun %18 Suriyeli mülteciler sorunudur. 2.001-3.000 TL ile aylık gelire sahip kişilerin % 18’i 3.001-5.000 TL gelire sahip kişilerin ise %21’i yaşadıkları mahalledeki en önemli sorunun çevre kirliliği olduğunu belirtmişlerdir 5.000 TL ve üzeri aylık gelire sahip olanların grup içerisindeki payı %1,6 olup bu kişilerin yaşadıkları mahallede %21 oranla ulaşım sorunu en önemli sorun olarak görülmektedir (Tablo 13).

Tablo 13. Aylık Toplam Kazanca Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların Çapraz Sorgulaması.

<i>Yaşadığınız mahalledeki en önemli sorun ya da sorunlar neledir?</i>								
Aylık Toplam Kazanç	Ekonomik	Güvenlik	Mülteciler	Çevre Kirliliği	Sosyo-Kültürel Eksiklikler	Altyapı	Çarpık Kentleşme	Ulaşım
1.000 TL altı	19%	14%	21%	16%	7%	8%	3%	12%
1.001-2.000 TL	17%	14%	18%	15%	9%	11%	6%	10%
2.001-3.000 TL	7%	15%	16%	18%	13%	14%	4%	13%
3.000-5.000 TL	6%	16%	10%	21%	10%	17%	4%	16%
5.000 TL üzeri	3%	15%	8%	15%	18%	19%	1%	21%

Meslek grubu çalışmadaki bir diğer değişken olarak görülmektedir. Meslek gruplarına göre ikamet edilen mahalle özelindeki sorunlara bakıldığında; memurların %20’si, işçilerin %21’i, emeklilerin % 21’i, işsizlerin %22’si ve öğrencilerin %20’si Suriyeli mültecileri yaşadıkları mahalledeki en önemli sorun olarak görmekte-dirler (Tablo 14).

Tablo 14. Meslek Gruplarına Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların Çapraz Sorgulaması.

<i>Yaşadığınız mahalledeki en önemli sorun ya da sorunlar nelerdir?</i>								
Meslek Grubu	Ekonomik	Güvenlik	Mülteciler	Çevre Kirliliği	Sosyo-Kültürel Eksiklikler	Altyapı	Çarpık Kentleşme	Ulaşım
Memur	9%	14%	20%	18%	8%	12%	3%	16%
İşçi	15%	10%	21%	14%	12%	11%	6%	11%
Esnaf	10%	17%	13%	18%	7%	15%	6%	14%
Emekli	12%	18%	21%	18%	7%	14%	2%	8%
İşsiz	18%	16%	22%	14%	10%	7%	5%	8%
Öğrenci	11%	9%	20%	17%	18%	14%	1%	10%

Katılımcılara sizce günümüzde Gaziantep'in en büyük sorunu ya da sorunları nelerdir? Sorusu yöneltilerek kentin genel sorunu ile kişilerin yaşadıkları mahalle özelindeki sorunlara olan bakış açısı karşılaştırılmıştır. Çünkü mahalledeki sorunlara yaklaşım daha çok yaşanmışlık üzerinden değerlendirilirken buna karşılık Gaziantep Kenti'nin genel sorunları ile ilgili katılımcıların verdiği yanıtların genellikle çevreden edinilen algılarla ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Meslek gruplarına göre memurların %34'ü, işçilerin %38'i, esnafın %35'i, işsizlerin %40'ı ve öğrencilerin %38'i, emeklilerin %37'si Suriyeli mültecileri Gaziantep Kenti'nin en büyük sorunu olarak görmektedirler (Tablo 15).

Tablo 15. Meslek Gruplarına Göre Gaziantep Kenti'nin En Büyük Sorunu ya da Sorunları Çapraz Sorgulaması.

<i>Sizce günümüzde Gaziantep'in Kenti'nin en büyük sorunu ya da sorunları nelerdir?</i>							
Meslek Grubu	Ekonomik	Mülteciler	Çevre Kirliliği	Sosyo-Kültürel Eksiklikler	Altyapı	Çarpık Kentleşme	Ulaşım
Memur	20%	34%	5%	10%	12%	3%	16%
İşçi	32%	38%	5%	6%	5%	5%	9%
Esnaf	16%	35%	6%	7%	16%	6%	14%
Emekli	39%	37%	5%	3%	4%	5%	7%
İşsiz	35%	40%	2%	5%	4%	6%	8%
Öğrenci	15%	38%	8%	9%	7%	17%	6%

Eğitim düzeyi bakımından okuma yazma bilmeyen katılımcıların yaşadıkları mahalledeki en önemli sorun %23 oran ile Suriyeli mltecilerdir. İlkokul mezunlarının %18'i güvenlik %17'si ekonomik sorunlar, ortaokul mezunlarının %16'sı Suriyeli mülteciler ilkokul mezunlarının %17'si evre kirliliği, niversite mezunlarının %18'i evre kirliliği %16'sı sosyal kültürel yetersizleri ikamet ettikleri mahallelerdeki en önemli sorunlar olarak görmektedirler (Tablo 16).

Tablo 16. Eğitim Düzeyine Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların apraz Sorgulaması.

<i>Yaşadığınız mahalledeki en önemli sorun ya da sorunlar neledir?</i>								
Eğitim Düzeyi	Ekonomik	Güvenlik	Mülteciler	evre Kirliliği	Sosyo-Kültürel Eksiklikler	Altyapı	arpık Kentleşme	Ulaşım
Okuryazar Değil	18%	16%	23%	17%	7%	7%	1%	11%
İlkokul	17%	18%	14%	15%	8%	12%	7%	9%
Ortaokul	15%	10%	16%	14%	11%	14%	5%	15%
Lise	12%	14%	16%	17%	11%	13%	6%	11%
Üniversite	9%	13%	12%	18%	16%	14%	4%	14%

Anket alışmasında Suriyeli mültecilerin yaşadıkları mahallelerde en önemli sorun olduğunu belirten katılımcılara mültecileri sorun olarak görüyorsanız bunun nedeni nedir? Sorusu yöneltilmiştir. Buna göre memurların %39'u, işçilerin %42'si, esnafların %27'si, emeklilerin %41'i, işsizlerin %31'i ve öğrencilerin %38'inin Suriyeli mültecileri en önemli sorun olarak görmelerinin nedeni kira bedellerinin yükselmesidir. Özellikle mültecilerin büyük bir çoğunluğu barınma alanı bulmakta zorlanmaktadır. Ekonomik sıkıntı yaşayan bazı mülteciler kira bedellerini karşılayabilmek için Karşıyaka-Cumhuriyet-İstiklal gibi kira fiyatlarının düşük olduğu yoksul mahalleleri tercih etmekte ve kalabalık aile fertleri ile i içe aynı odayı paylaşmaktadır. Dolayısıyla mülkiyet sahipleri rant elde etmek amacıyla evlerini çok yüksek fiyatlara kiraya vererek mahalle içinde yeni bir sorun yaratmaktadırlar.

Yine memurların %15'i, işçilerin %21'i, esnafların %18'i, emeklilerin %13'ü, öğrencilerin %9'u ve işsizlerin %26'sı Suriyeli mültecilerin yaşadıkları mahallelerde işsizliğe neden olduklarını düşünmektedirler. Suriyeli mültecilerin suç oranlarını arttırdığı da katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Memurların %25'i, işçilerin %15'i,esnafların %16'sı, emeklilerin %17'si, işsizlerin %14'ü, öğrencilerin ise %14'ü yaşadıkları mahallelerde Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını belirtmişlerdir. Suriyeli mültecilerin toplumsal çatışmaya neden olduğunu belirten katılımcılardan ilk sırada öğrenciler yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin % 19'u, memurların %10'u, işçilerin %6'sı, esnafların %11'i, emeklilerin %12'si ve işsizlerin %10'u mültecilerin toplumsal çatışmaya neden olduğu kanısındadır. Ancak mültecileri sorun olarak görmeyenlerin oranı da azımsanmayacak derecede fazladır. Örneğin esnafların % 28 ile ilk sırada memurların %11'i, işçilerin %16'sı, emeklilerin %17'si, işsizlerin ve öğrencilerin %19'u Suriyeli sığınmacıları sorun olarak görmemektedirler (Tablo 17).

Tablo 17. Meslek Gruplarına Göre Suriyeli Sığınmacıların İkamet Edilen Mahallelerde En Önemli Sorun Olarak Görülmesinin Çapraz Sorgulaması.

<i>Yaşadığımız mahallede mültecileri en önemli sorun olarak görüyorsanız bunun nedeni nedir?</i>					
Meslek Grubu	Suç Oranlarının Artması	İşsizlik	Kira Bedellerinin Yükselmesi	Toplumsal Çatışma	Sorun Olarak Görmüyorum
Memur	25%	15%	39%	10%	11%
İşçi	15%	21%	42%	6%	16%
Esnaf	16%	18%	27%	11%	28%
Emekli	17%	13%	41%	12%	17%
İşsiz	14%	26%	31%	10%	19%
Öğrenci	15%	9%	38%	19%	19%

Aylık 250-500 TL. arasında kira ödeyen katılımcıların %26'sı mültecileri, %19'u ekonomik sorunları, %14'ü güvenlik yetersizliğini yaşadıkları mahallede en önemli sorunlar olarak görmektedir. 501- 1000 TL. kira ödeyenlerin %25'i mültecileri, 1000 TL ve üzeri kira ödeyenlerin ise %17'si ulaşım sorununu yaşadıkları mahallede en önemli sorun olarak görmektedirler (Tablo 18).

Tablo 18. Kira Bedeline Göre İkamet Edilen Mahalledeki Sorunların Çapraz Sorgulaması.

<i>Yaşadığınız mahalledeki en önemli sorun ya da sorunlar neledir?</i>								
Kira bedeli	Ekonomik	Güvenlik	Mülteciler	Çevre Kirliliği	Sosyo-Kültürel Eksiklikler	Altyapı	Çarpık Kentleşme	Ulaşım
250-500 TL.	19%	14%	26%	15%	6%	8%	4%	8%
501-1000 TL	14%	12%	25%	19%	9%	10%	3%	8%
1000 TL ve üzeri	7%	12%	10%	14%	16%	16%	8%	17%

Anket çalışmasının geneline bakıldığında katılımcıların %20'si mültecileri, %16,7'si çevre kirliliğini, %14'ü güvenlik sorunları, %12,6'sı ekonomik sorunları %11,9'u altyapı, %10,9'u ulaşımı, %10'u sosyo-kültürel eksiklikleri ve son olarak %4'ü çarpık kentleşmeyi mahallelerinde sorun olarak görmektedirler (Tablo 19).

Tablo 19. Anketin Geneline Göre Mahallelerde Öne Çıkan Sorunlar.

<i>Yaşadığınız mahalledeki en önemli sorun ya da sorunlar neledir?</i>		
Sorunlar	Sayı	Oran (%)
Mülteciler	86	20
Çevre Kirliliği	72	16,7
Güvenlik	60	14
Ekonomik	54	12,6
Altyapı	51	11,9
Ulaşım	47	10,9
Sosyo-Kültürel Eksiklikler	43	10
Çarpık Kentleşme	17	4
Toplam	430	100

Yine anket çalışmasının geneline bakıldığında Gaziantep'in genel sorunları, katılımcıların verdiği yanıtlar doğrultusunda mahallelerin sorunları ile kıyaslandığında çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi katılımcıların %37'si Gaziantep'in en önemli sorununun mülteciler olduğu yanıtını verirken mahalle bazında mültecilerin sorun olduğunu düşünenlerin oranı yukarıdaki tabloda da (Tablo 19) görüldüğü gibi %20'dir. Katılımcıların %26'sı ekonomik sorunları, %7,9'u altyapı, %7,2'si çarpık kentleşmeyi, %7'si sosyo-kültürel eksiklikleri ve %4,9'u çevre kirliliğini Gaziantep'in genel sorunları olarak görmektedirler (Tablo 20).

Tablo 20. Anketin Geneline Göre Gaziantep Kenti'nin Genel Sorunları.

<i>Sizce Gaziantep Kenti'nin en önemli sorunu nedir?</i>		
Sorunlar	Sayı	Oran (%)
Mülteciler	159	37
Ekonomik	112	26
Ulaşım	43	10
Altyapı Yetersizliği	34	7,9
Çarpık Kentleşme	31	7,2
Sosyo-Kültürel Eksiklikler	30	7
Çevre Kirliliği	21	4,9
Toplam	430	100

Ankete katılanların %35,8'i kira bedellerindeki artış %17,4'ü işsizlik %16,5'i suç oranlarının artması %11,2'si toplumsal çatışma nedeniyle mültecileri sorun olarak görürken %19,1'i ise mültecileri sorun olarak görmediklerini belirtmişlerdir (Tablo 21).

Tablo 21. Anketin Geneline Göre Göre Mültecilerin Sorun Olarak Görülme Nedenleri

<i>Mültecileri en önemli sorun olarak görüyorsanız bunun sebebi nedir?</i>		
Sorunlar	Sayı	Oran (%)
Kira Bedellerinin Yükselmesi	154	35,8
Sorun Olarak Görmüyorum	82	19,1
İşsizlik	75	17,4
Suç Oranlarının Artması	71	16,5
Toplumsal Çatışma	48	11,2
Toplam	430	100

Tablolardan anlaşılacağı üzere katılımcıların kentsel sorunlara olan yaklaşımı, mahalle bazında ve kentin genelinde bir farklılık sergilemektedir. Nitekim daha öncede belirttiğimiz gibi insanların mahallerdeki sorunlara olan yaklaşımı yaşanmışlık üzerinden olup daha realist değerlendirilirken, kentin genel sorunlarına olan bakış açıları daha çok çevreyle ilgili duyumlardan oluşabilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Çalışma alanımız olan Gaziantep Kenti Türkiye kentleşme hareketlerinin tarihsel süreçte geçirdiği gelişmeleri göstermesinin yanı sıra bu süreçte kendine has özellikler de taşımaktadır. Gaziantep Kenti, coğrafi geçiş bölgesi olmasının getirdiği ticaret kenti özelliğinin yanı sıra, günümüzde yerel ve küresel faktörlerinde etkisiyle sanayi ve ihracat kenti olarak da göze çarpmaktadır.

1980 sonrası kentleşme dönemi, önceki kentleşme dönemlerinden ayrıldığı için yeni ve farklı bir yapılanmaya işaret etmektedir. Önceki kentleşme döneminde kullanım değeri ağırlıklı gecekonduların, bu dönemdeki kentleşme katmanına damgasını vurduğunu söyleyebiliriz. Sermaye dolasım süreci, kolektif tüketim, kent yöneticileri gibi birçok aktörün kent mekânının şekillenmesinde önemli etkileri olmuştur. 1980 sonrasında devletin Gaziantep kentleşmesinde çok önemli bir aktör olarak görev aldığını söyleyebiliriz.

Sermayenin kentsel rant alanına yönelmesinin izlerini geçmişte köy olan İbrahimli ve Kızılhisar çevresinin yerini üst gelir gruplarının oturduğu konforlu, gösterişli yüksek apartman binalara bırakmasında görmekteyiz. Böylece kentsel mekan üretimi bakımından önceki yıllara göre farklı olan spekülasyon amaçlı rantının artmasıdır. İkinci farklılık ise kentin banliyölerinde yapılan toplu konutlar olarak göze çarpmaktadır. 1990'lar sonrası alt gelir gruplarının konut ihtiyacı kooperatifler ve toplu konut projeleri ile karşılanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu kesimin uydu kentlerde, kent merkezinden uzakta yapılan toplu konutlardan ev almaya yönlendirildiğini söyleyebiliriz. Üst gelir gruplarında ise daha steril, kent trafiğinden uzak ve güvenli sitelerde oturma düşüncesi son yıllarda öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra 1970'lerde ortaya çıkan gecekonduların yeni mahalleler eklenirken, bir yandan da kentsel mekân üretiminde görülen yeni bir anlayışla bir kısım gecekonduların yıkıldığı, yerlerine toplu konut projeleri ile alt gelir grubunun yerleştiği yeni bir süreç yaşanmaktadır. Gaziantep'in mekânsal dokusunda da bu yeni yaklaşımın izlerini görmekteyiz. Havaalanı yolu üzerinde bulunan gecekonduların

kente gelen turistlerin yol boyunca kentin fakir halkını görmemeleri için yıkılması yerine yüksek apartman bloklarının yapılması bu yeni anlayışın bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla 1980 sonrası neo-liberal yapılanma ile birlikte kapitalist kentlerin birçoğunda görülen kent içi mekândaki ikili yapının keskinleşmesinin Gaziantep için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Bu süreçte öne çıkan başka bir nokta ise kent içindeki rant hareketlerine bağlı olarak kent merkezinde kamusal niteliği olan alanların sayısının gittikçe azalmasıdır. Kentin önemli park alanlarından olan Alleben Parkı'na yapılan AVM ve fuar bölgesine yapılan otel bunun önemli bir göstergesidir. Böylece kamusal niteliği olan alanların sayısı hızla azalmaktadır. Öyle ki bu gelişmelerin kentin kamusal yaşamını nasıl etkileyeceği sorusu önem kazanmaktadır. Sermayenin kentsel alanları hedef almasıyla yaşanan metropolitenleşme süreci dışlayıcı dinamikleri içinde barındırırken, kentsel mekânın tüm toplumsal sınıflar ve kimlikler için eşitlikçi bir biçimde düzenlenmesi gibi bir yaklaşımı da dışladığını da söyleyebiliriz.

Gaziantep Kenti günümüzde güneyde Kilis Yolu istikametinde gelişmektedir. Kentin nüfusu günümüzde daha çok güneyde kümelenmektedir. Gaziantep Kenti'nin alansal olarak gelişmesi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kentsel arazi kullanımını etkilemektedir. Kentin verimli tarım arazilerine doğru genişlemesi zaten az olan tarım alanlarının giderek azalmasını da beraberinde getirecektir. Ancak kent nüfusunun gelecekte de artacağı düşünülürse tarım arazilerine olan gereksinim de artacaktır. Kentin alansal gelişiminin hızlı olması beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Bilhassa altyapının yetersiz olduğu alanlarda ulaşım başta olmak üzere gürültü ve görüntü kirliliği gibi sorunlar çok yüksek boyutlara ulaşmıştır. Mahalle nüfuslarının kalabalık olması eğitim sağlık ve gibi hizmetlerin aksamasına neden olabilmektedir.

Gaziantep'in sosyoekonomik ve demografik profiline ilişkin çalışmalar (Geniş ve Adaş, 2011) kentin genç nüfus potansiyeline rağmen eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Nüfusun çoğunluğu ise ilkokul ve altında bir eğitim seviyesine sahiptir. Gaziantep Kenti son yıllarda sayıları giderek artan mültecilere de ev sahipliği yapmaktadır. Mülteciler çoğu büyük kentimizde olduğu gibi Gaziantep'te de kira fiyatlarının düşük olduğu gecekondu mahallelerini tercih etmektedir. Bu durum mahalle içinde yeni bir sorun yaratmaktadır. Mültecilerin yoksullukla başa çıkmada kullandıkları araçların yereldeki insanlarla ortak olması sorunu yaratan temel neden olarak görülmektedir.

6.2. Öneriler

Gaziantep Kenti'nde arazi kullanımını bize kent içinde sosyal donatıların ve altyapının sunumunun adil olmadığını göstermektedir. Bu açıdan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere merkez ilçe yerel yönetimlerine büyük görev düşmektedir. Kentsel yatırımların kent içindeki az gelişmiş ve nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelere aktarılması yerinde olacaktır.

Gaziantep Kenti'nin sahip olduğu sanayi kültürü bölgede içinde her ne kadar örnek teşkil etsede yapılan çalışmalar sanayide inovasyonu ve yüksek teknolojiyi henüz ulaşamadığını göstermektedir. Bu bağlamda öncelikle üniversite- sanayi işbirliği çerçevesinde atılımların yapılmasını ve eğitim düzeyini arttıracak stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Suriyeli Mültecilerle toplumun farklı kesimlerinin etkili bir şekilde bütünleşmelerini sağlayacak politikaların hem yerel aktörler tarafından hem de hükümet tarafından geliştirilmesi gerekmektedir.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin TOKİ aracılığıyla kentin kuzeyindeki Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'nde inşa edilecek olan Kuzeyşehir Konutları ile bir uydu kent oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle söz konusu proje hayata geçtiğinde kentin sadece güneyde aynı zamanda kuzeyde de gelişeceğini söylemek yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abercrombie, N., Hill, S., & Turner, B. (1988). *Dictionary of Sociology*. Penguin Books, p.212.
- Akalın, M. (2016). Kentsel Dönüşümün Karanlık Yüzü: Soylulaştırma, Yerinden Edilme ve Mekânsal Dışlanma. . *Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(14), 287-320.
- Aliağaoğlu, A. (2015). Balıkesir’de Kentleşme ve Kentsel Nüfusun Dağılışı Düzeni” Coğrafyaya Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Hayati Doğanay, içinde Serhat Zaman, Ogün Çoşkun, s. 339-353, Atatürk Üniversitesi Yayınları No.1056, Kazım Karabekir Eğitim Fak.
- Aliağaoğlu, A., & Uğur, A. (2015). *Şehir Coğrafyası. (Genişletilmiş 4.Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arıcan, E., Yücememiş, B., Karabay, E. (2011). *Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hâkimiyeti ve Rekabet Gücü, Maliyet Etkinliği ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama*. İstanbul. Golden Medya Matbaacılık ve Ticaret A.Ş
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme. (1. Baskı)*. Bursa: Ezgi Kitabevi
- Avcı, S. (1993). Türkiye’de Kent ve Kentli Nüfusun Dağılışı (1927-1990). *Türk Coğrafya Dergisi*(28), 249-269.
- Ay, Y. S. (2001). Gaziantep’te Planlamaya Genel Bakış. *Türkiye Mühendislik Haberleri*(415), 44-46.
- Başak, Z., & Saraçoğlu, D. Ş. (2011). Sermayenin Mekân Arayışı, Kapitalist Üretim İlişkilerinde Değişim ve Yeni Sanayi Odakları: Gaziantep, Quo Vadis?” “Ta Ezelden Taşkındır..” Antep. M. Nuri Gültekin (ed.),. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Belibağlı, Y. (2008). Gaziantep Kenti’nde Suçun Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Haritalanması ve Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Birleşmiş Milletler. (2014). *World Urbanization Prospects the 2014 Revision*.

- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü* (Çev. Burak Özyalçın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castells, M. (1997). *Kent, Sınıf, İktidar*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Coşkun, O. (2013). Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentleşme ve Kentsel Gelişim. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(30), 229-256.
- Çakmak, H., & Erden, L. (2005). Yeni Sanayi Odakları ve Sanayinin Yeni Mekan Arayışları: Denizli ve Gaziantep örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 111-129. .
- Çavuşoğlu, E. (2004). *Hegemonik Bir süreç Olarak Türkiye Kentleşmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kent ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.*
- Darkot, B. (1970). *Ayıntab. İslam Ansiklopedisi II.*
- Demirci, E. (2013). Kentleşmenin Bir Sonucu Olarak Gecekondu ve Gecekonduya Alternatif Çözümler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.Konya.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (1950). *Genel Nüfus Sayımı, 22.10. 1950*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (1975). *Genel Nüfus Sayımı*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (1985). *Genel Nüfus Sayımı, 20.10. 1985 Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (1990). *1990 Genel Nüfus Sayım Sonuçları*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2000). *2000 Genel Nüfus Sayım Sonuçları*. Ankara.
- Emiroğlu, M. (1975). Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Kent Yerleşmeleri ve Kentli Nüfus. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*(7), 125-157.
- Eraydın, A. (2006). *Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bir Bakış:1923-2003.(1.Baskı)*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Garipağaoğlu, N. (2010). Türkiye'de Kentleşmenin, Kent Sayısı, Kentli Nüfus Kriterlerine Göre İncelenmesi ve Coğrafi Dağılışı. *Marmara Coğrafya Dergisi*(22), 1-42.
- Gaziantep Gazetesi. (1931, Aralık 28).
- Gaziantep Kent Bütünü. (1971). *Analitik Etüdüleri,Gaziantep Umumi Yapısı*. İller Bankası.
- Gaziantep Kent Konseyi. (2014). *Gaziantep'te Yaşayan Suriyeli Misafirlere İlişkin Rapor: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Gaziantep.

- GBB. (2011). *Gaziantep-2040 İl Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu*.
- GBB. (2017). Gaziantep Kenti Mahallelerinin Arazi Rayiç Bedelleri.
- Geniş, Ş., & Adaş, E. B. (2011). Gaziantep Kent Nüfusunun Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı: Saha Araştırmasından Notlar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 293-321.
- Göğüş, M. O. (1997). *İlk İnsanlardan Bugüne Çeşitli Yönleriyle Gaziantep*. Gaziantep: Cihan Ofset Matbaacılık.
- Göney, S. (1995). *Şehir Coğrafyası I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 3908, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2274, Coğrafya Bölümü Yayınları, No: 91.
- Güney, E. (2004). *Çevre Sorunları Coğrafyası. (1. Baskı)*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayınları.
- Gürel, A., & Balta, Y. (2011). İstanbul'un Göç Olayı ve Etnik Hayat Üzerine. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-15.
- GYODER. (2015). *Gaziantep Gayrimenkul Sektörü Değerlendirme ve Öngörüler 2020*. İstanbul: Gayrimenkul ve Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği İktisadi İşletmesi.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir, çev: Mehmet Moralı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. M. (2013). *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli örneği. (9. baskı)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*(14), 57-71.
- Kaçar, Y. (2008). Neo-Liberal Yapılanmanın Kentsel Mekâna Yansıması: Gaziantep Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. İstanbul.
- Kahraman, F., & Nizam, Ö. K. (2016). Mültecilik Hallerini Mekân Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyelilerin Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), s. 808-820.
- Karadağ, A., & Turut, H. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Kentsel Çevre Algısı Üzerine Bir Araştırma: İzmir Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*(1), s. 31-51.
- Karadağ, A., & Turut, H. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Kentsel Çevre Algısı Üzerine Bir Araştırma: İzmir Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi CBD*, 11(1), s. 31-51.

- Karadağ, M. (2011). Gaziantep'te Kentsel Mekânın ve Kültürel Coğrafyanın Değişimi. M. Nuri Gültekin içinde, "Ta Ezelden Taşkıdır Antep..."(1.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karakaş, E. (2010). Kent Nüfusunun Dağılımında Sosyal ve Ekonomik Faktörlerin Etkisi, Elazığ Örneği. *Nature Sciences*, 240-254.
- Karlı, F. (2018). İhracata Yönelik Sanayileşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri: Güney Kore ve Arjantin İle Kıyaslamalı Analiz. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Çorum.
- Kaya,B.(2017).1/10.000GaziantepPlanı.<https://tr.pinterest.com/pin/467107792591469905>. adresinden alınmıştır.
- Kaypak, Ş. (2014). Atatürk'ün Kent ve Kentleşmeye Bakışı; Örnek Olay: Ankara'nın Kentleşmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(27), 349-365.
- Keleş, R. (1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*.(2.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, M. F. (2016). Türkiye'de Büyük Kentlere Göçün Suç Oranının Artmasıyla İlişkisi: Antalya Örneği. *The Journal of Europe - Middle East Social Science Studies*, 2(1), s. 83 - 106.
- Kılıç, S. (2013). Örnekleme Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), s. 44-6.
- Kıray, M. B. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme. (Derleyen. Türköz Erder).Kentsel Bütünleşme*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.Yayın No:4.
- Kıray, M. B. (1998). *Örgütlemeyen Kent: İzmir(2.Baskı)*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lefebvre, H. (1995). *The Production Of Space, Çev. Donald Nicholson Smith*, . Oxford: Blackwell.
- Lordoğlu, K. (1998). Enformel İstihdam ve Sosyal Güvenlik Sorunu. *Marmara Üniversitesi, Endüstriyel İlişkiler ve Çalışma Ekonomisi Bölümü Ekonomik Yaklaşım*,, 9(31), Cilt 9, Sayı 31,.
- Mayhew, S. (1997). *Oxford Dictionary of Geography (2nd edition)*. New York: Oxford University Press.
- Mortan, K., & Erolat, O. S. (2009). *Gaziantep Ekonomisine Bakış*.(1.Baskı). İstanbul: Heyemola Yayınları.

- Niray, N. (2002). tarihsel süreç içinde kentleşme olgusu ve muğla örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-27.
- Oğuz, H., & Bozali, N. (2013). Gaziantep Kenti'nde 2040 Yılına Kadar Oluşabilecek Arazi Kullanımı/ Arazi Örtüsü Değişiminin Tahmini. *Tarım Bilimleri Dergisi*,(20) 83-101.
- Öncü, A. (2016). *Mekân, Kültür, İktidar. (5.Baskı)*. İstanbul. : İletişim Yayınları.
- Özey, R. (2009). *Çevre Sorunları. (3.Baskı)*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Saklı, A. R. (2013). Fordizm'den Esnek Üretim Rejimine Dönüşümün Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 107-131.
- Serter, N. (1993). Serter, N. (1993). Genel Olarak Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları. İstanbul.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other Real-and Imagined Places*. UK: Blackwell.
- Solak, S. G. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 14-37.
- Sönmez, M. E. (2012). *Yerleşme Yeri Seçimi ve Alansal Gelişimi Açısından Gaziantep. (1.Baskı)*. Malatya: Özserhat Yayıncılık.
- Şengül, H. T. (2002). Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama . *Kentsel Yoksulluk ve Mekânsal Ölçek Sorunu* (s. 45-52). Ankara: Şehir Plancıları Odası.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi. (2.baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şenol, E. (2010). *Amasya'nın Cumhuriyet Dönemi Kentsel Gelişim Süreci ve Kentleşme Sorunları.Yayınlanmamış Doktora Tezi.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı*. Ankara.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeoğlu, M., & Ildırar, M. (2012). Küreselleşme Sürecinde Kent Ekonomileri: Gaziantep Örneği, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/87. Prof.Dr. Yiğidim içinde, "Gaziantep Sanayinde İhracat, Finansman ve İstihdam Sorunları".

- Temurçin, K., & Keçeli, K. (2015, Aralık). Bir Davranışsal Coğrafya Çalışması: Isparta Şehri Örneğinde Uluslararası Öğrencilerin Kentsel Mekân Algısı. . *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(36), 117-138.
- Tepe, E. (2010). İstanbul'da Yeni Gelişen Büyük Ölçekli Konut Yerleşimlerinin Değerlendirilmesi: Büyükçekmece ve Tuzla Örnekleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tolan, B. (1991). *Toplumbilime Giriş*. Ankara: Adım Yayınları.
- Turan, N. (2015). Cumhuriyet Döneminde Gaziantep Ekonomisinin Türkiye ve Ortadoğu Açısından Önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalı. İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). *Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (1927-2000)*. Ankara.
- Tümertekin, E., & Korkut, C. (1964). İzmir Kentinde Nüfusun Dağılışı. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*(14), 125-131.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2015). *Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Ulusoy, R., & Turan, N. (2016). Gaziantep Ekonomisinin Ortadoğu Açısından Önemi. *Akademik Bakış*, 9 (18), s. 141-165.
- Üngür, E. (2011). Mekân Kavramının Disiplinler Arası Tarihsel Değişimi Üzerinden Mimarlık & Mekân İlişkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Weber, M. (2003). *Şehir, (Çev. Musa Ceylan)*. İstanbul: Bakış Yayınları.
- Yavan, N. (2014). "Örnekleme ve Örnekleme Yöntemleri" İçinde Y. Arı ve İ. Kaya. *Coğrafya Araştırma Yöntemleri* (s. 155-173). içinde Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Yenice, M. S., & Yenice, T. K. (2018). Gaziantep Kenti Planlama Deneyimleri Üzerine Bir Süreç Değerlendirmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 552-562.
- Yıldırım, A. (2004). Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı. Ankara.

- Yılmaz, E., & Çitçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yücel, T. (1960). Türkiye’de Kentleşme Hareketleri ve Kentler. *Türk Coğrafya Dergisi*(21), 23-35.
- Yüceşahin, M., Bayar, R., & Özgür, E. M. (2004). Türkiye’de Kentleşmenin Mekânsal Dağılışı ve Değişimi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 23-29.

EKLER

SAYI.....

ANKET FORMU

DEĞERLİ KATILIMCI

Bu anket, “Gaziantep’te Kentleşme, Kentsel Nüfusun Dağılışı ve Başlıca Sorunlar” Adlı Yüksek lisans tezinde kullanılacak verileri elde etmek amacıyla düzenlenmiştir. Anket ile elde edilecek veriler tamamen ilgili tez çalışmasında kullanılacak olup; vereceğiniz bilgiler gizli tutulacaktır. Vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederiz. Lütfen soruları cevaplarken ilgili alanlara x işareti koyunuz.

ATILLA KOYUNCU

Bölüm 1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Yaşadığınız Mahalle (.....)

S-1 Cinsiyetiniz nedir?

Bayan Bay

S-2 Kaç yaşındasınız?

(.....)

S-3 Eğitim Durumunuz Nedir?

Okuryazar değil İlkokul Orta okul Lise

Üniversite(Lisans) Y. Lisans & Doktora

S-4 Meslek grubunuz nedir?

Memur İşçi Esnaf Emekli İşsiz

Diğer Lütfen yazınız (.....)

S-5 Medeni durumunuz?

Bekar Evli Dul (Eşi Ölmüş) Boşanmış

S-6 Doğum Yeriniz?

Gaziantep Merkez Gaziantep’in ilçesi

Gaziantep il dışı doğumlu iseniz göç etme yılı (.....)

S-7 Aile reisinin Gaziantep’e gelmeden önce ikamet ettiği yer neresidir?

(.....)

S-8 Evli iseniz varsa çocuklarınızın sayısı kaçtır?

Yok 1 2 3+

S-9 Hane halkı siz dâhil kaç kişiden oluşuyor?

(.....)

S-10 Gaziantep'e yerleşme nedeniniz?

Ailevi Ekonomik Hemşeri akraba ilişkileri Ev fiyatlarının uygunluğu
 İşyerine yakınlık Anakentin çekiciliği evlilik Zorunlu göç Görev,
tayin

Diğer
(.....)

S-11 Gaziantep'ten başka bir yere göç etmeyi düşünüyor musunuz?

Hayır
 Evet ise nereye(.....)

Bölüm 2. SOSYO- EKONOMİK YAPI

S-12 Aylık geliriniz ne kadar?

1000 TL altı
 1001 TL. - 2000 TL.
 2.001 TL. – 3.000 TL. .
 3.001 TL.-5.000 TL.
 5.000 TL. Üzeri

S-13 Ev Sahibi misiniz?

Evet
 Hayır ise aylık kira bedeli(.....)

S-14 Ev Tipiniz nedir?

Daire Müstakil Ev Gecekondu

S-15 Yaşadığınız mahalleden memnun musunuz?

Evet Hayır

S-16 Yaşadığınız mahalledeki en önemli sorunlar nelerdir? Lütfen numaralandırınız.

Ekonomik(işsizlik, geçim sıkıntısı)
 Mülteciler(Suriyeliler)
 Çevre Kirliliği(görüntü, gürültü, hava, su)
 Güvenlik(terör, hırsızlık, gasp, asayiş,)
 Ulaşım(trafik)
 Sosyo-Kültürel Eksiklikler(yeşil alan, sağlık, eğitim hizmetleri)
 Alt Yapı(kanalizasyon, yol, elektrik, su)

Çarpık kentleşme

S-17 Yaşadığınız mahallede en büyük sorun *mülteciler* ise sebebi nedir?

İşsizlik Kira fiyatlarının yükselmesi Suç oranlarının artması(hırsızlık,gasp vb.)

Toplumsal çatışma Diğer(.....)

S-18 Sizce Gaziantep'in en büyük sorunu aşağıdakilerden hangisidir?

Alt Yapı Geçim Sıkıntısı Mülteciler Çevre Kirliliği Ulaşım

Çarpık Kentleşme diğer(.....)